

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte

Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen
s mezinárodním prvkem

Robin Brzobohatý, Martina Cirbusová,

Romana Rogalewiczová a kol.

**Tribun EU
2015**

ISBN 978-80-263-1010-5

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST**
www.esfcr.cz

Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Registrační číslo projektu: CZ.1.04/5.1.00/81.00002.

Poděkování za spolupráci při přípravě Metodického doporučení i v rámci celého projektu zasluhují:

Mgr. Libor Beránek (sociální pracovník), Mgr. Jana Lorencová (soudce), Mgr. Eva Pavlíková Abramuszkinová (sociální antropolog), JUDr. Marta Zavadilová, Ph.D. (specialista na mezinárodní právo soukromé), JUDr. Ondřej Šmíd, Ph.D. (specialista na rodinné právo), Mgr. Martin Kornel, Ph.D. (advokát), PhDr. Jeroným Klimeš (psycholog), JUDr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D. (specialista na mezinárodní právo rodinné), JUDr. Renata Šínová, Ph.D. (specialista na NOZ), Mgr. Terezea Killarová (mentor sítě rodičovských konfliktů), Mgr. Soňa Dostálová (mentor sítě únosových konfliktů), doc. PhDr. Lenka Holá, Ph.D. (mediátor).

Speciální poděkování za podporu při přípravě této publikace patří zejména JUDr. Ing. Zdeňku Kapitánovi, Ph.D., řediteli Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Vznik tohoto Metodického doporučení byl podpořen z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR v rámci realizace projektu s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, registrační číslo CZ.1.04/5.1.00/81.00002.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Obsah

ÚVOD	1
ČÁST A: OBECNÁ DOPORUČENÍ.....	3
Doporučení týkající se spolupráce a komunikace	4
Doporučení týkající se práce s dítětem a rodinou.....	4
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	5
ČÁST B: SPECIÁLNÍ DOPORUČENÍ PRO JEDNOTLIVÉ ZAPOJENÉ SUBJEKTY.....	7
1. Kapitola Doporučení pro orgány sociálně-právní ochrany dětí.....	8
Postavení OSPOD při řešení rodičovského konfliktu.....	8
Nástroje OSPOD pro řešení rodičovského konfliktu	9
I. Před zahájením soudního řízení	9
1. Poskytnutí poradenství dle § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD	9
2. Pohovor s oběma rodiči dle § 11 odst. 1 písm. a) a § 53 odst. 2 ZOSPOD	10
3. Posouzení (zjištění) míry ohrožení dítěte dle § 10 odst. 3 ZOSPOD	11
4. Postup po zjištění, že dítě je ohroženo.....	16
5. Uložení sankcí dle §59a ZOSPOD	22
II. Úkony OSPOD po zahájení soudního řízení.....	23
1. OSPOD jako kolizní opatrovník	23
2. OSPOD jako orgán veřejné moci.....	27
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	27
1. Kontaktování ÚMPOD	27
2. Využití výhod mediace pro řešení rodičovských konfliktů s mezinárodním prvkem	27
3. Zjišťování specifik různých národností a etnik, s nimiž OSPOD pracuje.....	28
4. Sdílení zkušeností získaných při práci s případy s mezinárodním prvkem	28
Návrhy vzorů:	28
2. Kapitola Doporučení pro advokáty.....	32
Postavení advokátů při řešení rodičovského konfliktu	32
Nástroje advokátů pro řešení rodičovského konfliktu	32
1. Úzká spolupráce s OSPOD	32
2. Usměňování klientů	32
3. Vyhýbání se „praní špinavého prádla“	33
4. Poskytování právního poradenství pouze v oblasti, v níž advokát disponuje potřebnými znalostmi	33

5. Jako právní zástupce advokát poskytuje jenom právní poradenství.....	33
6. Vysvětlování právních pojmů rodičům.....	34
7. Vedení klienta k respektu k ostatním účastníkům řízení a pomáhajícím profesím.....	34
8. Využívání alternativních metod řešení rodičovských sporů.....	34
9. Podpora klientů ve využití mediace.....	35
10. Zvážení nezbytnosti jednotlivých kroků v řízení.....	36
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	37
1. Zdůrazňování faktu, že v různých zemích jsou platné různé právní předpisy.....	37
2. Spolupráce s ÚMPOD.....	38
3. Zvláštní požadavky klienta můžou plynout i z kulturních specifik.....	38
3. Kapitola Doporučení pro pomáhající profese (poradny, mediátory, terapeuty).....	39
Postavení pomáhajících profesí při řešení rodičovského konfliktu.....	39
I. Rozdílné zákonné normy a jejich principy.....	40
II. Informační povinnost poskytovatelů sociálních služeb.....	40
III. Financování odborných služeb.....	41
Nástroje pomáhajících profesí pro řešení rodičovského konfliktu.....	42
1. Sjednávání zakázky.....	42
2. Vyjasnění zakázky a režimu spolupráce s OSPOD.....	43
3. Vyjasnění zakázky a režimu spolupráce s rodiči.....	44
4. Postupy pro práci s nemotivovanými nebo jinak náročnými klienty.....	44
4.4. <i>Klienti využívající velké množství služeb</i>	47
5. Dohody uzavřené ve spolupráci s pomáhajícími profesemi.....	47
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	48
1. Spolupráce s odborníky z jiných profesí, kteří mají teoretické i praktické zkušenosti s komunikací s cizinci.....	48
2. Dohody mezi rezidenty různých států.....	49
3. Mediace jako první varianta u mezinárodních únosů dětí.....	49
4. Kapitola Doporučení pro soudce.....	50
Postavení soudců při řešení rodičovského konfliktu.....	50
1. Vyhodnocování veškerých podnětů.....	50
2. Respekt k participačním právům dítěte.....	50
3. Posouzení příslušnosti.....	51
4. Nařízení prvního jednání.....	51
5. Vedení ke smírnému řešení.....	52

Nástroje soudců pro řešení rodičovského konfliktu	52
1. Jmenování opatrovníka dle § 469 ZŘS a společné plánování postupu dle § 474 odst. 3 ZŘS ...	52
2. Vedení rodičů ke smírnému řešení.....	53
3. Řádné poučení a zohlednění přístupu rodičů dle § 888, § 889 a § 907 odst. 2 OZ	56
4. Využití odborných vyjádření a znaleckých posudků dle § 114a a § 127 OSŘ	57
5. Využití revizních znaleckých posudků.....	62
6. Předběžná opatření	62
7. Výkon rozhodnutí	63
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	64
1. Využití pomoci specializovaných orgánů pro řešení sporů s mezinárodním prvkem	64
5. Kapitola Doporučení pro soudní znalce.....	65
Postavení znalců při řešení rodičovského konfliktu	65
Soudně znalecká činnost	65
K otázce standardů pro znaleckou činnost.....	66
1. Úvodní doporučení: účel posudku.....	69
1.1 Hlavním účelem posudku je poskytnout podporu při hodnocení nejlepšího (psychologického) zájmu dítěte.....	69
1.2 Zájmy dítěte jsou prvořadé	70
1.3 Posudek se zaměřuje na rodičovské kompetence, psychologické a vývojové potřeby dítěte a výslednou shodu.....	70
2. Obecné standardy: Příprava na posudek	71
2.1 Znalec získává a udržuje si odbornou způsobilost.....	71
2.2 Úloha znalce je být profesionálem, který usiluje o zachování objektivního a nestranného postoje.....	71
2.3 Znalec si je vědom osobních a společenských předsudků a vykonává svou praxi nestranně a nediskriminačně.	72
2.4 Znalec se vyhýbá vícečetným vztahům	72
3. Procesní standardy: zpracování posudku.....	72
3.1 Posudek je zaměřený na podstatu problému a položené otázky.....	72
3.2 Znalec získává informovaný souhlas od dospělých účastníků a informuje dětské účastníky věku odpovídajícím způsobem	72
3.3 Znalec používá několik metod sběru dat.....	73
3.4 Znalec se drží věcné roviny a zdrží se přehánění nebo nevhodné interpretace dat.....	73
3.5 Uváděna doporučení a závěry musí vždy primárně sledovat nejlepší psychologický zájem dítěte	73
3.6 Znalec vede písemné záznamy	73

4. Konkrétní doporučení pro tvorbu znaleckých posudků	74
4.1 Rodiče a rodičovské kompetence.....	76
4.2 Dítě, jeho názor a přání	79
4.3 Vztahy dítěte a rodičů	79
4.4 Závěry a doporučení	80
Závěry	82
Zdroje.....	82
6. Kapitola Doporučení pro rodiče	85
Postavení rodičů při řešení rodičovského konfliktu	85
Nástroje rodičů při řešení rodičovského konfliktu	85
1. Vyhledat včas odborníka	85
2. Pokud jsou rodiče OSPOD vyzváni, abyste se dostavili, mají podle § 53 odst. 2 ZOSPOD povinnost tak učinit.....	86
3. Řídit se doporučeními, která dává OSPOD	86
4. Využití všech nabízených možností smírného řešení sporu	86
5. Úplná dohoda nemusí být jediný výsledek mediace nebo případové konference.	88
6. Využití odborné poradenské pomoci doporučené OSPOD	88
7. Respektování soudu a jeho rozhodnutí.....	89
8. Nepoužívání právního zástupce jako zbraně.....	89
9. Svěření dítěte do péče neznamená absolutní moc nad dítětem a v rozhodování o jeho životě	89
10. Být i v případě rozpadu rodiny pro dítě nejen dobrým rodičem, ale i příkladem	89
Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem.....	90
1. Zjištění rozdílů plynoucích z odlišnosti kultur a respekt k rozdílnosti	90
2. Kontaktování ÚMPOD	90
ČÁST C: NAVRHOVANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY	91
1. Vytvoření samostatné funkce opatrovníka dítěte.....	92
2. Problematika výchovných opatření.....	92
3. Povinné školení advokátů v problematice rodinného práva a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé	93
4. Povinné zastoupení advokátem při řešení opatrovnických věcí s mezinárodním prvkem	94
5. Důsledná specializace advokátů	94
6. Zpoplatnění soudního řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.....	95
7. Zakotvení lhůt pro procesní úkony soudu v rámci soudního řízení (termín prvního jednání, eventuálně i maximální délka řízení).....	96

8. Každý opatrovnický soudce by měl mít k dispozici asistenta soudce.....	96
9. Povinná školení pro opatrovnické soudce.....	96
10. Co největší upřesnění práv a povinností rodičů v soudním rozhodnutí v těch nejvyhrocenějších případech.....	97
11. Omezení počtu návrhů na předběžná opatření podaných v jednom řízení, resp. postihy za svévolné, účelově podávané návrhy	97
12. Výslovně upravit, že o výkonu rozhodnutí by měl rozhodovat soudce, který vedl řízení ve věci samé.	98
13. Snaha o smírné řešení rodičovských sporů za využití pomáhajících profesí.	98
14. Založení profesního sdružení znalců a přijetí standardů pro znaleckou práci.	99
15. Výslovně upravit, v jaké nejdelší lhůtě musí znalec vypracovat znalecký posudek.	99
16. Umožnit znalcům vyšetřovat děti v neutrálním pro děti přívětivém prostředí.	99
17. Prolomení mlčenlivosti některých profesí ve prospěch soudních znalců.	100
18. Zvýšit odměnu znalců	100
19. Odstranit výkladové problémy v zákoně o zvláštních řízeních soudních (zejména povinnost nařizovat jednání u výkonu rozhodnutí).	101
Seznam obrázků	102
VZORY	103
§12 odst. 1 ZOSPOD.....	104
§ 13 odst. 1 písm. a) ZOSPOD	106
§13 odst. 1 písm. b) ZOSPOD.....	107
§ 13 odst. 1 písm. d) ZOSPOD	108
§ 13a odst. 1 / § 13a odst. 4 ZOSPOD.....	110
§ 53 odst. 1 ZOSPOD.....	112
§ 53 odst. 2 písm. b) ZOSPOD	113
§ 59a odst. 1 písm. a) ZOSPOD	114
§ 59i odst. 1 ZOSPOD	116
§ 452 ZŘS	117

ÚVOD

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen ÚMPOD) realizoval od roku 2012 projekt s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. V květnu 2014 se k tomuto projektu připojila sekce zabývající se aplikací principů Cochemského modelu na případy s mezinárodním prvkem. Hlavním cílem projektu bylo vytvoření efektivní sítě spolupracujících subjektů participujících na řešení případů ochrany práv dětí s mezinárodním prvkem, za podpory principů interdisciplinární spolupráce.

Účelem interdisciplinární spolupráce je **efektivnější přístup a řešení případů spojených se sociálně právní ochranou dětí** (dále jen SPOD), znalost a vymezení kompetencí jednotlivých subjektů a organizací včetně prohlubování vzájemných kontaktů. Jednotlivé profese by se neměly stát nástrojem pro vzájemný boj rodičů, ale měly by být podporou pro rodiče při zvládnání konfliktu, nebo případně řízení tohoto konfliktu převzít. Základní metodou je propojení kompetencí a úkonů jednotlivých profesí tak, aby na sebe vzájemně navazovaly a byly činěny pokud možno automaticky. Interdisciplinární spolupráce se při řešení rodičovských konfliktů nejvíce osvědčuje, pokud je uplatňována od prvního kontaktu rodičů s úřady. Postup je rychlejší a rodičům nedává moc velký prostor k taktizování. V takových případech rovněž působí neefektivněji nařízená opatření a největší procento rodičů nakonec dospěje k fungující dohodě. To je také hlavní důvod, proč by odborníci měli usilovat o navázání spolupráce mezi sebou.

Interdisciplinární spolupráce samozřejmě není úplně univerzální. Můžeme s jistotou říct, že jistá část párů zmítaných konfliktem nedokáže její výhody plně využít. U těžce psychopatologických a morálně narušených jedinců bohužel nefunguje ani interdisciplinární spolupráce. Přitom stačí, pokud se tato porucha vyskytuje u jednoho z páru (zejména to platí pro extrémní poruchy osobnosti). U rodičů, kteří jsou již deformovaní dlouhodobým a neřešeným bojem o dítě, se může začít objevovat patologické chování, i když sami poruchu osobnosti nemají. Ze své podstaty dále nemůže interdisciplinární spolupráce naplno přinést své plody v situacích, kde ji někteří z odborníků ignorují či přímo sabotují. Nebo také tam, kde úřady operativně neřeší vznikající problémy, a tam, kde systém netrestá ty, kteří se jej snaží narušit či obejít.

Pro potřeby identifikace dílčích problémových okruhů interdisciplinární spolupráce vznikla na začátku realizace projektu pracovní skupina, která byla složená ze zástupců všech profesí, které se na řešení rodičovského konfliktu podílejí. Pracovní skupina byla proto složena z těchto zástupců: advokát, sociální pracovník, soudce, mediátor, sociální antropolog, psycholog, specialista na mezinárodní právo soukromé, specialista na občanské právo, specialista na rodinné právo, specialista na mezinárodní právo rodinné. Členové pracovní skupiny měli 19 měsíců na to, aby odhalily stěžejní krizové momenty při práci s rodičovským konfliktem za každou zúčastněnou profesi. S přihlédnutím ke všem specifikům, která ta která profese přináší, se v rámci pravidelných setkání snažili pojmenovat problémy a navrhnout možná řešení. Pracovní skupina přistupovala k tomuto nelehkému úkolu s vědomím toho, jak obtížné je pracovat s rodičovským konfliktem a s přihlédnutím k tomu, že se jednotlivé profese již dnes snaží nabídnout vždy maximum možného při hledání efektivního řešení rodičovského konfliktu. Výsledkem činnosti pracovní skupiny je předkládaná příručka dobré praxe, která mapuje základní problémové okruhy nastavení fungující interdisciplinární

spolupráce všech aktérů SPOD a navrhuje možná řešení na odstranění těchto nedostatků. Jedná se o praktickou příručku pro řešení rodičovských konfliktů (nejen) s mezinárodním prvkem, v duchu pravidel, která byla zpracována v rámci Cochemského modelu.

Tato praktická příručka je rozdělena do tří částí. První je věnována obecným doporučením, která jsou zaměřená na komunikaci a spolupráci, specifika práce s dítětem a doporučení pro práci s mezinárodními rodinami. Druhá část je specificky zaměřená na jednotlivé profese a rodiče. V konkrétních bodech je zde uveden soubor opatření, který mohou jednotlivé profese využít při efektivním řešení rodičovského konfliktu. Ať už z pohledu toho co jim umožňuje zákon nebo z pohledu principů interdisciplinární spolupráce. Třetí část je pak věnována námětům na možné legislativní změny. V této části se autoři snažili pojmenovat stěžejní problémy, které v současné době brání nastavení interdisciplinární spolupráce v podobě, která by byla pro dítě nejvhodnější.

Jednotlivé části na sebe navazují a tvoří tak soubor praktických doporučení, ze kterých můžou čerpat všechny profese. Důraz je ve všech kapitolách kladen zejména na to, že nejlepší zájem dítěte by neměl být jenom frází ale také dennodenní realitou, kterou můžeme naplnit například vzájemnou kooperací a komunikací.

ČÁST A: OBECNÁ DOPORUČENÍ

Doporučení týkající se spolupráce a komunikace

1. Rodičovský konflikt většinou nemůže vyřešit jen jedna z participujících profesí. Je důležité, aby při práci s rodinou úzce vzájemně spolupracovaly **všechny zapojené profese**.
2. Jedním ze základních předpokladů pro vyřešení rodičovského konfliktu je **komunikace**, a to nejen mezi rodiči, ale i mezi ostatními subjekty zapojenými do řešení rodičovského konfliktu.
3. Velký význam při řešení rodičovského konfliktu má **včasná intervence**. Zahájení poradenství nebo terapeutické pomoci ve správnou chvíli může hodně zachránit, zabránit mnoha dalším chybám, či předejít další eskalaci a přispět k vyřešení konfliktu.
4. Rodičům musí být zřejmé, že všichni odborníci, kteří na řešení jejich problému participují, sledují **jeden cíl** – vyřešení rodičovského konfliktu v nejlépeším zájmu dítěte.
5. V zájmu dítěte může být prospěšné zapojit do řešení rodičovského konfliktu i **další subjekty**, které s dítětem přicházejí do kontaktu (školka, škola, zájmové a sportovní kroužky atd.). Sdílení a výměna informací přispívá k efektivitě práce všech zapojených subjektů.
6. **Mediace** zprostředkuje komunikaci mezi rodiči. Jejím jediným cílem nemusí být nutně dosažení dohody rodičů. Význam mediace je již v tom, že se podaří navázat, obnovit nebo uklidnit dialog mezi rodiči, případně vyjasnit situace a dospět k uvědomělému/informovanému rozhodnutí, co chtějí rodiče dále dělat.
7. **Neformální komunikace** není nutně v rozporu s pravidly a předpisy. Mnoho informací se dá sdělit neformální cestou (telefonicky, e-mailem) ještě dříve, než bude odeslána oficiální písemná zpráva. Mají-li stejnou možnost komunikace všechny zúčastněné subjekty a informace zjištěné neformální cestou jsou zveřejněny např. v podobě úředního záznamu a zpřístupněny všem ostatním subjektům, není důvod se obávat podjatosti, nepřipustného chování a nařčení z nich.
8. **Každý případ je jedinečný** a má svá specifika, která je potřeba zohlednit. Nelze ke všem případům přistupovat stejně a řešit je totožným postupem.
9. Je užitečné vědět, jakým způsobem pracují ostatní profese zapojené do řešení rodičovského konfliktu, jaké poskytují služby, jaké mají **kompetence**.
10. Je důležité snažit se za každou cenu zachovat vztah dítěte s oběma rodiči. Každou situaci je však potřeba vyhodnotit **individuálně**, případně přistoupit k využití podpůrných nástrojů pro realizaci kontaktu dítěte s rodičem (navykací režim, asistovaný styk) tak, aby dítě nebylo vystaveno nadměrnému stresu a nebylo traumatizováno.

Doporučení týkající se práce s dítětem a rodinou

11. Rodičům je nutné **neustále opakovat**, že jejich vzájemný konflikt negativně dopadá zejména na jejich dítě. Rodiče musí být **informováni ze všech stran** o dopadech jejich eskalujícího konfliktu na dítě.

12. Rodiče prezentují zájmy a potřeby dítěte zpravidla každý ze svého úhlu pohledu. Proto je důležité zjistit, **co dítě doopravdy prožívá** a co skutečně potřebuje. Tyto zjištěné informace je pak potřeba prezentovat rodičům.
13. Je potřeba vést rodiče k tomu, že je vždy lepší vyřešit jejich spor **smírně**, a ukázat jim cesty, kterými je možné dosáhnout smírného řešení. Je nutné rodičům vysvětlit a zdůraznit, že to nejlepší, co pro své dítě mohou udělat, je naučit se efektivně spolupracovat.
14. Pokud se rodiče na další péči o děti hned nedohodnou a hodlají svůj spor řešit soudní cestou, je pro dítě významné, aby získalo **objektivní informace** o aktuální situaci. Je vhodné, aby mu zejména informace o soudním řízení poskytla nezaujatá osoba. Dítěti je potřeba objasnit, o co se v soudním řízení jedná, proč k němu došlo, s kým se v rámci dalšího řešení rodičovského konfliktu setká, co se od něj očekává a jaké dopady na ně rozhodnutí bude mít. Včetně informace o tom, jak soud může rozhodnout a jaké důsledky pro dítě budou jednotlivé varianty soudního rozhodnutí mít. Současně je však nutné, aby takové informace obdrželo způsobem, který je schopno pochopit a odpovídá úrovni jeho vyspělosti.
15. Je důležité rodičům zdůraznit, jaké dopady má jejich chování na dítě a jak je dítětem vnímáno. Rodiče se domnívají, že i v průběhu rodičovského konfliktu pro své dítě dělají to nejlepší, často mu ale svým chováním ubližují a poškozují ho na dlouhá léta. Je současně důležité si uvědomit, že práce s rodiči je **dlouhodobý proces**. Je potřeba soustavně pracovat s rodiči na zvládnutí jejich vzájemného boje a neustále je upozorňovat na rodičovskou roli a její význam a na odpovědnost, kterou vůči svým dětem mají.
16. Rodiče pro řešení svého konfliktu potřebují **pozitivní motivaci**. Současně je však často vhodné zadávat jim **termínované úkoly**, které přispějí k uklidnění vztahů mezi rodiči navzájem i mezi rodiči a dítětem.
17. Je důležité vyvarovat se **nekritického přijímání** informací poskytovaných rodiči. Tyto informace bývají často zkreslené a subjektivní. Je vhodné nejprve hovořit s oběma rodiči, případně s dítětem a dalšími subjekty, vyhodnotit situaci a poté rodičům nabídnout přijatelné řešení, které bude nejlepší pro dítě.
18. Je důležité být při práci s rodiči **důsledný**. Poskytnutá pomoc nemusí být rodičům příjemná, podstatné je, že její výsledek pomůže dítěti. Rodičům je potřeba stále zdůrazňovat a opakovat, že tuto náročnou etapu musejí podstoupit především s ohledem na dobro svého dítěte.
19. Při řešení konfliktu mezi rodiči je potřeba zjistit, zda existuje **třetí osoba**, která do konfliktu negativně zasahuje, zjistit důvody jejího počínání a pokusit se toto negativní působení eliminovat, případně minimalizovat a neutralizovat.

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

20. Smíšené manželství či přestěhování rodiny do jiného státu neznamená primárně problematický vztah, ale vyžaduje **informovanost partnerů o kultuře a právním**

prostředí jejich protějšku a zvýšenou míru tolerance. Je důležité upozornit rodiče či budoucí rodiče na možná rizika a na situace, které mohou nastat, a jak je řešit.

21. V případech s mezinárodním prvkem je nezbytně nutné **se odpoutat od** jakýchkoliv **předsudků**. S odlišnostmi, zejména kulturními a sociokulturními, je v těchto případech potřeba počítat. Je třeba seznámit se se specifickými charakteristikami jednotlivých etnik a náboženství, snažit se respektovat a chápat jiný pohled, který může pramenit právě z výše uvedených odlišností. Není možné ani přijatelné předem odsoudit, znevýhodňovat, či jinak diskriminovat rodiče na základě jeho původu.
22. Optimálním jazykem pro jednání s rodiči je jejich rodný **jazyk, kterému rozumí nejlépe**. V případě komunikace s oběma rodiči společně je vhodné používat jazyk, kterým rodiče komunikují mezi sebou jako partneři.
23. Při řešení rodičovských konfliktů s mezinárodním prvkem je vhodné při komunikaci na větší vzdálenost využívat **prostředky moderní techniky**. K jejich využívání je potřeba přistoupit i při realizaci styku mezi rodičem a dítětem a vést k němu i rodiče, s nímž dítě žije.
24. Dítě má právo znát oba své rodiče a s oběma mít pravidelný kontakt za předpokladu, že ten dítě nepoškozuje. Samozřejmě není vhodné, aby dítě bylo ponecháváno o samotě a bez dozoru s rodičem, který otevřeně vyhrožuje únosem dítěte do země svého původu. Pro tyto situace je ale možným řešením **asistovaný styk**. V případě reálně hrozícího nebezpečí únosu dítěte do zahraničí je maximálně významná práce s rodinou a zdůrazňování významu osobní péče a možnosti kontaktu s oběma rodiči pro dítě.

**ČÁST B: SPECIÁLNÍ DOPORUČENÍ PRO JEDNOTLIVÉ ZAPOJENÉ
SUBJEKTY**

1. Kapitola

Doporučení pro orgány sociálně-právní ochrany dětí

Postavení OSPOD při řešení rodičovského konfliktu

Orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) patří vedle školy, dětského lékaře, zájmových kroužků a sportovních oddílů, jejichž postavení ve společnosti i životě dítěte je však výrazně odlišné, mezi subjekty, které dítěti v případě rodičovského konfliktu stojí nejbližší. Zpravidla jsou jmenovány kolizním opatrovníkem dítěte, probíhá-li soudní řízení. Pokud rodiče svůj spor před soudem neřeší a ani řešit nehodlají, nemusí se OSPOD o závažné a komplikované situaci v rodině vůbec dozvědět. Jestliže se o rodině dozví, začne s ní OSPOD pracovat a rovněž se začne zajímat o poměry dítěte. Je-li situace v rodině skutečně závažná, dítě v jejím důsledku strádá, což se začíná projevat i navenek – změnami chování, změnami školních výsledků, zdravotními problémy. V takovém případě by OSPOD měl být o takovém stavu informován právě ze strany školy či lékaře. V případě, že rodiče nejsou schopni dohodnout se na řešení vzájemného konfliktu a jejich disharmonický vztah dítě zatěžuje, ale sami nemají zájem nebo snahu na sobě pracovat, musí zásáhnutí vnější autorita. V první fázi právě OSPOD. **Ten může podniknout některé kroky, aby dítě chránil**, případně může podat soudu podnět k zahájení řízení o úpravu péče o dítě, styku s dítětem, případně návrh na zahájení konkrétního soudního řízení dle aktuální potřeby.

Pokud se rodiče neobrátní nejprve na advokáty, je to právě OSPOD, který se setkává s rodičovským konfliktem nejdříve a je s rodiči pak i nejvíce v kontaktu. Primárním úkolem OSPOD je ochrana dítěte, které se nachází v epicentru rodičovského konfliktu.

S rodičovským konfliktem se však pracovníci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností většinou nesetkávají primárně v roli pracovníka sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD), ale v roli tzv. opatrovníka. Většina dětí v rodinách, kde se rodiče rozcházejí nebo rozvádějí, automaticky nespadá do kategorie ohrožených dětí podle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZOSPOD). OSPOD bývá soudem jmenován opatrovníkem podle § 892 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ) a § 469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS). Ten ale uvádí, že soud jmenuje opatrovníkem OSPOD nikoliv v každém případě, nýbrž **zpravidla**. Kolizním opatrovníkem může být jmenována i jiná právnická či fyzická osoba. To znamená, že **neexistuje automatické rovnítko mezi výkonem kolizního opatrovnictví a výkonem SPOD**. Opatrovník plní ze zákona roli zástupce, úkolem OSPOD je tedy zastupovat dítě, úkony, které OSPOD jako opatrovník dítěte činí, činí jménem nezletilého dítěte a na jeho účet.

V rámci svého samostatného působení orgánu veřejné moci, který zajišťuje SPOD, mají OSPOD ze zákona povinnosti a oprávnění, kterých využívají k zajištění zájmů nezletilých dětí. Tyto orgány by měly v zájmu nezletilých dětí korigovat chování a vystupování rodičů a nikoliv se stát nástroji v jejich rukách a pouze opakovat u soudu, co jim rodiče sdělili. Primárním klientem OSPOD je dítě. Není jím rodič, ten pouze ex lege zastupuje klienta-dítě. OSPOD jsou orgány veřejné moci, měly by být rodiči respektovány. Není možné, aby se

nechaly rodiči řídit a ovládat, byly jejich nástrojem. Rodič by měl dítě chránit a jednat vždy v jeho nejlepšího zájmu. Pokud to objektivně nedělá, je potřeba navést ho správným směrem.

OSPOD samozřejmě primárně komunikuje s rodiči. Je-li však taková komunikace obtížná, nebo dokonce nemožná, mohou se OSPOD obrátit na právní zástupce rodičů, pokud jsou jimi rodiče zastoupeni. Advokát je pro rodiče jeho nejbližším spojencem a má také nejširší možnosti, jak rodiči vysvětlit význam spolupráce s OSPOD nebo pomáhajícími profesemi. Vyplatí se posilovat komunikaci a spolupráci s advokáty, i oni by měli mít zájem na dosažení nejlepšího řešení pro dítě svého klienta.

S ohledem na tuto dvojitou úlohu OSPOD, tj. orgánu veřejné moci, který plní úlohu SPOD, a orgánu, který je zástupcem dítěte v probíhajícím soudním řízení, příručku dále rozčleňujeme na působnost OSPOD před zahájením soudního řízení a dále po zahájení soudního řízení.

Současně však platí, že k postupům, které jsou zde uvedeny jako postupy před zahájením řízení, může OSPOD přistoupit také kdykoli po zahájení soudního řízení, pokud to ještě účel a povaha takového opatření umožňuje.

Nástroje OSPOD pro řešení rodičovského konfliktu

I. Před zahájením soudního řízení

Sociálně-právní ochrana zahrnuje celou škálu opatření. Především můžeme vyhodnotit, že zahrnuje opatření, jejichž cílem je chránit práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, chránit jeho oprávněné zájmy včetně jeho jmění, působí k obnovení narušených funkcí rodiny a spolupůsobí při zajištění náhradního výchovného prostředí pro dítě tam, kde její rodiče nejsou schopni poskytnout.

ZOSPOD ale i další předpisy dávají OSPOD **možnosti, jak s rodiči i dětmi pracovat, jak usměrnit obtížně spolupracující rodiče, kteří svým chováním poškozují dítě, nerespektují žádná doporučení, nejsou otevřeni jakékoli diskusi a nenaslouchají pokynům a radám.** Existuje celá řada kroků, jež mohou OSPOD podniknout, a které se vzájemně doplňují a navazují na sebe. Vedle opatření OSPOD je třeba vždy brát v úvahu také případné možné soudní zásahy, k tomu viz Doporučení pro soudce.

Vezměme si následující příklad. Řekněme, že do kanceláře OSPOD přichází jeden z rodičů s žádostí o pomoc při řešení své situace, kdy neustálé hádky již přerůstají ve verbální a někdy i fyzické útoky jednoho rodiče vůči druhému. Co může OSPOD takovému rodiči nabídnout?

1. Poskytnutí poradenství dle § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD

Prvním nástrojem, který má OSPOD k dispozici je postup podle § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD, tedy poskytnutí poradenství. Kromě orientace v právním rámci, v základních službách neziskových nebo jiných organizací a profesionálů může OSPOD takovému rodiči pomoci i tím, že s ním sepíše návrh k soudu. Ačkoliv je takový postup jistě pomocí, jedná se o postup s mnoha riziky. Mezi nejdůležitější lze zařadit fakt, že OSPOD vždy pracuje pouze s částečnými, více či méně vědomě upravenými informacemi, které obdržel od jednoho

z rodičů. Druhým rizikem je téměř automatická ztráta důvěry druhého rodiče, vůči němuž často návrh k soudu vyznívá. Proto uvádíme ihned další opatření pod bodem 2.

2. Pohovor s oběma rodiči dle § 11 odst. 1 písm. a) a § 53 odst. 2 ZOSPOD

Východiskem je vykládat § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD tak, že je úkolem OSPOD **pomáhat rodičům, tedy oběma rodičům řešit výchovné nebo jiné problémy**. K tomu je však klíčové znát stanoviska obou rodičů a mít možnosti s nimi hovořit ve stejný čas na jednom místě, aby bylo zcela jasné, že oba dostali identické informace. V případě, že druhý z rodičů na žádost o pohovor nereaguje, může se OSPOD opřít o § 53 odst. 2 ZOSPOD, který rodičům **ukládá povinnost spolupracovat s OSPOD, a na jeho vyzvání se dostavit k jednání**. Jednáním může být bezesporu myšleno i společné jednání s oběma rodiči. Volba je v tomto případě zcela na uvážení a rozhodnutí OSPOD.

Pozvat si oba rodiče k jednání by tedy měl být jednoznačně jeden z prvních kroků, ať již OSPOD předtím s jedním z rodičů sepsal nebo nesepsal případný návrh k soudu. Z pohledu této příručky se jeví jako vhodnější postup OSPOD po obdržení oznámení od jednoho z rodičů zpravidla nejprve pozvat oba rodiče ke společnému jednání. Na společné setkání je pak možné lépe pracovat s možností využití poradenství, které již ale směřuje k oběma rodičům. Společnou nebo oddělenou komunikaci s rodiči je nezbytné posuzovat případ od případu.

Obrázek 1: Zahájení spolupráce OSPOD s rodiči

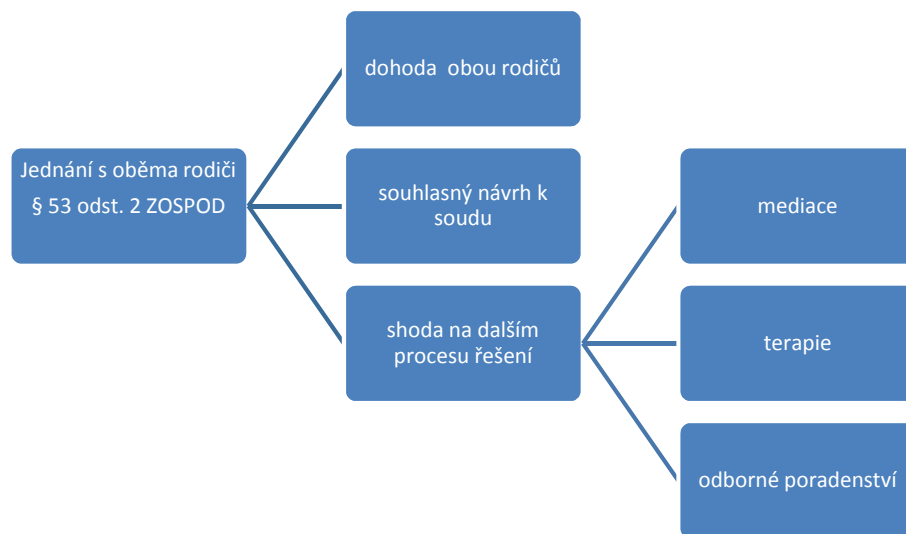
Výsledkem takového společného jednání může být buď situace, kdy rodiče dojdou za pomoci pracovnice OSPOD k nějaké shodě, nebo nikoliv. Podívejme se na obě varianty podrobněji, protože z každé z nich vyplývají další možnosti.

Shodou rodičů na procesu dalšího řešení je myšlena situace, kdy rodiče sice nemají shodu na výsledku, ale jsou ochotni se shodnout na způsobu, kterým ho budou dále hledat. Tím může být využití mediace, terapie, odborného poradenství nebo jiných služeb nestátních neziskových organizací (např. asistované styky, resp. podporovaná setkávání) či odborníků v dané oblasti.

Neshodou je pak myšlena situace, kdy rodiče nejsou schopni dosáhnout oboustranně přijatelného rozhodnutí, co má být dál ani v základních bodech. To se týká jak výsledku, tak i cesty k tomuto výsledku. Např. nejsou schopni se dohodnout ani na podobě budoucí péče o dítě ani na tom, jak budou nadále postupovat – zda využijí mediaci nebo půjdou rovnou k soudu.

Je samozřejmé, že pokud informace sdělené jedním z rodičů na první schůzce budou takové povahy, že budou naznačovat, že se jedná o dítě, na něž se vztahuje § 6 ZOSPOD, nebude OSPOD nabízet poradenství, ale rovnou začne podnikat kroky k vyhodnocení míry ohrožení

dítěte. Pokud se podezření nepotvrdí nebo vyvrátí, může OSPOD pokračovat ve výše naznačeném postupu.

Obrázek 2: Jednání s rodiči dle § 53 odst. 2 ZOSPOD

Kontraktování spolupráce s dalšími subjekty – poskytovateli služeb

Pokud dojde nyní nebo kdykoliv v průběhu řešení případu k rozhodnutí využít služeb dalších subjektů, zejména poskytovatelů sociálních služeb, je vhodné takovou spoluprací zachytit písemně pomocí tzv. trojstranné (případně vícestranné) smlouvy mezi OSPOD, rodiči a poskytovatelem služeb. Taková smlouva pomáhá vyjasnit očekávání jednotlivých subjektů, usnadňuje vyjasnění zakázky rodičů i OSPOD (které často nemusejí být shodné) a pomáhá také vyjasnit některé otázky týkající se důvěrnosti a předávání informací o spolupráci rodičů. Díky trojstranné smlouvě zůstává OSPOD nadále v roli manažera případu, který může snadno koordinovat práci ostatních subjektů. Více k této otázce v kapitole věnované pomáhajícím profesím (část B, kapitola 3., body 1. – 3.).

3. Posouzení (zjištění) míry ohrožení dítěte dle § 10 odst. 3 ZOSPOD

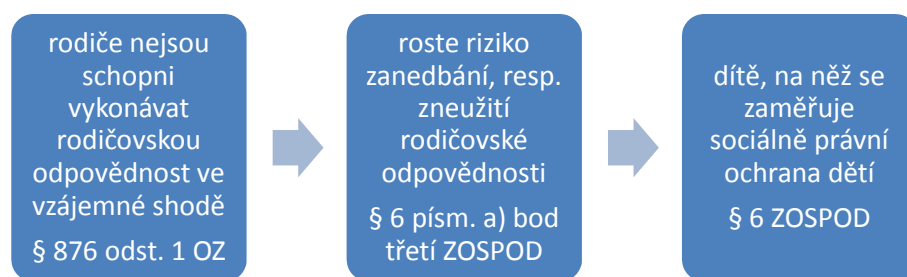
3.1 Role OSPOD při zjištění ohrožení dítěte

Pokud rodiče ke shodě nedojdou, anebo využití jiných možností řešení nevedlo k dalšímu posunu, mělo by dojít z pohledu OSPOD k významné změně náhledu na celou situaci. Až dosud se dalo předpokládat, resp. očekávat, že rodiče budou v souladu s § 876 občanského zákoníku (dále jen OZ) vykonávat svou rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě. **Pokud však rodiče tuto shodu nejsou schopni nalézt, dramaticky narůstá potenciální ohrožení dítěte.** Tuto situaci reflektuje § 6 písm. a) bod třetí ZOSPOD. Ten konstatuje, že sociálně-právní ochrana se zaměřuje především na děti, jejichž rodiče nevykonávají nebo

zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Za takovou situaci je možné považovat např. i situace, kdy jeden z rodičů odmítá poskytnout druhému z rodičů dítě ke styku a druhý rodič dítě již např. dva měsíce neviděl.

Okamžik neshody rodičů je tedy chvílí, kdy se těžiště práce s rodinou začíná přesouvat k výkonu SPOD, respektive od poradenství k výkonu pravomoci OSPOD, ve kterém již zasahuje přímo do práv a povinností osob.

Konflikt mezi rodiči, v jehož středu se může dítě snadno ocitnout, je pro něj potenciálně velice ohrožující a je tedy na místě, aby OSPOD začal celou situaci postupně vyhodnocovat. Konflikt mezi rodiči přitom vůbec nemusí být na první pohled zjevný.

Obrázek 3: Spor o děti jako situace vyžadující SPOD

Na dítě mají zvláště negativní dopad nejenom otevřené rodičovské konflikty – přímé slovní hádky, agresivita a fyzické útoky mezi rodiči navzájem (manželský a partnerský konflikt), ale stejnou měrou (a ne-li ještě větší) **na dítě působí i tichý konflikt rodičů**, tedy tzv. tichá domácnost. V těchto typech konfliktů spolu rodiče dítěte vůbec nekomunikují. Atmosféra provázející tichou domácností vystavuje dítě dlouhodobému stresu a má stejný negativní dopad na psychiku a zdraví dítěte jako otevřená hádka rodičů a agrese. Problémem a nebezpečím zmíněných skrytých tichých konfliktů je pak skutečnost, že vůbec nevyplynou na povrch. Na rozdíl od otevřených hádek a fyzických útoků, které slyší např. sousedé, známí apod., zůstávají často tiché konflikty okolím nepovšimnuty. Pokud o nich nezačne hovořit přímo samo dítě nebo některý z rodičů, pak se mnohdy ani OSPOD (či školy, soudy apod.) o skutečnou situaci v rodině nedozví. Nikdo tedy není informován a obeznámen s tím, že konkrétní dítě žije v permanentním napětí. Obvykle právě takováto rodina navenek působí dojmem velmi spořádané a bezproblémové rodiny.

3.2 Nástroje pro zjištění míry ohrožení dítěte

Pracujete-li s rodinou, zajímejte se i o to, zda se mezi rodiči nerozvíjí právě takový tichý konflikt, který je potřeba řešit. Jak jsme uvedli výše, ke zjištění existence takového konfliktu

může dojít až poté, co je OSPOD po zahájení řízení jmenován kolizním opatrovníkem. I poté je povinen zvážit odpovídající kroky sanace rodiny.

Při zjišťování míry ohrožení dítěte je třeba učinit nebo zvážit zahájení následujících kroků:

- a) rozhovor s rodiči (k tomu viz výše)
- b) zjištění informací od dalších subjektů postupem dle § 53 odst. 1 ZOSPOD
- c) rozhovor s dítětem dle § 8 odst. 2 ZOSPOD

3.2.1 Zjištění informací od dalších subjektů pomocí § 53 odst. 1 ZOSPOD pro potřeby zjištění situace, ve které se dítě nachází

Prvním krokem pro vyhodnocení míry ohrožení dítěte je zjistit co nejvíce informací o situaci konfliktu rodičů a jeho dopadech na dítě podle § 10 odst. 3 ZOSPOD. Mimo rozhovor s rodiči k tomu ZOSPOD nabízí dostatek nástrojů především v § 53 odst. 1 ZOSPOD. Ten upravuje povinnost dalších subjektů poskytnout OSPOD na jeho výzvu informace. Speciálně je zde zmíněna povinnost (mimo jiné) státních orgánů, škol, poskytovatelů zdravotních nebo sociálních služeb. Pracovníci OSPOD jsou tak schopni získat významné množství informací o dítěti, změnách jeho chování nebo neobvyklých reakcích z poslední doby od osob, které dítě znají a jsou s ním v kontaktu často více, než samotní rodiče. Jak jsme již naznačili, zejména je užitečné se dotazovat na:

- a. projevy chování dítěte
- b. změny v chování dítěte
- c. změny prospěchu
- d. změny zdravotního stavu
- e. informace o situaci v rodině, které by dítě poskytlo jiným dospělým

V případě žádosti o informace ze strany poskytovatelů sociálních služeb musí OSPOD postupovat ve shodě s § 100a zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách (dále jen ZSS). Podrobněji viz doporučení pro pomáhající profese, část II. Informační povinnost poskytovatelů sociálních služeb.

3.2.2 Rozhovor s dítětem dle § 8 odst. 2 ZOSPOD

Takový sběr informací může sám o sobě stačit, většinou však nabízí spíše náznaky, kam se v prověření situace dále zaměřit. Klíčovou se pak jeví jedna z nejnáročnějších situací, kterou je rozhovor s dítětem o jeho vnímání situace a dopadech konfliktu rodičů na něj.

POZOR: v žádném případě se nejedná o zjištění názoru dítěte na situaci! Dítě nemusí o žádné situaci vědět, je tedy spíš vhodné zjistit, „jak se dítě má“, než to „jaký je jeho názor na situaci“.

OSPOD zde může využít především § 8 odst. 2 ZOSPOD, který je odrazem mezinárodních úmluv a směrnic ratifikovaných Parlamentem ČR. Především se má na mysli právo dítěte se pro účely sociálně-právní ochrany svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.

Rozhovor s dítětem je samozřejmě obtížnou disciplínou, jejíž průběh ovlivňují nejenom věk nebo vyspělost dítěte, ale i dovednosti konkrétních OSPOD. Co se týká věku a vyspělosti, praxe v jednotlivých zemích se liší. Např. v Nizozemsku je věková hranice pro možnost se plnohodnotně vyjádřit stanovena až na nejnižší možnou hranici pěti let věku dítěte, v Německu dokonce ke třem letům věku dítěte. České právo předpokládá spíše teenagery, tedy děti od cca 10 let věku. OZ pracuje s věkovou hranicí 12 let. Dodejme, že taková věková hranice je příliš vysoká už jenom z toho důvodu, že většina dětí v situacích, které musí OSPOD řešit, je výrazně nižšího věku. **Děti jsou schopny se vyjádřit, jelikož v dané situaci žijí a prožívají ji. Fakt, že jejich vyjádření je jiné, než jak by ho provedl dospělý, nesmí dítě v žádném případě diskvalifikovat z možnosti uplatnit své právo na vyjádření se k situaci!** Na tomto místě je třeba ještě jednou zdůraznit, že účelem takového rozhovoru nemá být získání rozhodnutí dítěte, dokonce ani zjištění jeho preferencí ke konkrétnímu rodiči. Účelem rozhovoru má být spíše nabídnout dítěti možnost mluvit o jeho vnímání toho, co se děje (pokud se z jeho pohledu vůbec něco děje), o tom, co pro něj je na konfliktu rodičů těžké a náročné, co by si přálo změnit atd. Výstupem takového rozhovoru je pak další suma informací, jež musí OSPOD zapojit do vyhodnocení situace dítěte.

Děti automaticky nevěří každému dospělému. Koneckonců je většina z nich takto vychována. Většina z vás pravděpodobně i vlastním dětem důkladně vštěpovala nebo bude vštěpovat instrukce typu „Nemluv s cizími lidmi!“. Proto je zcela možné a dokonce pravděpodobné, že se nepodaří na prvním setkání získat všechny nebo dostatečné informace o tom, jak se dítě cítí, co prožívá nebo zda má nějaké porozumění či očekávání ohledně současného stavu v rodině. Základem k úspěchu v rozhovorech s dětmi je zde vždy trpělivost a důvěra. **Důvěru je nutné trpělivě budovat. Proto se by se pracovníci OSPOD neměli za každou cenu snažit získat informace od dětí na jednom setkání.** Stejně tak se nemusejí cítit špatně jenom proto, že s nimi dítě nechtělo mluvit. Takové rozhovory s dětmi prostě chtějí čas a často i více než jedno setkání. Není výjimkou, že před tím, než dítě bude ochotné mluvit otevřeně, se s ním pracovník OSPOD bude muset setkat i dvakrát nebo třikrát (případně i vícekrát), přičemž většina setkání nebude informačně přínosná pro OSPOD, ale nesmírně užitečná pro dítě, které může právě díky trpělivosti a ochotě pracovníka naslouchat nebo si jen povídat získávat jistotu, že v celé té nejisté a proměnlivé situaci existuje někdo, koho zajímá jenom ono, jeho názory, s kým může občas mluvit.

Pro rozhovory s dětmi lze uvést ještě několik základních doporučení:

- zahájení rozhovoru by mělo dát dítěti šanci, aby ono samo sdělilo, proč se domnívá, že má teď s někým mluvit – děti často mají vlastní představu o důvodech rozhovoru, které nemusejí být shodné s očekáváním pracovníků OSPOD
- rozhovory je vhodné zahajovat neutrálními tématy, která se mohou týkat koníčků, školy, hraček nebo vzhledu pokoje
- pokud se pracovník OSPOD ptá na rodiče, měl by získávat informace vždy o obou rodičích (co má dítě rádo na mamince, co na tatínkovi, co se mu nelíbí, když dělá tatínek, co se mu nelíbí, když dělá maminka, o čem si povídají s tatínkem, o čem s maminkou, s kým si povídá o tom, jak se má teď, co dělá společně s tatínkem, co společně s maminkou, atd.)
- pokud je to možné, je užitečné zjistit, jak si dítě představuje, co bude dál, pokud je seznámeno situací, jak ono by ji chtělo vyřešit, jaké jsou jeho nebo její představy
- je třeba se vyvarovat návodných otázek, protože děti jsou snadno ovlivnitelné
- u mladších dětí je užitečné využívat příběhy a jednoduché metafory

- pokud dítě hovořit nechce, nebo je v emoční nepohodě, rozhovor by neměl být realizován

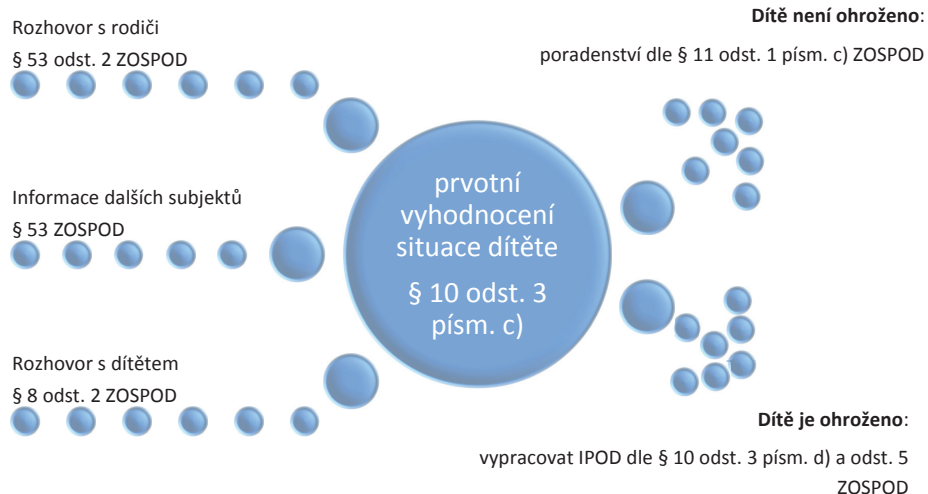
3.3 Prvotní vyhodnocení míry ohrožení dle § 10 odst. 3 písm. c) ZOSPOD

Teprve na základě všech informací (z rozhovorů s rodiči, od dalších subjektů a z rozhovoru s dítětem) je možné provést prvotní vyhodnocení situace dítěte podle § 10 odst. 3 písm. c) ZOSPOD. Prvotním vyhodnocením máme na mysli postup, na jehož základě může OSPOD provést prvotní vyhodnocení (screening) a rozhodnout, zda se jedná o dítě, na které se vztahuje sociálně-právní ochrana podle § 6 ZOSPOD. Pro takové vyhodnocení lze využít např. následující set otázek:

1. Je mezi rodiči neshoda ohledně řešení jejich konfliktu nebo o způsobu hledání takového řešení?
2. Nahlásily jiné subjekty, rodič nebo dítě potenciální ohrožení dítěte? (významné změny v chování, prospěchu, zdravotním stavu, docházce, atd.)
3. Používá dítě při popisování situace stejné formulace jako jeden z rodičů?
4. Odmítá některý z rodičů spolupráci s OSPOD?

V případě, že na všechny čtyři otázky získá pracovník OSPOD negativní odpověď, nejedná se o dítě podle § 6 ZOSPOD a dalším krokem může být toliko návrat k poradenství pro rodiče podle § 11 odst. 1 písm. c) ZOSPOD. Pokud alespoň na jednu z otázek může opatrovník odpovědět kladně, lze o dítěti uvažovat jako o potenciálně ohroženém, a tedy využít další nástroje SPOD. Dodejme, že prvotní vyhodnocení by mělo být hotovo do týdne (resp. sedmi dnů) od chvíle, kdy se objeví podezření, že je dítě ohroženo. Je zřetelné, že v případě rozvodových sporů zabere sběr informací více času a současně je ohrožení dítěte, zejména v porovnání s např. podezřením na sexuální zneužívání, o poznání nižší. Vzhledem k tomu, že sedmidenní lhůta pro prvotní vyhodnocení je pouze doporučená, lze ji chápat jako instrukci „tak rychle, jak je to možné.“ **Interval pro prvotní vyhodnocení lze vymezit >1-29<**, tedy čas mezi jedním a dvaceti devíti dny.

Pokud je nutný podrobnější sběr informací a je zřejmé, že s rodinou bude nutné pracovat dlouhodobě a bude třeba využít širšího spektra služeb, je OSPOD povinen vypracovat podrobné vyhodnocení situace dítěte, což je třeba udělat do třiceti dnů od zjištění o možném ohrožení dítěte.

Obrázek 4: Prvotní vyhodnocení situace dítěte dle § 10 odst. 3 písm. c)

4. Postup po zjištění, že dítě je ohroženo

4.1 Vypracování IPOD dle § 10 odst. 3 písm. d) a § 10 odst. 5 ZOSPOD

Zjistí-li pracovníci OSPOD, že pracují s ohroženým dítětem, je především jejich povinností vypracovat v takovém případě tzv. IPOD – **individuální plán ochrany dítěte**. Tato povinnost je zakotvena v § 10 odst. 3 písm. d) ZOSPOD. Lhůta pro vypracování takového plánu je podle § 10 odst. 5 ZOSPOD 1 měsíc od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany. Takový plán již OSPOD umožňuje přesněji identifikovat příčiny ohrožení dítěte, stanovit opatření k zajištění ochrany dítěte, k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, s dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.

Pokud IPOD navazuje již na prvotní vyhodnocení, což je zcela legitimní varianta, měl by časový harmonogram jednotlivých opatření zůstat v logice lhůt pro prvotní vyhodnocení. Intervence vzešlé z tohoto vyhodnocení by měly být krátkodobé až střednědobé povahy, tedy rozmezí jednoho až dvou měsíců. To je dostatečný čas pro využití mediace, asistovaných kontaktů v jejich sociálně-diagnostické funkci (viz Matoušek a kol., 2015) atd. Pokud bude třeba dlouhodobějších intervencí, např. rodinné terapie nebo asistovaných styků v jejich sociálně-terapeutické funkci, které vyžadují dlouhodobou podporu a doprovázení v řádu několika měsíců, mělo by jít o opatření, jež vzejdou z podrobného vyhodnocení.

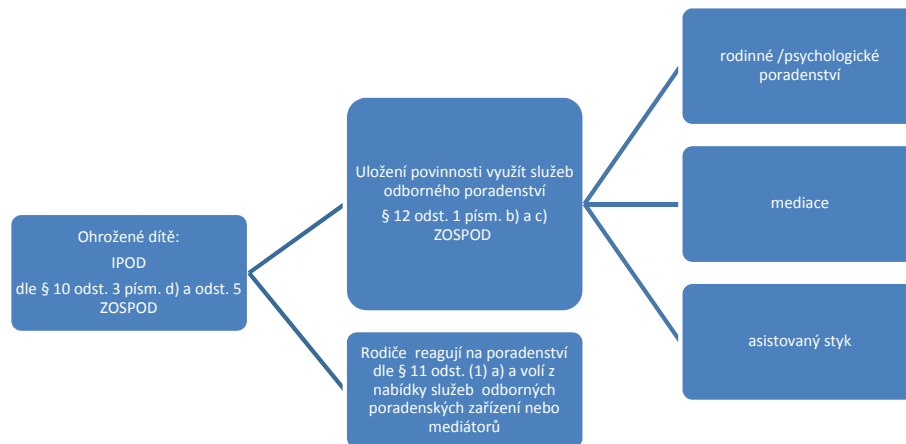
4.2. Uložení povinnosti využít služeb odborného poradenského zařízení dle § 12 odst. 1 písm.

b) a c) ZOSPOD

Co se týká konkrétních opatření, na prvním místě je vždy nabídka poradenství. Možnost seznámit rodiče s nabídkou služeb neziskových organizací nebo jednotlivců poskytujících služby pro rodiny. Pokud je některý z rodičů nereflektuje, resp. odmítá takto nabídnutou pomoc využít, může OSPOD přistoupit k tomu, že rodiči, resp. rodičům (a případně i dětem) využití odborné poradenské pomoci nařídí dle § 12 odst. 1 ZOSPOD. Taková povinnost se dá podle odst. 3 tohoto ustanovení samozřejmě nařídít i dalším osobám odpovědným za výchovu. Zde přicházejí do úvahy např. prarodiče, jiní příbuzní, pěstouni nebo i noví partneri rodičů. V nejčastějších případech se jedná o nabídku z řad poskytovatelů SASPRD nebo odborného poradenství podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kteří poskytují rodinné a manželské poradenství (nejčastěji rodinné poradny), dále o poskytovatele těchto služeb, v jejichž rámci je možné využít rodinnou mediaci mimo režim zákona o mediaci (a z pohledu rodičů především bezplatně), případně o poskytovatele těchto služeb, jejichž součástí bývají tzv. asistované kontakty nebo styky, resp. podporovaná setkávání rodičů s dětmi. Mediátorem se pro účely § 12 odst. 1 ZOSPOD rozumí tzv. zapsaný mediátor podle zákona 202/2012 Sb. o mediaci. Oproti rodinné mediaci v režimu sociální služby, která je i poskytována podle pravidel pro sociální služby (např. bezplatné poskytování služeb), se v případě tzv. zapsaného mediátora jedná o mediaci komerční, tedy o placenou mediaci. Na její poskytování se vztahují jiná pravidla, daná zákonem o mediaci, která spolupráci OSPOD se zapsanými mediátory činí o poznání komplikovanější.

Financování odborné poradenské pomoci a dalších služeb:

Zastavme se ještě na okamžik u otázky financování služeb. Někdy mohou OSPOD využít služeb poskytovatelů sociálních služeb podle ZSS, jindy je však třeba využít služeb odborníků z jiných oblastí nebo ze soukromé sféry. Financování služby, odborné poradenské pomoci, prvního setkání se zapsaným mediátorem, samotné mediace, případové konference a dalších je samozřejmě i zodpovědností OSPOD který takovou službu vyžaduje, resp. navrhuje. Některé služby lze využít díky tomu, že jsou financovány z veřejných prostředků nebo sponzorských darů. Na hrazení nákladů za některé služby lze ovšem využít i dotace SPOD. Podrobněji se této otázce věnujeme v části věnované pomáhajícím profesím (část B, kapitola 3. III.).

Obrázek 5: Využití uložení povinnosti dle § 12 odst. 1 písm. b) a c) ZOSPOD

Na poradenská zařízení mohou OSPOD přenést značnou část své agendy, pokud problematické případy budou směřovat rovnou k nim. Je žádoucí, aby každý OSPOD měl k dispozici seznam poraden, poskytovatelů služeb pro rodiny s dětmi, případně mediátorů působících v jeho obvodu, a byl tak schopen rodině doporučit konkrétní pracoviště s ohledem na specifické potřeby rodiny a specifické služby, které je toto pracoviště schopno nabídnout, a to i s přihlédnutím k situaci rodiny (finanční náklady, časové možnosti, jazyková vybavenost, zkušenosti s prací s mezinárodní rodinou, apod.).

Pracovníci OSPOD často vystupují také v roli mediátorů, psychologů. Tato nabídka širokého spektra služeb rodinám však odčerpává jejich kapacitu na řešení dalších věcí a případů. Přenos této agendy na specializované, kompetentní subjekty (psychology, rodinné poradny, mediační a krizová centra, apod.) může do značné míry vyřešit přetížení OSPOD. Vždy je důležité předem konzultovat se zástupcem příslušné profese, zda je konkrétní kauza vhodná pro řešení zvoleným způsobem. Bude-li rodině spolupráce se specializovaným subjektem nařízena, je potřeba především budování důvěry rodičů k němu. Někteří rodiče mohou například odmítat spolupráci s psychologem, protože tuto profesi vnímají negativně („oni přece nejsou blázni, nepotřebují psychologa“). Další osobu, která je zapojena do řešení jejich rodinných problémů, mohou vnímat jako nový nástroj, který lze použít proti bývalému partnerovi, apod. Pokud je rodičům doporučeno využití služeb odborníka, je nutné jim vysvětlit, proč se právě tento konkrétní postup jeví jako nejvhodnější řešení a jaké přínosy může pro jejich situaci mít.

4.3. Využití a nabídka mediace a dalších alternativních způsobů řešení konfliktů

OSPOD by tedy měly co nejvíce rodičů informovat o vhodnosti mediace jako nástroje pro obnovu komunikace, vyjasnění některých konfliktních otázek, zklidnění vyhocené atmosféry,

nalézání řešení, a motivovat je k jejímu využití. I samotné soudní řízení, pokud k němu dojde, bude probíhat v méně napjaté atmosféře, pokud rodiče ještě před prvním jednáním ve věci absolvují společné mediální jednání. Budou-li rodiče s mediací souhlasit, buďte jim nápomocni při hledání vhodného mediátora, nebo jim mediaci rovnou zprostředkujte.

Z pohledu nejlepšího zájmu dítěte je důležité směřovat rodiče ke smírnému vyřešení jejich konfliktu. Informujte se o nových způsobech řešení partnerských problémů, konfliktních situací a sporů. Čím více informací, případně pozitivních zkušeností OSPOD má, tím se zvyšuje jeho schopnost úspěšně motivovat rodiče a získat je, aby některou z těchto metod využili. Není-li situace vhodná pro aplikaci jedné varianty (např. mediace), může OSPOD navrhnout alternativní způsob řešení - např. právo spolupráce (collaborative law). Právo spolupráce je podrobněji popsáno v kapitole věnované advokátům (část B, kapitola 2., oddíl 8. Využití alternativních metod...).

4.4 Využití případových konferencí dle § 10 odst. 3 písm. e) a § 14 odst. 2 písm. b) ZOSPOD

V případě odmítnutí spolupráce s odborným poradenským zařízením nebo mediátorem i přes to, že tato spolupráce byla OSPOD uložena, zbývá ještě možnost využití případové konference (dále jen PK) dle § 10 odst. 3 písm. e) ZOSPOD. Na PK mohou kromě rodičů, zástupců školy, pediatra nebo organizací, které s rodinou či dětmi již spolupracují, pozvat OSPOD i další zástupce poskytovatelů služeb nebo fyzické osoby, od nichž se dá očekávat, že by rodině mohli nabídnout buď své služby, nebo podat jiné důležité informace pro informované rozhodnutí (např. státní zástupce může informovat o povaze a postupu v případech, kdy některý z rodičů má výkon úředního rozhodnutí a vykázaní). Ačkoliv využití PK v případech rozvodových sporů není uvedeno v § 14 odst. 1 ZOSPOD, jejich využití právě v těchto případech lze více než doporučit. Tam, kde selhává i mediace, dokáže společné jednání na PK pohnout situací mnohdy až nečekaně.

Důvodů je celá řada, mezi hlavní však patří především fakt, že jsou jednání přítomny i jiné osoby než pouze rodiče, což s sebou nese efekt a vliv sociální i objektivizační. Sociální vliv spočívá ve společenském tlaku, který rodiče často pocítují v přítomnosti lidí, před nimiž chtějí zachovat jisté dekorum (tradičně lékaři a učitelé jejich dětí). Objektivizační vliv pak spočívá v tom, že rodiče sami v mediaci některá tvrzení často používají více či méně upravená a překroučená, tradičně se jedná o odkazování na sdělení jiných důležitých osob, tyto bývají na PK často přítomny a je možné věci vyjasnit a tzv. objektivizovat. Stejně tak se pozitivní efekt projevuje v návrzích možností a řešení, jelikož nezájda se stává, že některá řešení rodiče nevysloví, např. z toho důvodu, že se ještě necítí být připraveni nebo mají dojem, že druhý ještě nebyl dostatečně potrestán. Pokud však nějaké řešení nebo možnost existuje, na PK ho někdo s největší pravděpodobností zmíní. A řešení, které je již na stole, se odmítá mnohem hůře, než řešení nevyřčené. Tím spíše je to obtížné, když zde opět do hry často vstupuje sociální tlak v situacích, kdy se navržená varianta jeví všeobecně přijatelná většině ostatních účastníků PK.

Faktem je, že oproti více „klasickým formám PK“ mají PK v konfliktech týkajících se úpravy porozvodové péče často podobu vícečlenné mediace. Kladně lze při využití PK ve sporech o úpravu porozvodové péče hodnotit i fakt, že prakticky nemohou dopadnout špatně. Buď se na jejich základě podaří vytvořit plán, který povede ke stabilizaci situace, což je nepochybně žádoucí. Druhou variantou je, že se ke společnému plánu akceptovatelnému i rodiči dojí

nepodaří. To je sice nepříjemnost, nikoliv katastrofa, protože na rozdíl např. od mediace je na PK kromě rodičů klíčová role svolavatele PK, tedy OSPOD. Ten totiž na svou roli rezignovat nemůže a vždy je to v poslední instanci on, kdo musí nějaké rozhodnutí učinit. Takovým rozhodnutím může být uložení výchovných opatření, resp. informování soudu o vývoji. PK tak hraje roli jistého rozcestí, protože i v situaci, kdy rodiče nejsou ochotni najít smírné řešení, musí OSPOD před využitím následujících kroků uspořádat PK, jak mu to ukládá § 14 odst. 2 písm. b) ZOSPOD.

4.5 Uložení výchovných opatření dle § 13 odst. 1 ZOSPOD

Odmítají-li rodiče soustavně využít odborné pomoci, vyřešit svůj konflikt a upravit vzájemné vztahy, nedávají tím dítěti jinou možnost než žít v neustálém napětí, uprostřed sporu a vystavují ho neúměrné zátěži. Takové jednání by nemělo být jen mlčky přehlíženo, měly by z něj být vyvozeny pro rodiče určité následky.

Jedním z nejsilnějších nástrojů, které mají OSPOD k dispozici, je uložení výchovného opatření podle § 13 odst. 1 ZOSPOD. První z možností je napomenutí, které se již v této fázi bude ale spíše mýjet účinkem, protože „symbolické pozvednutí hlasu a pohrožení ukazováčkem“ již na rodiče po všech předchozích krocích jen těžko zapůsobí. Následně lze uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc (včetně rodinné mediace mimo režim zákona o mediaci) nebo první setkání se zapsaným mediátorem (§ 13 odst. 1 písm. d) ZOSPOD). Jednou z možných variant zintenzivnění motivace k hledání řešení rodiči může být i využití stanovení dohledu nad péčí o dítě podle písmena b), na němž kromě OSPOD mohou participovat i osoby pověřené výkonem SPOD a za vzájemné součinnosti alespoň sanovat nejpalčivější problémy, spočívající např. v maření kontaktů jednoho rodiče s dětmi, programování dětí proti druhému rodiči, především však na vynucení uložené povinnosti podle § 14 odst. 8 ZOSPOD, atd. Na rovinu opět přiznejme, že svou roli zde sehraje i společenský tlak. Při stanovení dohledu se jedná o jeden z nejvýznamnějších signálů pro jednoho z rodičů, že situace, kterou vědomě udržuje nebo vytváří je velmi závažná.

Důležité je si uvědomit, že OSPOD má dvě možnosti. Buď o uložení výchovného opatření rozhodne sám, nebo dá podnět či návrh soudu pro jeho uložení. OSPOD musí reflektovat konkrétní okolnosti každého případu. Je-li zahájeno soudní řízení a bude-li návrh na vydání výchovného opatření v rámci předmětu tohoto řízení, měl by OSPOD postupovat cestou podnětu. Pokud je ale řízení vedeno v jiné věci, měl by výchovné opatření uložit sám.

4.6 Podání rychlého předběžného opatření dle § 452 ZŘS

Zjistí-li OSPOD, že se ocitlo nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, může sám podat na soud návrh na vydání tzv. rychlého předběžného opatření podle § 452 a násl. ZŘS.

Soud následně předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.

Předběžné opatření dle § 452 a násl. ZŘS představuje nejzávažnější zásah do dosavadního prostředí dítěte. Jako takový nesmí být nadužíván, ale také nesmí být OSPOD nečinný, pokud je na místě tohoto rychlého zásahu. Z důvodu nařízení tohoto tzv. rychlého předběžného opatření slouží soudci i pohotovost, návrh je proto možné podat kdykoli.

Při nařízení tohoto předběžného opatření není dítě zastoupeno, OSPOD jej nepodává jako kolizní opatrovník dítěte, ale jedná z pozice orgánu, který je právě povolán v případě ohrožení dítěte zasáhnout.

4.7. Využití jiných předběžných opatření

Dle individuálních okolností každého případu může být nařízeno i jiné předběžné opatření než dle § 452 a násl. ZŘS. Zde je však potřeba dbát zvláštní opatrnosti.

Chce-li OSPOD klientům doporučit být jen dočasné řešení jejich situace formou předběžného opatření, nebo jim dokonce s přípravou návrhu na vydání předběžného opatření pomoci, měl by zvážit, je-li tento postup skutečně nezbytně nutný. Zda by nebylo lepší snažit se o zprostředkování dohody mezi rodiči, nebo přispět k urychlení vydání rozhodnutí ve věci samé. Stále zde platí rizika z bodu 1 – tedy ztráta nestrannosti a důvěry jednoho z rodičů. Je-li konflikt mezi rodiči vyhocený, dá se očekávat, že jeden z rodičů se proti předběžnému opatření odvolá, což samozřejmě výrazně prodlouží řízení ve věci samé, stejně jako to prohloubí pravděpodobný konflikt mezi nespokojeným rodičem a pracovníkem OSPOD. Pro účinnou pomoc je však v drtivé většině případů nutná spolupráce s oběma rodiči. Primárním účelem předběžného opatření je prozatímní úprava poměrů. V této souvislosti je potřeba rodiče upozorňovat na to, že prozatímní úprava nepředjímá konečné rozhodnutí soudu.

OSPOD může samozřejmě podávat podněty k nařízení jakéhokoli předběžného opatření.

4.8. Podání návrhu na dočasné odejmutí dítěte z péče rodičů dle § 13a odst. 1 případně odst. 4 ZOSPOD

Nepomohou-li ani taková opatření, která mohou OSPOD při své běžné praxi využít, je na místě, aby se o přístupu rodičů dozvěděl soud, v rámci řízení na něj adekvátně reagoval a případně z něj vyvodil patřičné důsledky. Pravděpodobně nejtvrďší reakcí, kterou může OSPOD využít ve chvíli, kdy předchozí výchovná opatření nevedla k nápravě, je podání návrhu k soudu, aby podle § 13a odst. 1 případně odst. 4 ZOSPOD dočasně odejmul dítě z péče rodičů a umístil ho do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, resp. do zařízení poskytovatele zdravotních služeb. Do zařízení poskytovatele zdravotních služeb (většinou se má na mysli psychiatrická léčebna) se může dítě umístit pouze v případě, že to vyžaduje jeho zdravotní stav. Pokud tedy jde o psychiatrickou léčebnu, zdravotní stav dítěte se týká psychických potíží takové intenzity, že vyvolávají potřebu pobytu v takovém zařízení. Současně s tím je mimo jiné nutné rodičům uložit povinnost využít odbornou poradenskou činnost směřující k nápravě jejich vztahů, podle § 13a odst. 4 písm. d) ZOSPOD.

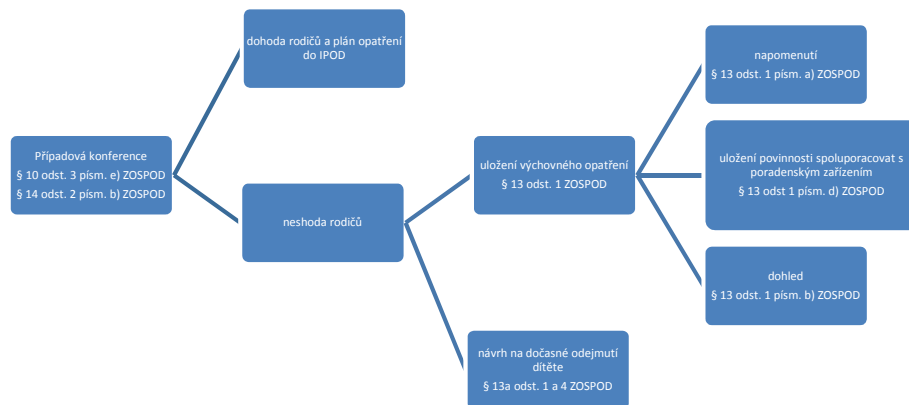
5. Uložení sankcí dle §59a ZOSPOD

Je třeba od rodičů důsledně vyžadovat, aby se řídili doporučeními a pokyny OSPOD. Současně ale i OSPOD musí své úkoly a povinnosti plnit stejně důsledně. Což zahrnuje i kontrolu plnění povinností uložených rodičům a v případě, že rodiče soustavně své povinnosti porušují, je na místě přistoupit k využití sankcí. Sankce by sice měly být uplatněny až jako poslední nástroj při jednání s rodiči, ale tolerovat svévoli a nezodpovědné chování rodičů nelze do nekonečna. Nesplní-li rodiče povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo rodinné terapie, o jejímž uložení rozhodl OSPOD podle § 12 nebo § 13 ZOSPOD, může mu být udělena pokuta do výše 20 000,-- Kč.

Většina OSPOD se využití sankcí brání, především kvůli administrativním a technickým překážkám, ale také s ohledem na vliv na budoucí spolupráci se sankcionovaným rodičem. Technicky by se muselo stát to, že OSPOD by všechny podklady musel předat komisi pro projednávání přestupků (dále jen KPPP) a ta by o příslušné sankci rozhodla. Rozhodně by KPPP neměla být složena z pracovníků OSPOD. Problematické je také vymáhání sankce, pokud by povinný rodič odmítal sankční pokutu zaplatit. OSPOD by musel pokutu vymáhat sám, případně se obrátit na exekutora, resp. soud. Záleží na praxi jednotlivých úřadů, jakým způsobem vymáhají své pohledávky. Každopádně existuje silná obava, že uložení sankce definitivně uzavře jakoukoliv spolupráci mezi OSPOD a rodičem, který bude hledat všemožné cesty ke své obraně.

Další z možností je uložení sankce právnické nebo podnikající fyzické osobě, která se jako zaměstnavatel, škola, školské nebo jiné obdobné zařízení, poskytovatel zdravotních služeb nebo jako pověřená osoba anebo jako poskytovatel sociálních služeb dopustí správního deliktu tím, že nesplní povinnost sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany podle § 59i ZOSPOD.

Ačkoliv využití těchto prostředků by mělo být až poslední možností, jak s rodiči pracovat, nezdráhejte se k ní přistoupit. I když ukládání povinností, nebo opatření, která rodiče vnímají primárně jako sankce, může uzavřít cestu k rodičům a ztížit další práci s nimi, nevyhýbejte se využívání těchto prostředků. Vždy zvažte, zda je přístup rodičů natolik špatný, že jej neovlivní ani sankční opatření, nebo zda by uložení sankce nebo jiného opatření mohlo rodiče motivovat, být impulsem pro zahájení fungující spolupráce.

Obrázek 6: Využití případových konferencí

II. Úkony OSPOD po zahájení soudního řízení

1. OSPOD jako kolizní opatrovník

Jak bylo výše řečeno, po zahájení řízení může OSPOD působit ve své druhé roli, a to jako zástupce dítěte v soudním řízení. V takovém případě se role OSPOD mění do role procesního subjektu (zástupce účastníka), jehož postavení, práva i povinnosti se řídí zákonem č. 99/1963 Sb., občanským soudním řádem (dále jen OSŘ) a zákonem č. 292/2013 Sb., ZŘS. V rámci soudního řízení vyplývají OSPOD procesní práva a povinnosti. Není možné shrnout všechny úkony, které OSPOD jako kolizní opatrovník musí v řízení činit, ale v rámci tohoto metodického doporučení uvádíme ty nejzásadnější:

1.1 Zpráva o poměrech dítěte

Soud uloží OSPOD zpravidla zjistit aktuální poměry dítěte a podat o tom soudu zprávu. Žádost o prošetření poměrů je přitom obvykle ohraničena termínem, který však ne vždy koresponduje s blížícím se termínem soudního jednání. Pokud je mezi prošetřením poměrů a soudním jednáním delší časová prodleva, musí OSPOD informovat soud o rodinné situaci průběžně a těsně před jednáním soudu provést další šetření, pohovor s rodiči, případně i pohovor s dítětem z vlastní iniciativy, aby měl při jednání aktuální informace o rodině a mohl soudu poskytnout co nejpresnější a nejpodrobnější údaje o situaci dítěte. **Pro soud jsou nejpodstatnější informace o rodině jako takové, tj. jak jednotliví členové rodiny navzájem komunikují, jak rodina funguje, jak tráví společný čas, kdo je s dítětem nejčastěji, kdo vyvolává konflikty a kdo a jakým způsobem tyto konflikty řeší.**

Obrázek 7: Základní informace o rodině

Ve zprávě pro účely porozvodového uspořádání je konkrétně vhodné soudu sdělit také následující skutečnosti, na které je důležité se při sepisování zprávy zaměřit:

- prvotní specifikace dítěte
- jak se dítě stýká s rodiči, jaké má k nim vazby
- koníčky dítěte, kdo na ně přispívá
- zdravotní stav dítěte – kdo s dítětem dochází k lékaři
- jaké předškolní nebo školské zařízení dítě navštěvuje, jaký je jeho prospěch, jaké jsou případné výchovné problémy ve škole
- kdo o dítě převážně pečuje
- sourozenecká vazba a vztahy k širší rodině
- počet vyživovacích povinností u každého z rodičů
- kde vedou rodiče rodinnou domácnost, s kým a kolik jsou náklady na jejich vedení
- jaký je majetek rodičů a jaké jsou jejich závazky

1.2 Splnění informační povinnosti dle § 20 odst. 4 ZŘS

Soud je povinen dle § 20 odst. 4 ZŘS informovat dítě o probíhajícím soudním řízení, které se ho týká, o důsledcích vyhovění jeho názoru a důsledcích soudního rozhodnutí. Právo na informace spadá do participačních práv dítěte, která jsou zaručena dítěti také Úmluvou o ochraně práv dítěte. Tuto informační povinnost soudy realizují zpravidla právě prostřednictvím kolizního opatrovníka, resp. OSPOD.

Splnění informační povinnosti je třeba realizovat dle rozumové a volní vyspělosti dítěte. Dítěti není třeba sdělovat všechny podrobnosti, které jsou v soudním řízení řešeny, např. jaký mají

rodiče výdělek v řízení o výživném. Je třeba klást důraz na pochopení situace dítětem a co nejšetrnější přístup. Je třeba dítěti objasnit, kdo je to soud, jaká je jeho úloha a v případě úpravy porozvodové péče tam, kde je to možné, klást důraz i na objasnění, že maminka a tatínek se nesoudí, protože se sami rozhodli, ale protože před rozvodem se to tak musí vždy dělat.

1.3 Zjištění názoru dítěte

Dalším participačním právem dítěte je právo na sdělení názoru a jemu odpovídající povinnost soudu tento názor zjistit. Soud může zjistit názor sám přímo prostřednictvím vylisování dítěte, ale také dle § 100 odst. 3 OSŘ prostřednictvím kolizního opatrovníka. Tím je na opatrovníka kladena velká odpovědnost předpokládající správnou práci s dítětem a pokud možno objektivní zjištění jeho názoru. Objektivitou zde máme na mysli zjištění provedené neutrální, profesně erudovanou osobou, na základě více zdrojů poznání, zasazené do kontextu vývoje dítěte a rodinné situace atd.).

Zcela nepřipustné je nutit dítě vybrat si mezi rodiči či určovat, koho má raději.

Názor dítěte je možné vtělit do zprávy o poměrech dítěte.

Zjištění názoru dítěte v již probíhajícím řízení dle § 100 odst. 3 OSŘ není to samé, jako rozhovor s dítětem dle § 8 odst. 2 ZOSPOD. **V žádném případě nelze označit za dobrou nebo šetrnou praxi vyčkávání s rozhovorem až na zahájení soudního řízení! Zjištění názoru dítěte dle § 100 odst. 3 OSŘ by často mělo být již přinejmenším druhým setkáním a rozhovorem pracovníka s dítětem!** Ke zjištění takového názoru je nutná alespoň elementární důvěra dítěte k opatrovníkovi. Lze jen obtížně očekávat, že dítě na prvním setkání dokáže získat důvěru ke zcela cizímu člověku a rovnou mu bez obav sdělí svůj názor. Jako dobrou praxi je tedy možné doporučit spíše opakovaná setkání opatrovníka s dítětem, ačkoliv účelem většiny setkání vůbec nemusí být zjištění jakýchkoliv informací, ale prostě jen budování důvěry.

Současně lze doporučit takto citlivou věc konzultovat s dalšími odborníky nebo s nimi v této věci spolupracovat.

Pokud jde o samotné provedení zjištění názoru dítěte, lze využít některá doporučení z kapitoly věnované rozhovoru s dítětem dle § 8 (kapitola I. 3.2.2).

1.4 Ochrana zájmů dítěte

Je nezbytné si uvědomit, že jako zástupce dítěte, musí OSPOD respektovat jeho přání. Zástupce jedná za zastoupeného, není tomu tak, že dítě se podřizuje úkonům OSPOD. S ohledem na často dvojí roli opatrovníků (tj. vedle role kolizního opatrovníka mají také roli zástupce orgánu veřejné moci, který pracuje s ohroženými rodinami dle zákonných požadavků) se mohou dostat v rámci těchto svých dvou rolí do střetu. Např. pokud je vedeno řízení o ústavní výchově, ke kterému sám OSPOD dal podnět, a dítě, které zastupuje, jednoznačně dává najevo, že do ústavní výchovy nechce. Tyto situace je nezbytné řešit. Pokud postavení orgánu OSPOD není zjevně v souladu s přáním dítěte, nelze postavení OSPOD předsunout přáním dítěte.

V takovém případě je nutné ihned podat návrh dle § 469 odst. 2 ZŘS na to, aby soud dítěti jmenoval jiného opatrovníka.

V rámci postavení opatrovníka jako zástupce účastníka je možné navrhnout důkazní prostředky, vyjadřovat se ke všem již provedeným důkazním prostředkům, klást dotazy svědkům, účastníkům při jejich účastnickém výslechu apod. Opatrovník má právo nahlížet do soudního spisu, je proto vždy na jeho uvážení, kdy těchto práv využít.

Jako zástupce účastníka je OSPOD vždy předvolán k jednání ve věci samé, stejně tak i případně k jinému soudnímu roku dle § 18 ZŘS. Svou neúčast by měl OSPOD důsledně zvážit, zejména proto, že, jak bylo výše uvedeno, tyto kontakty s rodinou pomáhají zjistit případné ohrožení dítěte. **Při jednání také OSPOD nejlépe hájí zájmy zastupovaného dítěte, omluvit svou neúčast je proto možné jen v případech, kdy si může být OSPOD jist, že toto nebude na újmu dítěte.** Pokud má OSPOD za to, že jeho účast na řízení dítěti nic nepřinese, může opět postupovat dle § 469 ZŘS a navrhnout soudu, aby jmenoval jiného opatrovníka.

1.5 Závěrečný návrh

Jako zástupce účastníka má OSPOD právo, které by měl vnímat kvůli dítěti také jako povinnost, a to vyjádřit se k tomu, jak má rozhodnutí soudu vypadat. Toto právo může OSPOD realizovat už v rámci zprávy o prošetření poměrů, ale také při vlastním soudním jednání. Za nevhodnou praxi lze označit situace, kdy OSPOD využívají **neutrální vyjádření „ponechávám na zvážení soudu“**. Takové vyjádření by se mělo v závěrečném návrhu objevovat naprosto minimálně, resp. téměř nikdy. **V řízení je OSPOD zástupcem dítěte a jako takový má vyjádřit především to, co je v zájmu dítěte, jaká jsou jeho přání**, dále by měl OSPOD uvést, k jakým zjištěním došel, která zjištění jsou vlastní a která získaná z dalších zdrojů (včetně rodičů). Zejména zde je důležité zřetelně uvádět jednotlivá zjištění do kontextu informací, která jsou získána z rozhovorů s dětmi. Závěrečný návrh by měl také obsahovat jednak zhodnocení rizik, ale i možných přínosů jednotlivých variant, které preferují jak rodiče, tak i děti. V zkratce lze tedy uvést, že závěrečný návrh by měl obsahovat:

- Co vyplývá z rozhovorů s rodiči
- Co vyplývá z rozhovoru s dítětem – jaká jsou jeho přání, jeho představy
- Co vyplývá ze sdělení dalších subjektů
- Jaké jsou výchovné předpoklady každého rodiče
- Jaké je výchovné prostředí každého rodiče a jeho stálost
- Kdo a jak se dosud podílel na výchově a péči o děti
- Jaké varianty budoucího uspořádání jsou dle OSPOD v zájmu dítěte a proč
- Jaké varianty budoucího uspořádání jsou preferované dítětem a proč
- Jaké mají jednotlivé varianty přínosy a rizika pro další vývoj dítěte
- Jaká vhodná opatření lze přijmout pro snížení či eliminaci takových rizik

1.6 OSPOD po skončení soudního řízení

Je třeba si uvědomit, že ani poté, co nabude právní moci meritorní rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilého dítěte, nemusí úloha OSPOD končit. Praxe se velmi často potýká s nerespektováním soudního rozhodnutí, či není vyloučeno, že teprve až při vlastní

realizaci soudního rozhodnutí bude zjištěno, že takto nastavená úprava poměrů dítěte jeho zájmům nevyhovuje, respektive vyhovovat přestala. OSPOD má i v těchto případech k dispozici výše uvedené nástroje, může však také podat soudu podnět ke změně vydaného rozhodnutí postupem dle § 475 ZŘS nebo i pro nařízení výkonu rozhodnutí o péči dle § 500 a násl. ZŘS.

2. OSPOD jako orgán veřejné moci

Pro přehlednost znovu opakujeme, že i po zahájení soudního řízení má OSPOD postavení orgánu veřejné moci, který plní úkoly stanovené ZOSPOD tak, jak jsme je popsali výše. Po zahájení soudního řízení je však třeba vždy přihlídnout k tomu, že v celé záležitosti vystupuje i další orgán veřejné moci, a to soud. Ten je nadán větší rozhodovací pravomocí. Proto musí být kroky OSPOD činěny ve spolupráci se soudem, nikoli nezávisle na něm. Křížení jednotlivých kroků není ku prospěchu věci.

Případnou aktivitu může OSPOD realizovat také podnětem k soudu. Soud je povinen podněty vyhodnocovat a jednat v zájmu dítěte s co největším urychlením. Pokud soud nereaguje a nevydá písemně žádný výstup, jak s podnětem naložil, může OSPOD využít postupů, které jsou pro tento případ určeny, např. stížnost na průtahy v řízení dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

1. Kontaktování ÚMPOD

Setká-li se OSPOD s případem, v němž figuruje zahraniční prvek (jeden z rodičů se dlouhodobě zdržuje v zahraničí či je cizí státní příslušník), měl by kontaktovat ÚMPOD. Právníci ÚMPOD mají zkušenosti s řešením těchto případů, což je užitečné zejména pro posouzení právní a společenské situace v zahraničí. Mohou OSPOD poskytnout relevantní informace týkající se mezinárodních únosů dětí nebo realizace práva styku s dítětem či uznání a vykonatelnosti rozhodnutí vydaného v České republice v konkrétní zemi.

2. Využití výhod mediace pro řešení rodičovských konfliktů s mezinárodním prvkem

Pro řešení rodičovských konfliktů s mezinárodním prvkem se mediace jeví jako vhodnější nástroj oproti dlouhodobým návštěvám rodinné poradny. Důvodem bývá skutečnost, že každý z rodičů žije v jiné zemi a je tedy obtížné, aby se rodiče ve stejný čas dostavovali do poradny, krizového centra nebo obdobného zařízení. V takových situacích se nabízí jako přijatelnější řešení mezinárodních rodičovských konfliktů mediace. V jejím rámci se nevyžaduje tolik společných sezení, je možné ji realizovat i on-line formou, kdy každý z rodičů zůstává ve své zemi. Setkání sice trvají déle, ale práce s rodiči případně s celou rodinou je intenzivnější. Znovu lze doporučit kontaktování ÚMPOD, který dlouhodobě realizuje rozsáhlý mediační program ve čtyřech cizích jazycích.

3. Zjišťování specifik různých národností a etnik, s nimiž OSPOD pracuje

Setkává-li se OSPOD pravidelně s rodiči cizích národností nebo příslušníky odlišných etnik, musí se zajímat o jejich zvyklosti, obyčeje, zvláštnosti jejich kultury. Bude tak lépe připraven na jednání s takovými rodiči, bude lépe chápat jejich specifické projevy. Může se stát, že aniž by rodiče něco mysleli špatně, mohou svým přirozeným projevem vyvolat negativní dojem. Mohou se chovat způsobem, který je v české kultuře zvláštní a neobvyklý, ale pro jinou kulturu je zcela běžný, spontánní, přirozený. OSPOD by se tedy měl na jednání s cizincem v mezích možností co nejlépe připravit. Seznámit se, případně si prohloubit sociokulturní poznatky o konkrétní zemi, její kultuře či etniku tak, aby předešel nedorozumění a nebyl během jednání zaskočen chováním, které pracovník OSPOD nečeká a které z důvodu neznalosti dané kultury mylně interpretuje. Jednou z možností, jak tyto informace získat, je obrátit se s dotazem na jednotlivé české zastupitelské úřady v konkrétních zemích. Na následujícím odkazu z webových stránek Ministerstva zahraničí ČR je možné najít kontakty na jednotlivé zastupitelské úřady:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/ceske_urady_v_zahranici/index.html

Druhou variantou je obrátit se s dotazem na ÚMPOD, který může OSPOD nasměrovat na jednotlivé odborníky (kulturní antropology a další) ze své neformální sítě odborníků.

4. Sdílení zkušeností získaných při práci s případy s mezinárodním prvkem

Největší zkušenosti s případy s mezinárodním prvkem a jejich specifiky mají OSPOD ve velkých městech nebo v příhraničních oblastech. V jiných částech ČR nemusí být tyto případy tak časté. Bylo by proto velmi užitečné, vybudovat platformu pro sdílení zkušeností a informací, které by mohly využívat OSPOD v regionech, kde se případy s mezinárodním prvkem neřeší tak často. Například síť, v jejímž rámci by byly sdíleny zkušenosti a informace o tom, jak s různými (nejčastěji se vyskytujícími) národnostními skupinami pracovat, co od nich očekávat, jak k nim přistupovat, jak s nimi jednat, apod. Vhodné je určitě také sdílení užitečných poznatků („tipů a triků“) pro jednání s častěji se vyskytujícími komunitami.

Návrhy vzorů¹:

ZOSPOD

- § 12 odst. 1 – Uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc
- § 13 odst. 1 a) – Napomenutí osoby odpovědné za dítě nebo osoby narušující řádnou výchovu
- § 13 odst. 1 b) – Stanovení dohledu
- § 13 odst. 1 d) – Uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc
- § 13a odst. 1 a odst. 4 – Návrh soudu na dočasné odejmutí dítěte z péče rodičů
- § 53 odst. 1 – Výzva k bezplatnému poskytnutí informací potřebných k výkonu SPOD
- § 53 odst. 2 b) – Výzva rodičům k dostavení ke společnému osobnímu jednání
- § 59 odst. 1 i) – Rozhodnutí o spáchání přestupku ztěžováním či mařením úředního rozhodnutí o uložení výchovného opatření podle § 13 odst. 1

¹ Návrhy všech vzorů z této kapitoly lze nalézt na konci této publikace.

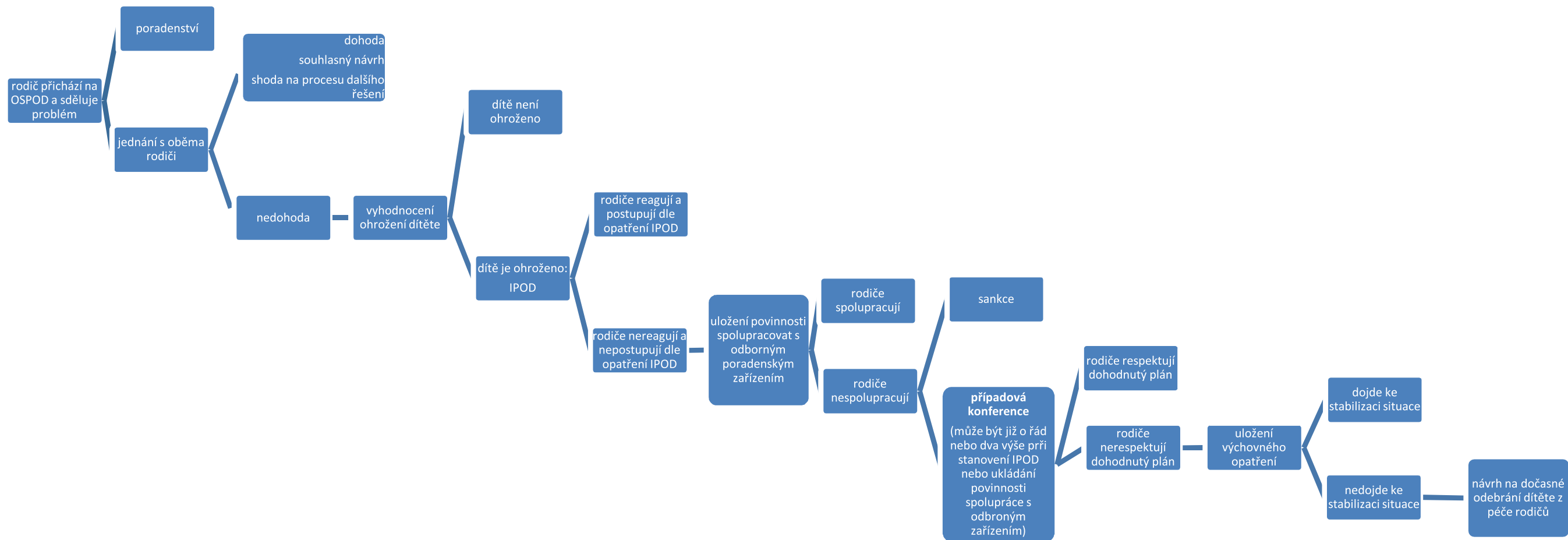
§ 59a odst. 1 – Rozhodnutí o spáchání přestupku nesplněním povinnosti využití odborné poradenské pomoci podle § 12 nebo 13

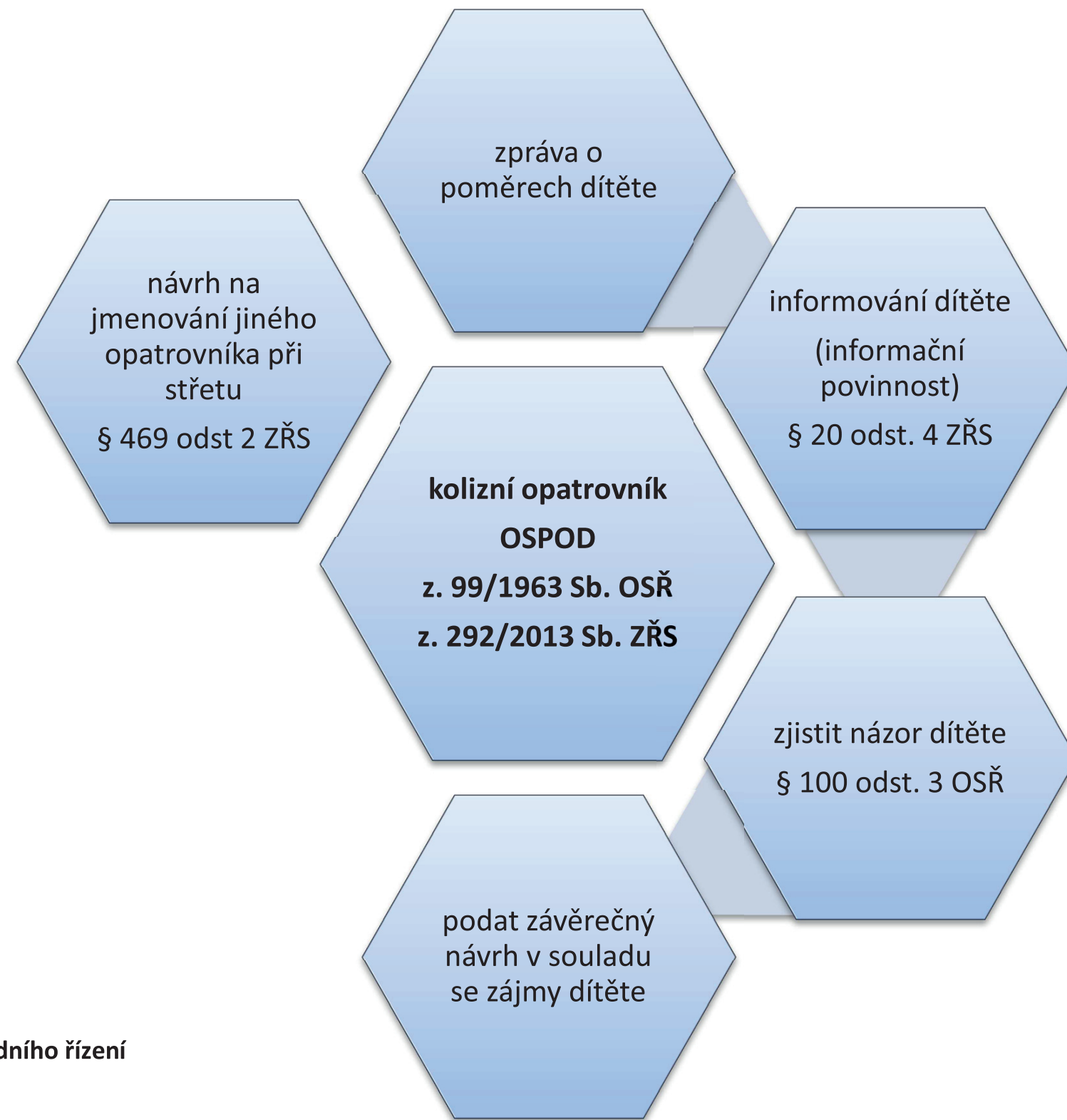
§ 59i – Rozhodnutí o spáchání správního deliktu nesplněním povinností sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany podle § 53 odst. 1.

ZŘS

§ 452 – Návrh na předběžné opatření upravující poměry dítěte

Obrázek 8: Úkony OSPOD před zahájením soudního řízení

Obrázek 9: Úkony OSPOD po zahájení soudního řízení

2. Kapitola

Doporučení pro advokáty

Postavení advokátů při řešení rodičovského konfliktu

Rodičovské spory nemají vítěze. Udržovat rodiče ve víře, že z rodičovského sporu může vyjít jako vítěz, je neprofesionální. V rodinněprávních sporech nemůže vyhrát žádný z účastníků. Rodičovské konflikty jsou více než jakékoliv jiné spory zatíženy emocemi. Způsob, jakým budou řešeny, se dříve či později zcela nevyhnutelně odrazí v mezilidských vztazích v rodině. Pro mnoho rodičů je prohroutou už skutečnost, že ztroskotal jejich partnerský (manželský) vztah. I když soud svým rozhodnutím vyhoví návrhu jedné strany, nemůže to pro žádnou ze stran znamenat výhru, pokud v rámci řízení nedošlo mezi rodiči ke vzájemné dohodě, kterou budou oba dva do budoucna ochotni respektovat.

Dítě v konfliktu mezi rodiči zůstává vždy poraženým. Prohrává v souboji, do kterého se nemohlo samo aktivně zapojit a jehož průběh nemohlo samo ovlivnit. Rodičům je potřeba připomínat zájmy jejich dítěte a usměrňovat jejich jednání tak, aby byla v souladu se zájmem dítěte. **Jedná-li advokát v zájmu svého klienta, nesmí zapomínat, že musí jednat také v zájmu dítěte.** Podle § 16 věty druhé zákona o advokacii není advokát vázán pokyny klienta, pokud jsou v rozporu s právním a stavovským předpisem. Podle čl. 7 Úmluvy o právech dítěte má dítě právo na oba rodiče. Přistoupí-li advokát na hru svého klienta, která směřuje **k odstranění druhého rodiče ze života dítěte, jedná v rozporu s právem dítěte, které mu zaručuje Úmluva. Složením advokátního slibu se advokáti zavázali „na svou čest a svědomí, že budou ctít právo a etiku povolání advokáta a chránit lidská práva.“** Zájem dítěte je na prvním místě, i když jsou advokátem zastoupeni rodiče.

Nástroje advokátů pro řešení rodičovského konfliktu

1. Úzká spolupráce s OSPOD

Jedním z nejdůležitějších partnerů pro advokáty je kromě jejich klientů jednoznačně OSPOD. Jednou z prvních aktivit advokáta při řešení situace svého klienta by měla být snaha vejít do kontaktu s příslušným OSPOD, ať už telefonicky nebo osobně. Informovat OSPOD o zastoupení svého klienta, sdělit jeho představy ale současně se aktivně zajímat i o pohled dalších stran, především pak samotného OSPOD. Je v zájmu klientů, aby advokáti ve spolupráci s OSPOD zkusili vyjasnit některé nesrovnalosti či slepá místa, doplňovali informace atd. I o případných úvahách resp. realizaci některých kroků, jako je třeba podání návrhu k soudu, by měl advokát informovat i OSPOD.

2. Usměrnování klientů

Advokát stojí v rodičovském konfliktu svému klientovi často nejbližší ze všech zúčastněných profesí. Rodič mu důvěřuje, zcela samozřejmě mu sděluje informace o svém soukromí

i o dalších členech své rodiny, čeká od něj útěchu i radu. Důvěra je často tak velká, že klient slepě následuje právní rady svého advokáta. Zkušenosti ukazují, že rodiče jsou ochotni souhlasit se snahou o smírné řešení, s využitím odborné pomoci a poradenství až tehdy, pokud jim takový postup doporučí nebo schválí také jejich advokát. Tedy:

- advokát by se měl snažit podpořit klienta/rodiče, pokud přišel s řešením situace, které by mělo být z dlouhodobé perspektivy prospěšné,
- pokud se rodič rozhodne pro smírné řešení sporu, advokát by ho neměl odrazovat, ale naopak mu nabídnout, že pokud bude potřebovat, např. v průběhu mediace, může zavolat a ověřit si správnost navrhovaných procesních postupů v případě,
- doporučovat alternativní způsoby řešení sporu,
- vysvětlovat klientovi, že mu pomůže jako právník, ale ne jako psycholog

3. Vyhýbání se „praní špinavého prádla“

Advokát by neměl přistupovat na konfliktní strategie svých klientů. Advokát bývá jediný odborník, kterému je klient často ochoten se svěřit a důvěřovat. Chce-li klient za každou cenu nejrůznějšími prostředky agresivně rozdmýchávat konflikt a tzv. házet na druhého rodiče špínu a „prát špinavé prádlo“, měl by se mu advokát snažit vysvětlit, že tímto jednáním pouze vyvolá stejnou reakci a zejména, že tímto svým jednáním nejvíce ublíží nikoliv bývalému partnerovi, ale svému dítěti. Rodiče takto zbytečně ztíží práci soudci i sociálním pracovníkům, kteří se na řešení případu podílejí. **Je vhodné, pokud advokát upozorní svého klienta, že pokud bude hrubě ztěžovat postup soudního řízení, může mu být podle § 53 OSŘ uložena pořádková pokuta až do výše 50 000 Kč.** Dobrý advokát v rodinných věcech nikdy nezapomíná na dítě - když se klient usměrnit nenechá, klidně ukončí právní zastoupení.

4. Poskytování právního poradenství pouze v oblasti, v níž advokát disponuje potřebnými znalostmi

Ve věci v níž advokát nemá dostatek zkušeností nebo speciálních znalostí by neměl podle čl. 8 odst. 3 advokátního etického kodexu odmítnout poskytnutí právní služby. Advokát, neposkytuje právní rady, kterými si není jist, případně, o jejichž správnosti a adekvátnosti jejich aplikace na konkrétní situaci není přesvědčen. Klient často není schopen posoudit správnost poskytovaných informací. Pokud se informace poskytnuté advokátem liší od informací získaných od jiného subjektu (např. OSPOD), klient bude většinou spoléhat na rady advokáta. To ale v případě, že doporučení advokáta nebudou správná, může vyústit i v negativní důsledky pro jeho osobu. Propast mezi klientem a jinými subjekty se tím jenom zvětšuje.

5. Jako právní zástupce advokát poskytuje jenom právní poradenství

Advokát se má omezit pouze na právní poradenství (poskytování právních služeb) a v ostatních otázkách odkázat klienta na specialisty v daném oboru (např. psychology, mediátory). Dále by měl advokát osvětlit, jaké jednání je v mezích zákona, jaké jednání se od klienta v konkrétní situaci dle zákona očekává, jaké následky může mít, pokud nebude jednat v souladu se zákonem. Informování klienta o tom, které konkrétní možnosti mu právo dává,

jaký je optimální způsob řešení jeho situace v intencích právního řádu a doporučení takového postupu, včetně vysvětlení všech dopadů, které klientovo rozhodnutí bude mít, je další z povinností advokáta. Cílem by mělo být přiblížit klientovi, jaké právní (ale i společenské a lidské) následky bude mít jeho rozhodnutí, jaké výhody a nevýhody přináší daná varianta postupu.

6. Vysvětlování právních pojmů rodičům

Nelze vycházet z toho, že klient/rodič zná právní úpravu a správně rozumí všem právním pojmům. Přijde-li za advokátem rodič, který trvá na určité úpravě záležitosti týkající se jeho dítěte, v prvé řadě by s ním měla být pečlivě analyzována jeho situace. Rodič na své představě zarputile trvá někdy i proto, že o jiných možnostech neví, nebo si je špatně vykládá, a proto je odmítá. Často se lze setkat s rodiči, kteří se domnívají, že svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů ztrácí druhý rodič ve vztahu k dítěti veškerá práva. Obzvláště důležité je vysvětlení české právní úpravy, zastupuje-li advokát cizince, který může vycházet z právní úpravy v zemi svého původu, jež však nemusí být vůbec totožná.

Mezi **mylné informace**, které klienti dostávají od advokátů nejčastěji, patří zejména informace typu:

- svěřením do péče znamená, že druhý rodič nebude moci blokovat některá rozhodnutí (př. škola, bydliště)
- na vycestování s dítětem do zahraničí není třeba svolení druhého rodiče, pokud máte dítě svěřeno do péče
- české soudní rozhodnutí je automaticky uznatelné i u soudů v zahraničí
- mediační dohoda je zbytečná, protože nebude uznána soudem
- atd.
-

7. Vedení klienta k respektu k ostatním účastníkům řízení a pomáhajícím profesím

Advokáti vycházejí z toho, že všichni profesionálové zúčastnění na procesu řešení problému jejich klienta se snaží napomoci k dosažení řešení, které bude přijatelné pro obě strany, bude v zájmu rodiny a především dětí jejich klienta. Je důležité, aby si klient uvědomil, že každé jeho rozhodnutí může mít dlouhodobé dopady do budoucnosti, na což by ho měli advokáti upozornit. Rovněž by advokáti měli rodiče upozorňovat na význam konstruktivní komunikace s druhým rodičem.

8. Využívání alternativních metod řešení rodičovských sporů

Advokáti se v zájmu svých klientů zajímají se o alternativní metody řešení rodičovských sporů (např. mediace, collaborative law, případové konference) a doporučují je rodičům. Informují je i o různých možnostech smírného řešení sporu, vysvětlují jim jejich výhody. Doporučení ke smírnému řešení problému i doporučení k využití některé z alternativních metod řešení sporu je rodiči zpravidla lépe přijímáno, pokud jim je doporučí jejich advokát, než sociální pracovník. Pokud OSPOD pozve advokáta na případovou konferenci, tak je to proto, že považuje jeho účast na ní za potřebnou. Advokát by v takovém případě neměl

odmítnout a přispět svými odbornými znalostmi a podporou svého klienta ke smírnému řešení situace.

Pro advokáty spočívá nejvíce prostoru k aktivnímu **využití** v metodě **práva spolupráce** (tzv. collaborative law). Je založeno na řešení problémů a informovaných dohodách. Využívá osobní setkání všech stran a právníků, kteří při těchto schůzkách slyší stejné informace ve stejnou dobu a mají možnost okamžitě napravit jakákoliv nedorozumění. Advokáti vyškolení v mediačních technikách pomáhají svým klientům na základě podepsané smlouvy o spolupráci vyjednat s „protistranou“ co možná nejlepší řešení jejich situace bez nutnosti zahajovat nebo pokračovat v soudním řízení. Tento strukturovaný proces vyjednávání umožňuje stranám projednat dopodrobna všechny otázky, které je tíží a na které by často v soudním řízení nebyl čas ani prostor. Při jednáních se dodržuje odsouhlasený program setkání bez jakýchkoliv překvapení, požadavků (uplatňování zákonného práva) nebo soudních jednání. Strany sporu určují, jaké podklady a informace jsou nezbytné pro dosažení řešení sporné věci. Advokáti přenechávají stranám řízení časového rozvržení všech schůzek a konečných termínů. Hojně se využívají soukromé a důvěrné schůzky. Právníci tak 100 % svého času a dovedností – a také peněz klienta – zaměřují na nalezení optimálního řešení. Ve složitějších případech jsou do procesu přizváni další tzv. „spolupracující odborníci“ – dětští psychologové, terapeuti či sociální pracovníci specializující se na pomoc dětem ve složitých rodinných situacích, koučové či finanční či další specialisté podle řešené oblasti. Znalci jsou najímáni společně a nikdy nesvědčí u soudu; tak šetří peníze a také umožňuje větší výběr znalců. Předpokladem je, aby strany/právníci narovnali všechna nedorozumění nebo chyby. Pracuje se skrze úplné sdělení skutečností a poskytnutí veškerých dokumentů nebo jiných informací, které mají jakýkoliv vliv na vyřešení sporu. Dbá se na stejné podmínky pro všechny tím, že je všem stranám přenechána kontrola nad výběrem znalců a finančními výdaji.²

9. Podpora klientů ve využití mediace

Advokát respektuje mediaci a výsledek, kterého je v jejím průběhu dosaženo. Rozhodne-li se klient řešit rodičovský konflikt prostřednictvím mediace, advokát respektuje jeho rozhodnutí a podpoří ho v něm. Respektuje rovněž mediační jednání a případnou dohodu, která z něj vzejde. Advokát klientovi předem objasní jednotlivé právní pojmy a vysvětlí mu, jaké důsledky mohou mít jednotlivé rýsující se varianty řešení. V souvislosti s výstupy z mediace advokát dbá na to, aby dohoda byla v souladu se zákonem. Advokát jednoduše respektuje fakt, že jeho klient je dospělý svéprávný jedinec plně odpovědný za rozhodnutí, která učiní. Pokud s určitou úpravou při mediaci souhlasil, učinil tak za plného vědomí a s možností promyslet si všechny důsledky takového kroku. Svému klientovi může advokát nabídnout svou účast na mediaci, že v průběhu mediace bude na telefonu, pokud by si potřeboval ověřit nějaké procesní aspekty, případně že ověří, zda dohoda, ke které na mediaci dojdou je v souladu se zákonem.

² Za informace o právu spolupráce děkujeme JUDr. Evě Vaňkové.

Obrázek 10: Možnosti advokátů v souvislosti s mediací

Pokud klient požádá advokáta o sepsání dohody, advokát by mu měl doporučit, aby v praxi vyzkoušel, jak bude navrhované uspořádání poměrů fungovat. Pokud rodiče postupují v opačném pořadí, tedy nejprve sepišou dohodu a poté se snaží podle ní fungovat, může to způsobovat zbytečné problémy. Rodiče si při přípravě a podpisu dohody často jen obtížně představují, co bude taková úprava reálně znamenat.

10. Zvážení nezbytnosti jednotlivých kroků v řízení

U každého podaného návrhu advokát zvažuje jeho nezbytnost. To, že zákon umožňuje podat návrh, ještě neznamená, že tento návrh bude odpovídat konkrétním okolnostem. Například doporučuje-li advokát svému klientovi variantu řešení sporu formou předběžného opatření, nebo již návrh na vydání předběžného opatření připravuje, měl by zvážit, je-li tento postup skutečně efektivní. Alternativní řešení a snaha o zprostředkování dohody by vždy měla zůstat jednou z preferovaných alternativ. Totéž platí i pro návrhy na výkon rozhodnutí. Je-li konflikt mezi rodiči vyhrocený, dá se očekávat, že se rodič, jehož představám nebude rozhodnutí soudu o předběžném opatření vyhovávat, proti němu odvolá, což samozřejmě výrazně prodlouží řízení ve věci samé. Opakované podávání návrhů na vydání předběžného opatření rovněž zatěžuje soudy a přispívá pouze ke zpomalení jejich činnosti, což není žádoucí.

Obrázek 11: Možnosti advokátů při práci s rozvádějícími se rodinami

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

1. Zdůrazňování faktu, že v různých zemích jsou platné různé právní předpisy

Advokáti musí zdůrazňovat rodičům, že v různých zemích jsou platné různé právní předpisy, a že právní pojmy můžou v cizině sice stejně znít, ale nemusí mít stejný obsah. Stejně či obdobné právní pojmy či instituty mohou mít v různých právních řádech odlišný obsah. V případech s mezinárodním prvkem je potřeba jednak upozornit klienty na rozdíly v rodinném právu v úvahu přicházejících právních řádů, jednak s nimi důkladně probrat zejména odlišnosti právních úprav ve věcech týkajících se dětí. Je třeba dát si zejména pozor na to, jak bude vykládáno rozhodnutí českého soudu v zahraničí, jak bude chápán jeho obsah v kontextu zahraniční právní úpravy. Například skutečnost, že v České republice zůstává rodičovská odpovědnost zachována oběma rodičům i v případě, kdy je dítě svěřeno do péče pouze jednoho z nich, neznamená, že bude rodičovská péče takto posuzována i v zahraničí. V případě řešení rodičovského konfliktu v zahraničí pak je dobré klienta upozornit na to, o čem bude soud rozhodovat, jak může zahraniční soud rozhodnout a jaké důsledky může mít rozhodnutí zahraničního soudu pro rodiče i pro dítě. Vhodné by bylo doporučit klientovi advokáta přímo z dané země specializovaného na oblast rodinného práva, neboť ten bude mít lepší předpoklady k tomu, aby klienta v zahraničí zastupoval. Takové informace lze získat např.:

- na stránkách ministerstva zahraničí
- po konzultaci s ÚMPOD
- na stránkách e-justice
- na stránkách ministerstva spravedlnosti

2. Spolupráce s ÚMPOD

Spolupráce s ÚMPOD advokátům umožňuje lépe získat informace o právní úpravě v zemi, na níž má jejich klient vazbu. Pro řešení případů s mezinárodním prvkem je vhodná specializace. Specialista na právní úpravu dané země klientovi snáze vysvětlí rozdíly ve výkladu jednotlivých právních institutů, poukáže na jejich odlišné pojetí (např. u rodičovské odpovědnosti). Po konzultaci s ÚMPOD bude advokát vědět, na co klienta upozornit, v čem by mohlo dojít k nedorozuměním, záměnám, špatným výkladům.

3. Zvláštní požadavky klienta můžou plynout i z kulturních specifik

Má-li advokát zahraničního klienta, měl by se snažit zjistit co nejvíce informací o kulturních a společenských specifikách a zvláštностech typických pro jeho národnost nebo etnikum. Bude tak připraven na situace, kdy by ho určité jednání klienta, byť ne nějak zle myšlené a v dané kultuře zcela přirozené, mohlo vyvést z míry, překvapit. Sdílejte své zkušenosti získané při jednání se zahraničními klienty i s dalšími kolegy advokáty a zajímejte se i o jejich zkušenosti. Takto získané informace se vám mohou hodit i při jednání s novým klientem.

Obrázek 12: Možnosti advokátů při práci s mezinárodními rodinami

3. Kapitola

Doporučení pro pomáhající profese (poradny, mediátory, terapeuty)

Postavení pomáhajících profesí při řešení rodičovského konfliktu

V případě napjaté situace v rodině je především potřeba pracovat s oběma rodiči. U některých služeb se jedná o výhodu (párové/manželské poradenství), u jiných se jedná o nezbytnost (např. mediace). V některých typech služeb je dokonce nezbytné pracovat nejenom s oběma rodiči, ale i s dětmi (např. asistované styky). V této kapitole budou veškeré informace věnovány především poskytovatelům sociálních služeb podle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách (dále jen ZSS), ale i soukromým osobám, které své služby nabízejí jako živnostníci.

Z poskytovatelů sociálních služeb se jedná především o:

- Manželské a rodinné poradny (§ 37 ZSS)
- Občanské poradny (§ 37 ZSS)
- Poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí (§ 37 ZSS)
- Azylové domy (§ 57 ZSS)
- Intervenční centra (§ 60a ZSS)
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SASPRD), včetně rodinné mediace (§ 65 ZSS).

V případě soukromých osob/živnostníků máme na mysli zejména:

- Zapsané mediátory dle zákona 202/2012 Sb. o mediaci
- Terapeuty
- Psychology

Služby nebo metody práce, které bývají všemi pomáhajícími subjekty nabízeny pro rodiče nebo rodiny s dětmi jsou:

- Odborné sociální poradenství
- Odborné psychologické poradenství pro dospělé
- Odborné psychologické poradenství pro děti
- Rodinná terapie
- Párová terapie
- Podpůrné sebezkušenostní programy pro děti³
- Mediace
- Asistované styky / asistovaná předávání
- Případové konference
- Rodinné konference

³ Např. <http://www.detskypruvodcerozvodem.cz/>

I. Rozdílné zákonné normy a jejich principy

Situace pomáhajících profesí je komplikovanější díky existenci několika právních norem, které na jejich činnost dopadají, a jejichž principy jsou vzájemně protichůdné. Primárně fungují většinou v režimu sociálních služeb podle ZSS. Ten vyžaduje spolupráci s rodiči na klientském, resp. partnerském základě. Rodič je tedy vždy partnerem služby, který spolurozhoduje o podmínkách služby, včetně jejího ukončení. Pracovníci pomáhajících profesí v režimu ZSS nemohou rodičům nic autoritativně přikazovat nebo něco vynucovat.

Na druhou stranu má spousta neziskových organizací současně pověření k výkonu SPOD podle § 48 ZOSPOD, na jehož základě se na ně vztahují i principy a ustanovení ZOSPOD. Ten je principiálně vystavěn kolem konceptu nejlepšího zájmu dítěte, pro jehož dosažení je možné vystupovat i autoritativně, přičemž rodiče nebo další osoby musí i leccos strpět. Rodičům a dalším osobám je možné ukládat povinnosti, v zájmu ochrany dítěte je o některých situacích informovat až se zpožděním atd. Pokud by se tedy ZSS dal charakterizovat slovem „partnerství“, ZOSPOD by bylo možné charakterizovat souslovím „výkon (veřejné) moci.“

II. Informační povinnost poskytovatelů sociálních služeb

Nejasnosti ohledně těchto dvou norem byly v případě důvěrnosti informací poskytovatelů služeb řešeny § 100a odst. 1 ZSS, který ukládá poskytovatelům služeb povinnost bezplatně poskytnout údaje nezbytné pro poskytnutí SPOD týkající se osoby, které byla rozhodnutím OSPOD uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc podle ZOSPOD. Poskytovatel sociálních služeb je **povinen vždy sdělit:**

- zda s osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby,
- dobu platnosti smlouvy,
- datum ukončení poskytování sociální služby,
- popřípadě výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena,
- zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Pokud rodina, rodiče nebo dítě nevyužívají sociální služby na základě uložené povinnosti dle § 12 a 13 ZOSPOD, **musí poskytovatelé sociálních služeb** na základě § 100a odst. 2 **bezplatně poskytnout následující informace:**

- a) zda osobě uvedené v žádosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí poskytuje nebo poskytoval sociální službu,
- b) druh a formu poskytované sociální služby a dobu poskytování a
- c) zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Tuto povinnost musí poskytovatelé sociálních služeb splnit **jedině v tom případě, že OSPOD v žádosti výslovně uvede, že vyhodnotil situaci dítěte a podle jeho názoru se jedná o dítě dle § 6 ZOSPOD.**

V některých případech může OSPOD požadovat informace, které jsou z jeho pohledu potřebné pro poskytnutí SPOD, které však poskytovatel nemá, neboť je v souladu s principy sociální služby (partnerství, pomoc, autonomie aj.) od klienta nepožaduje, či se na ně nezaměřuje anebo je do písemné dokumentace klienta neuvádí. Již jsme naznačili, že

sociální služby jsou orientovány na cíle klienta a i obsah spisové dokumentace to výrazně ovlivňuje.

III. Financování odborných služeb

Názor některých pracovníků poraden, mediátorů i advokátů je, že si rodiče zpravidla mnohem více váží pomoci, kterou nedostanou úplně zdarma. Proti tomuto poměrně rozšířenému mýtu lze uvést několik námitek.

Předně **neexistuje žádný výzkum, který by tento předpoklad potvrzoval** (dlužno však dodat, že není ani výzkum, který by tuto domněnku přímo vyvracel). Nejčastěji je slyšet z úst těch profesionálů, kteří své služby poskytují na komerčním principu a jakákoliv konkurence v podobě bezplatných služeb z jejich pohledu deformuje trh (což je pravda). Je možné vysledovat jistou souvislost mezi komunikací rodičů před zahájením služby a její bezplatností, nicméně tato souvislost již není patrná po zahájení poskytování služby. Ze statistik některých mediačních center vyplývá (viz Brzobohatý, Poláková, 2013), že ačkoliv více než 75 % jejich klientů je na prvním mediačním setkání více či méně nedobrovolně (například pouze respektují důrazné doporučení OSPOD nebo soudu) a takovou službu by si pravděpodobně nezaplátili, více než 80% z těchto nedobrovolných klientů přijde opakovaně již na základě vlastního rozhodnutí, přičemž celková míra dosažených dohod se pohybuje mezi 60 - 80%.

Dalším argumentem je fakt, že by se **při nutnosti jejího financování ze strany klientů mohla stát odborná poradenská pomoc pro řadu klientů nedostupná**. Jakýmkoliv zpoplatněním služeb se zvyšuje tzv. práh využitelnosti, resp. rostou překážky pro jejich využití. S právě řečeným pak souvisí i riziko toho, že **ekonomicky silnější rodič bude tím, kdo bude rozhodovat o tom, zda bude odborná pomoc využita**.

Proti argumentu **zpoplatnění služeb** však **nejsilněji hovoří** zákonná norma. V **§ 72 ZSS** je jasně stanoven **seznam sociálních služeb, které se musejí poskytovat bezplatně**. V tomto seznamu je většina služeb, které mohou rodiny v situaci rozvodu nebo rozpadu vztahu využít (například služby rodinných poraden, poskytovatelů SASPRD, kam patří rodinné mediace nebo asistované styky, případně služby intervenčních center).

Jistou **cestou, jak řešit deformovaný trh a zapojit do řešení i ty profesionály, kteří nejsou zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb, je opět využít spolupráce s OSPOD**. Ty totiž **disponují dotací na výkon SPOD, kterou je možné využít i na hrazení některých služeb, jako jsou mediace, asistované styky, psychologické poradenství atd.**

Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí pro poskytování dotací ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. m. Praze na výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí pro rok 2015 PM č. 29/2014 (dále jen Metodický pokyn) k tomuto konkrétně uvádí, že náklady spojené s poskytováním nebo zprostředkováním odborné poradenské pomoci pro děti, rodiče a jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte podle § 11 odst. 1, § 12 odst. 1 a §13 odst. 1 písm. d) ZOSPOD je možné hradit z dotace SPOD. Může se jednat o poradenskou pomoc, kterou orgán sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje přímo zaměstnanci sociálně-právní ochrany dětí nebo prostřednictvím jiných osob a subjektů. Zejména jde o odbornou poradenskou pomoc poskytovanou poradenskými zařízeními (rodinná, manželská poradna,

zařízení odborného poradenství pro péči o děti), jiným registrovaným poskytovatelem sociálních služeb (např. poskytovatelé SASPRD, krizové pomoci, rané péče, terénních programů), fyzickou a právní osobou pověřenou k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v oblasti poskytování poradenské pomoci dětem, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, psychologem, střediskem výchovné péče nebo pedagogicko-psychologickou poradnou. Může se jednat rovněž o odbornou poradenskou pomoc ve formě rodinné mediace, která je zajišťována zapsaným mediátorem podle ZOM. Využití odborné poradenské pomoci uvedenými subjekty může být rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte doporučeno OSPOD, anebo jim využití této odborné poradenské pomoci může být uloženo rozhodnutím OSPOD, včetně uložení povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Náklady na poskytnutí odborné poradenské pomoci dětem, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu, která je poskytována jinými osobami nebo subjekty, než je OSPOD, je možné hradit z dotace pouze za předpokladu, že rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu nebyla na úhradu těchto nákladů krajskou pobočkou Úřadu práce ČR přiznána a vyplacena jednorázová dávka mimořádné okamžité pomoci podle § 2 odst. 5 písm. c) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, anebo že tato jednorázová dávka nepostačuje k úhradě plné výše nákladů na poskytnutí odborné poradenské pomoci.

Je tedy zcela na vůli pomáhajících profesí, zda vejdou do jednání s OSPOD o možnostech a podmínkách využití dotace SPOD na jejich služby. OSPOD pak samozřejmě musí vyhodnotit, zda takové služby v regionu potřebuje a současně je neposkytuje nikdo jiný bezplatně. I on je totiž vázán povinnostmi.

I nadále však bude existovat jisté znevýhodnění profesionálů živnostníků tam, kde jejich služby poskytuje i jiný subjekt bezplatně, neboť OSPOD jsou v takovém případě vázány správním řádem, který jim ukládá povinnost dát přednost službě levnější, před službou dražší a službě kvalitnější, před službou méně kvalitní – v tomto případě jde pochopitelně o kritérium ceny.

Nástroje pomáhajících profesí pro řešení rodičovského konfliktu

1. Sjednávání zakázek

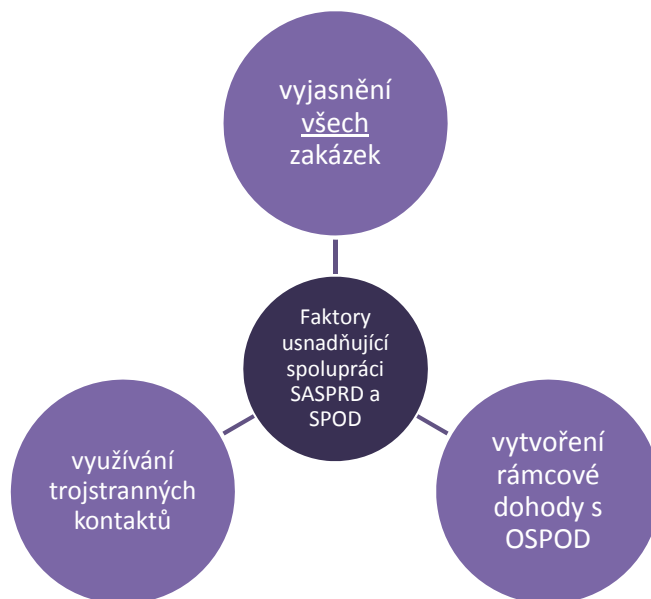
Na začátku je vždy důležité vyjasnit, **kdo zadává požadavek na pomoc rodičům**. Ačkoliv jsou klienty služby primárně rodiče, resp. rodina, je při dojednávání kontraktu nutné vyjasnit, jestli přišli na doporučení OSPOD, nebo jim to OSPOD či soud nařídil. Od subjektu zadavatele zakázky se odvozují i další související okolnosti. Tato informace bývá významná zejména v prvotních fázích spolupráce. Rodiče, kteří sami nejsou přesvědčeni o nutnosti, správnosti, užitečnosti nebo efektivnosti pomoci, mohou k terapii nebo mediaci přistupovat zcela pasivně. V takovém případě je užitečné zjistit, co je příčinou jejich pasivity, a hned v úvodu se pokusit je motivovat, nastínit jim možné přínosy spolupráce, resp. rizika nespolečné atd.

2. Vyjasnění zakázky a režimu spolupráce s OSPOD

Při řešení tzv. rozvodových kauz je nutné **vyjasnit, v jakém režimu se společně s rodiči pohybujeme** – zda se jedná o režim sociálních služeb nebo výkonu SPOD. Ačkoliv se poskytovatel služeb bude s rodiči pohybovat v režimu sociálních služeb (protože na jejich poskytování většinou, na rozdíl od výkonu SPOD, dostávají dotaci), hledisko SPOD zůstává důležitým faktorem.

Zejména je to určující pro skutečnost, komu a **v jakém rozsahu budou podávány informace a zprávy o průběhu a výsledku práce s rodinou**. Samozřejmě je nutné zachovat povinnost mlčenlivosti a nezbytnou důvěru mezi pomáhajícím odborníkem a klienty. Jestliže rodiče kontaktovali příslušné zařízení sami, neměly by být bez souhlasu rodičů nikomu poskytnuty jiné informace, než pouhé konstatování, zda poradenství probíhá či nikoliv. Ovšem pokud rodiče odbornou pomoc vyhledali na doporučení OSPOD nebo na základě rozhodnutí soudu, měly by tyto subjekty mít možnost získat více informací o průběhu poradenství, zejména jakým způsobem k němu rodiče přistupují. V tu chvíli je však klíčovým úkolem poskytovatelů takových služeb si vyjasnit, kdo zadává jakou zakázku. Jednu mají jistě rodiče, jinou může mít OSPOD nebo soud. Taková situace často přináší úskalí v podobě poskytovateli služeb pocíťovaného tlaku ze strany OSPOD nebo soudu. Některými ze způsobů, jak tomu předejít jsou:

- Vyjasnění obou, resp. všech zakázek směřujících k poskytovateli služeb a jejich pojmenování ve spisové dokumentaci.
- Vytvoření rámcové dohody mezi OSPOD a poskytovatelem služeb
- Sepisování trojstranných kontraktů mezi poskytovatelem služeb, klienty a OSPOD u každého případu

Obrázek 13: Faktory usnadňující spolupráci SASPRD a SPOD

Vyjasnění všech zakázek pomáhá zpřehlednit situaci a očekávání zainteresovaných subjektů. Pokud je cokoliv nejasného, měl by poskytovatel služeb kontaktovat příslušný OSPOD a pokusit se vyjasnit i jeho zakázku. **Vzájemná komunikace mezi OSPOD a poskytovatelem služeb je klíčová pro její správné formulování, pro motivaci rodičů i pro vyjasnění možností a nabízených služeb ze strany poskytovatele.** OSPOD může mít odlišná očekávání od těch, která mají rodiče a je dobré na toto myslet jako na jeden z bodů, který je třeba zapojit do dojednávání zakázky spolupráce s rodiči.

Jako další krok vzešlý z opakovaných jednání mezi OSPOD a poskytovatelem služeb se nabízí **vytvoření rámcové dohody**. Pokud OSPOD využívá poskytovatele služeb opakovaně s žádostí o obdobné služby, je možné některé situace ošetřit rámcovou smlouvou o spolupráci, která bude upravovat principy vzájemné spolupráce (např. společná úvodní a závěrečná jednání s rodiči, způsob a obsah podávání zpráv o spolupráci atd.).

Logickým krokem je pak přistoupit k **vytváření tzv. trojstranných dohod mezi rodiči, OSPOD a poskytovatelem služeb** (jejíž sepsání by mělo být obsahem úvodního společného setkání).

3. Vyjasnění zakázky a režimu spolupráce s rodiči

Sociální služby jsou orientované na klienty jako na partnery pro spolupráci. Rodiče tak musí být informováni o všech podmínkách a okolnostech, které na tuto spolupráci mohou mít vliv. Jestliže má poskytovatel služeb ještě pověření k výkonu SPOD, případně má-li rámcovou smlouvu o spolupráci s OSPOD (viz výše), je nezbytné, aby o povinnostech poskytovatele věděli rodiče již při dojednávání zakázky spolupráce. Službu by tak poskytovatelé služeb měli nastavit jako takovou, která má své povinnosti vůči OSPOD a tyto povinnosti jasně definovat a popsat. **Ideálním způsobem spolupráce je potom společné individuální plánování za přítomnosti klientů, poskytovatele služby a zástupce OSPOD.**

Cílem služby je to, co si jako cíl definuje klient, tedy rodina, rodiče nebo dítě! Služba pomáhá klientovi v dosažení tohoto cíle. S klientem však může být reflektován úkol či cíl OSPOD jako součást spolupráce. Proto je komunikace mezi poskytovatelem služby a OSPOD důležitá. Ze stejného důvodu zdůrazňujeme vhodnost a účelnost společného jednání všech tří stran. Pokud ke společnému jednání všech tří stran při dojednávání zakázky s poskytovatelem služby nedojde a klienti si zvolí cíl služby odlišný od cíle, který sleduje OSPOD, měla by taková informace být jednou z těch, kterou poskytovatel služby zanesou do případné vyžádané zprávy pro OSPOD.

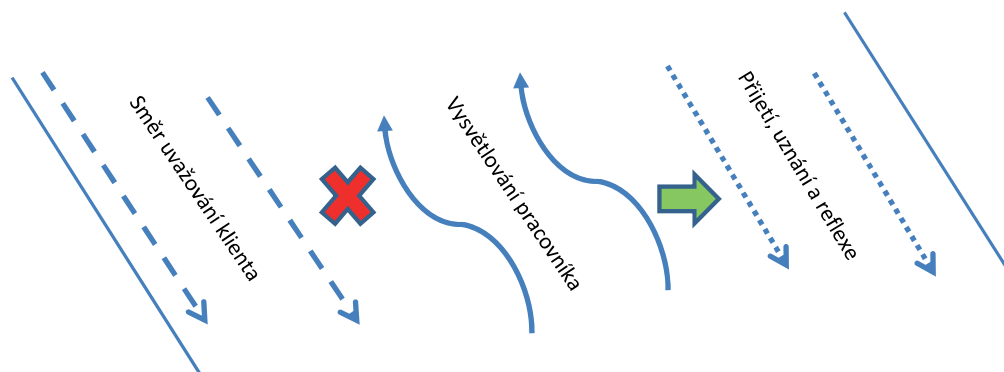
4. Postupy pro práci s nemotivovanými nebo jinak náročnými klienty

V některých situacích se poskytovatelé nutně musí setkat s klienty, kteří přicházejí na doporučení OSPOD, resp. z rozhodnutí OSPOD nebo soudu, ale spolupráci odmítají, resp. nedodržují pravidla služby.

4.1 Motivování klientů ke spolupráci – teorie proudu

Prvním krokem je samozřejmě pokusit se klienta motivovat. Oproti zažitým představám, že k motivaci povede vysvětlování výhod spolupráce a rizik nespolupráce nabízíme alternativní postup tzv. teorie proudu, kterou pro zvýšení motivace klientů v mediaci rozvinul přední český mediátor R. Brzobohatý. K jejímu vytvoření vedla častá konfrontace s nedobrovolnými klienty v mediaci, kteří se od začátku buď rovnou odmítali mediace zúčastnit, případně sice přišli, ale dávali najevo, že tam nechťejí být, resp. tam jsou pouze z toho důvodu, aby učinili zadost požadavku soudu, resp. OSPOD.

Častou reakcí mediátorů, resp. profesionálů v pomáhajících profesích v takové chvíli bývá téměř automatická snaha vysvětlit klientům, jaké všechny výhody mediace má, v čem je pro ně užitečná, jak za pokus nic nedají atd. Jsme přesvědčeni, že je to, jestli ne chybná, pak přinejmenším neúčinná strategie. **Okamžitě tím totiž ztrácíme důvěru klienta, protože mu vlastně dáváme najevo, že to co říká, nepovažujeme za dost důležité oproti všemu, co mu můžete říci my, jako profesionálové.** Jedná se o naskočení do komunikačního schématu, které klient dobře zná od svého protějšku v konfliktu. Vlastně tak „plaveme“ proti proudu uvažování klienta. S železnou pravidelností **se osvědčuje jít** naopak po proudu uvažování klienta – neodmítnout rovnou jeho názor nebo postoj, ale **naopak ho přijmout a pracovat s ním jako s naprosto pravdivým a rozumným.** To znamená uznat ho a nabídnout čistou reflexi toho, co klient říká, s následným ověřením, jaký je klientův plán „co dál“. Klienti pak často zmiňují cíle a kroky, které jsou ve shodě s posláním a cíli služby, případně jich lze pomocí služby dosáhnout. Takové přijetí samo o sobě často vede ke změně postoje klienta, který získává dojem, že zde je skutečně svobodným partnerem v rozhovoru, který ho nikam netlačí.

Obrázek 14: Teorie proudu

Zlaté pravidlo tu může znít: „Vždy se zajímejte nejdříve o člověka, který sedí před vámi, až potom o to, co mu můžete nabídnout!“ Pokud tedy např. matka dítěte sděluje, že už do žádného centra nepůjde, protože ona už je z toho všeho unavená, pořád někam chodit, lítat po soudech a sociálkách, ona už by to chtěla mít hlavně za sebou, udělá pracovník dobře, pokud tzv. spolkne větu ve stylu: „Ale tohle už vám určitě pomůže, ještě jste to nezkoušeli...“ Raději by tedy měl zareagovat již zmiňovaným uznáním a reflexí: „Takhle to zní, že už jste

z toho hodně unavená a nevidíte moc smyslu v tom pořád někam chodit, když to zatím k ničemu nevedlo. I proto moc nevěříte, že by tahle možnost měla něco změnit. Vy už to hlavně chcete mít za sebou. Jaká je vaše představa co dál? Co je teď váš plán, abyste to co nejrychleji měla za sebou?“ V takovou chvíli rodiče většinou začnou mluvit o svých představách a cílech, kterých lze dobře dosáhnout i prostřednictvím služby. Teprve nyní je ale čas pokusit se hovořit o možnostech, které jsou k dispozici. „Aha, myslíte, že bychom teď chvíli mohli mluvit o tom, jak vám my můžeme pomoci k tomu, co jste právě říkala? Když jste mi to říkala, napadlo mě, že...“

4.2. Informování OSPOD o nespolupráci a žádost o podporu

I přes veškerou snahu klienty motivovat, někteří klienti spolupráci odmítají, resp. porušují pravidla služby - nechodí na schůzky, nesdělují potřebné informace atd. Takové jednání může být důvodem pro vypovězení služby. **Na rozdíl od OSPOD a soudů nemají poskytovatelé služeb vůči rodičům možnost uplatňovat sankce, vynucovat určité jednání, byť by bylo nanejvýš žádoucí a v zájmu jejich dítěte.** Pokud tedy rodiče odmítají spolupráci, resp. soustavně jednají v rozporu s doporučeními a instrukcemi poskytovatelů služby, jedná se o další z bodů, jež by měl být obsahem vyžádané zprávy pro OSPOD, resp. soud. **Obsah zprávy je odvislý od toho, zda se jedná o situaci, na kterou se vztahuje informační povinnost, anebo zda poskytovatel služby má takto nastaveny podmínky jejího poskytování** – tedy zda je soustavně porušování pravidel, opakované nerespektování instrukcí a doporučení předem označeno jako informace, která bude s OSPOD resp. soudem sdílena.

Principem, na jehož základě lze takové ustanovení mít i jako podmínku poskytování např. odborného sociálního poradenství nebo SASPRD, **je sledování nejlepšího zájmu dítěte.** Při kolizi požadavků ZSS a ZOSPOD nelze určit, který ze zákonů má vyšší sílu, resp. který z nich je druhému nadřazený. Nadřazený druhému totiž není ani jeden. **Nad oběma však stojí Úmluva o právech dítěte**, jejíž ustanovení jsou nadřazena oběma těmito zákonům a tato směřují k zajištění ochrany, práv a potřeb dětí. **Součástí podmínek poskytování služby tak zcela legitimně může být informování OSPOD nebo soudu** v těch případech, kdy jednání rodičů nebo jiných osob bude v rozporu se zájmy dítěte. Pokud poskytovatelé služeb shledají, že rodiče navzdory jejich doporučením a instrukcím svým jednáním dítě poškozují, měly by tuto skutečnost oznámit příslušným orgánům, které mají zákonnou pravomoc a mohou změnu chování od rodičů vyžadovat z moci úřední. Předpokladem ovšem je, že budou poskytovatelé služeb současně OSPOD nebo soudu vysvětlovat:

- z jakého důvodu od rodičů požadovali, aby změnilí svůj přístup a chování, aby se něčeho zdrželi či naopak něco konali,
- popis toho, jak se rodiče chovají nyní,
- jaká rizika pro dítě z takového chování plynou,
- jaké chování by bylo žádoucí,
- konkrétní doporučení a návrhy, jak postupovat dál,
- co se od rodičů očekává a jaký stav by byl z pohledu dítěte optimální.

4.3. Spolupráce pouze s některými členy rodiny

V některých službách (např. psychologické poradenství) lze smysluplně spolupracovat i pouze s některými členy rodiny. Pracuje-li se jen s jedním rodičem, nebo s dítětem na žádost pouze jednoho rodiče, je potřeba o tomto postupu vést záznam, informovat o průběhu vzájemné interakce další zapojené instituce a orgány a danou skutečnost při posuzování případu zohledňovat. Počáteční neochota spolupracovat by neměla bránit opakovaným nabídkám ke spolupráci a možnosti pozdějšího vstupu do služby. Jiné typy služeb však spolupráci pouze s některými členy rodiny vylučují – např. mediace nebo asistované styky. Pokud jeden z rodičů není ochoten se ani dostavit, spolupráce by v takovém případě neměla být zahájena, dokud tento nezmění názor, případně nedojde k uložení jeho povinnosti se účastnit.

4.4. Klienti využívající velké množství služeb

Někteří rodiče mají tendenci využívat služeb velkého množství poskytovatelů, s cílem získat v nepřehledném terénu výhodu nalezení profesionála nebo pracoviště, které bude co nejvíce podporovat jejich pohled na situaci a jejich zájmy. „Klienti-cestovatelé“ často nehledají pomoc, ale spojence, který jim pomůže dosáhnout jejich cíle a realizovat právě jejich představu řešení. Proto je **při úvodních rozhovorech užitečné zjišťovat i to, zda již rodiče využili služeb jiného poradenského zařízení, nebo mají zkušenosti s jinou metodou** mimosoudního řešení sporu. V případě, že již nějakou zkušenost mají, může být pro další postup užitečné vědět, co v jiných procesech fungovalo, které postupy lze přenést jako efektivní a na čem naopak předchozí pokusy selhaly a čemu se tak vyhnout. Předchozí zkušenosti s poradenstvím by však neměly být konzultovány s tím, kdo klientovi již pomoc poskytoval. Takový postup je neetický.

Je-li již klient v péči jiného poradenského zařízení, je nutné zvážit situaci v tom smyslu, zda klientovi poskytnout další doplňkovou službu nebo zda mu doporučit, aby v průběhu řešení konfliktu poskytovatele pomoci neměnil. **Koordinaci a poskytnutí informací ohledně pomoci různých subjektů by vždy mohl poskytnout OSPOD** v roli opatrovníka, proto je důležité být s OSPOD v kontaktu.

Specifickou oblastí je zde kromě využívání sociálních služeb i nadměrné využívání specialistů z oblasti zdravotnictví, které mohou nasvědčovat i projev tzv. Münchhausenova syndromu by proxy (tedy v zastoupení). Jde o poruchu, kdy si pacient vymýšlí různá onemocnění, předstírá symptomy a nechává se neustále vyšetřovat a hospitalizovat. V zastoupení se pak projevuje tím, že rodič přenáší zmíněné příznaky na jinou, na něm závislou osobu, tedy dítě.

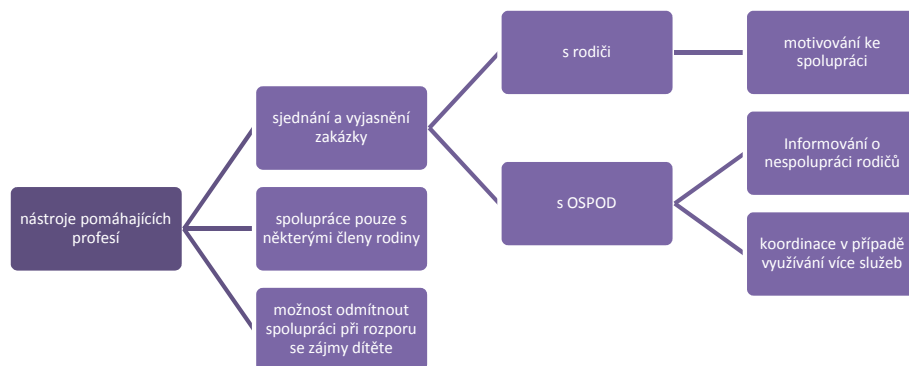
Každopádně by jakákoliv domněnka ohledně toho, že dítě je nepřiměřeně zatěžováno spoluprací s jinými odborníky vždy konzultována s OSPOD. Takové jednání může být vyhodnoceno jako týrání dítěte, na něž se vtahuje všeobecná oznamovací povinnost!

5. Dohody uzavřené ve spolupráci s pomáhajícími profesemi

Na základě stejného principu nadřazenosti Úmluvy lze přistupovat i k dohodám, které jsou výsledkem spolupráce rodičů s poskytovatelem služeb. **Jakákoliv dohoda týkající se dítěte**

by měla být v souladu s jeho zájmy. Nejlépe disponování pro posouzení souladu dohody se zájmy dítěte jsou stále rodiče. Poskytovatelé služeb zpravidla nedisponují ani zlomkem všech informací a znalostmi okolností, které jsou pro každou rodinu specifické a které rodiče při svém rozhodování zvažují. Přesto však ve zcela výjimečných případech mohou rodiče chtít uzavřít dohodu, která bude v rozporu se zájmy dítěte – například dohodu o tom, že dítě se již nebude stýkat s jedním z rodičů, ačkoliv o to dítě stojí, ale rodiče nejsou schopni se dohodnout na podmínkách kontaktu a jsou již např. vyčerpaní. V takovém případě **má i poskytovatel služby možnost odmítnou spolupráci či asistenci při uzavírání takové dohody a informovat o ní OSPOD.**

V případě, že každý z rodičů žije v jiné zemi a dohoda by tak měla být realizována na území dvou různých států, je potřeba také zjistit, zda je nalezené řešení v souladu s oběma právními řády. Pokud poskytovatelé služeb nemají dostatek znalostí, aby právní náležitosti dohody rodičů posoudili sami, měly by vyhledat pomoc odborníků - právníků, pracovníků OSPOD nebo ÚMPOD. Právníky zde tentokrát spíše nejsou míněni právní zástupci rodičů. **Jestliže právní náležitosti dohody nedokáží poskytovatelé služeb posoudit sami ani za pomoci odborného konzultanta, měli by doporučit rodičům, aby soulad dohody s právem sami zkonzultovali s příslušnými specialisty, případně takové specialisty pozvat na mediační nebo jiné jednání, kde se dohoda uzavírá.**

Obrázek 15: Nástroje pomáhajících profesí

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

1. Spolupráce s odborníky z jiných profesí, kteří mají teoretické i praktické zkušenosti s komunikací s cizinci

Ačkoli se některé profese bezprostředně nepodílejí na řešení rodičovského konfliktu, je dobré **zvážit přínos konzultací případů s mezinárodním prvkem s odborníky na**

problematiku cizinců. Jedná se například o sociology, kulturní/sociální antropology a příbuzné profese se zaměřením na otázky cizinců, interkulturní nebo migrační problematiku. Pokud je jeden z rodičů cizinec, nebo Čech, který ovšem dlouhodobě pobýval v zahraničí, mohou se vyskytnout konkrétní, zcela specifické problémy, k jejichž vysvětlení by tyto profese mohly pomoci. Tito odborníci nemusí být zapojeni do řešení rodičovského konfliktu přímo. **Nejvhodnější konzultace s těmito odborníky je před samotným jednáním s rodičem-cizincem, jako příprava na případné problémy související s konkrétní kulturou či střetem různých kultur,** jež mohou vzniknout. Jednotlivé odlišnosti ve zvyklostech různých kultur je vhodné vždy hodnotit v širším kontextu daného prostředí, nikoliv jen vytrhávat ze souvislostí a srovnávat s tím, co je zvykem v naší kultuře.

2. Dohody mezi rezidenty různých států

Každá země má svá specifika, společenská, kulturní a často odlišnou právní úpravu. To, co považujeme za samozřejmé v ČR, nemusí automaticky platit a být přijímáno v cizím státě. Mnoho rodičů nemá ani základní představu o právní úpravě rodinného práva ve své zemi, tím méně pak v zemi svého partnera. Pokud se za dané situace rodiče jsou schopni domluvit na řešení, může jejich dohoda ztroskotat na nemožnosti ji vykonat, nebo na rozporu s právem právě ve státě druhého rodiče, kde by také měla být dodržována. Je důležité včas rozeznat a předejít situaci, kdy rodiče, resp. jeden z nich, přistupují na dohodu jen zdánlivě, přičemž ve skutečnosti počítají s tím, že ji ve svém domovském státě nebudou nuceni dodržovat. **V případech s mezinárodním prvkem proto vždy doporučujeme konzultace konkrétní situaci s odborníky na právo obou zemí. Ideální je se spojit s pracovníky ÚMPOD** a požádat je o doporučení, rady, informace k právní úpravě v dotčených zemích. Je také nutné se zdržet hodnocení kultury a zvyků dané země. V některých případech je lepší pouze trpělivě objasňovat, že ČR má odlišné tradice.

3. Mediace jako první varianta u mezinárodních únosů dětí

Případy mezinárodních (rodičovských) únosů dětí jsou v mnoha ohledech specifické. Existuje zde značné **emoční napětí doprovázené časovou tísňí.** Je vyžadováno urychlené řešení situace, rovněž soudní řízení o navrácení dítěte je svázáno poměrně krátkými lhůtami. Ačkoliv v některých případech by se jako vhodnější řešení vztahů mezi rodiči mohla jevit spíše rodinná terapie než mediace, z časového hlediska nepřichází v úvahu, neboť má zpravidla několikanásobně vyšší časovou dotaci. **Pro úpravu nejaktuálnějších otázek vyžadujících urychlený zásah se proto více hodí mediace** jako nástroj umožňující v poměrně krátkém časovém horizontu navázat komunikaci mezi rodiči a pomoci jim vyjasnit si některé sporné otázky. Vyloučeno není ani současné využití různých dalších metod. I v tomto případě je vždy **vhodné postup konzultovat s ÚMPOD,** který realizuje vlastní mezinárodní mediační program ve čtyřech světových jazycích.

4. Kapitola

Doporučení pro soudce

Postavení soudců při řešení rodičovského konfliktu

Soudce pro rodiče představuje největší autoritu, která má pravomoc rozhodnout o jejich dalším osudu a především o osudu jejich dítěte. **V nejlepším zájmu dítěte je, aby o něm a ve svém důsledku o jeho budoucnosti rozhodovali sami jeho rodiče.** Právě k tomu by soudce jako největší autorita měl rodiče vést. Vysvětlovat jim význam zachování jejich slušného vzájemného vztahu s ohledem na dítě, vést je k opětovnému převzetí jejich společné rodičovské odpovědnosti, vysvětlovat výhody vzájemné dohody, snažit se zprostředkovat komunikaci mezi rodiči, nebo jim doporučit (v krajním případě nařídit) využití odborné pomoci pro obnovení jejich komunikace a zahájení jednání o dohodě. Na druhou stranu sám **fakt, že se rodiče objevili před soudem bez souhlasného návrhu, naznačuje, že bude zcela namístě využít autoritu, kterou soud má, k prosazení takových řešení, která budou chránit dítě a jeho nejlepší zájem.**

Čas je v případě rodinných konfliktů jedním z nejpodstatnějších faktorů. V průběhu času se stabilizuje status quo, dítě si zvyká na nové podmínky a adaptuje se. **Čím později bude vydáno rozhodnutí, tím se zvyšuje riziko, že nebude odrážet bezprostřední realitu v rodině.** Ačkoli dříve by tatáž úprava byla v zájmu dítěte a byla příznivější pro jeho vývoj, po několika měsících nebo i letech může vyústit v nevhodné a nežádoucí vytržení dítěte z prostředí, na které si již zvyklo. Dalším významným důsledkem působení času je nejistota a nervozita. Rodiče zpravidla neví, jak bude probíhat soudní řízení a jaký bude jeho výsledek, což se samo o sobě pojí s výraznou dávkou stresu. **Nervozita spojená se soudním řízením zvyšuje napětí a napětí vyostřuje konflikty.** Míra zmíněných negativních emocí je přímo úměrná délce soudního řízení. **Čím déle rodiče čekají na jednotlivé úkony, nařízení jednání, výsledky znaleckých posudků, atd., tím větší to pro ně i pro dítě představuje stres.**

Je samozřejmé, že rychlý postup v soudním řízení nesmí být na úkor řádného provedení všech relevantních důkazů a zjištění nejlepšího zájmu dítěte. Klíčové je pro rodiče vědět, že se ve věci něco děje, že se jejich problémem někdo zabývá.

1. Vyhodnocování veškerých podnětů

Podle § 474 odst. 2 ZŘS soud vyřizuje podněty a upozornění fyzických a právnických osob stran péče o nezletilého a činí vhodná opatření. Každému podnětu je třeba věnovat náležitou pečlivost. Pokud soud shledá, že ještě není na místě soudního zásahu, předá věc OSPOD, který má k dispozici celou škálu opatření, viz opatření OSPOD. Je-li však na místě soudního zásahu, soud zahájí řízení dle § 13 ZŘS.

2. Respekt k participačním právům dítěte

Univerzálně platným principem pro veškerá jednání ve věcech týkajících se nezletilých dětí by měla být snaha o poskytnutí všech informací dítěti k tomu, aby si mohlo udělat svůj názor

a následně ho sdělit. Soud takové poskytnutí může udělat sám a teoreticky mu v tom nic nebrání. Na druhou stranu je důležité najít odpovídající poměr mezi zajištěním práva a co nejmenšími psychologickými a sociálními dopady na dítě. Pokud to je tedy alespoň trochu možné, lze doporučit jako postup požádat o splnění této povinnosti OSPOD, který by již měl být s dítětem opakovaně v kontaktu a má s ním navázaný vztah důvěry. **Primárním způsobem zjištění názoru dítěte je jeho výslech dle § 100 odst. 3 OSŘ. Při využití jiných postupů je na místě vždy vyhodnotit, zda při jejich využití nedochází ke zkresení názoru dítěte, zejména pokud jej prezentují rodiče. Věková hranice 12 let v § 867 OZ je pouze doporučující a soudu nic nebrání vyslechnout i dítě mladší.**

Výslech dítěte má svá specifika a je proto důležité se účastnit pravidelných školení, např. školení Justiční akademie.

Více k tomuto tématu pojednávají části v kapitole věnované OSPOD.

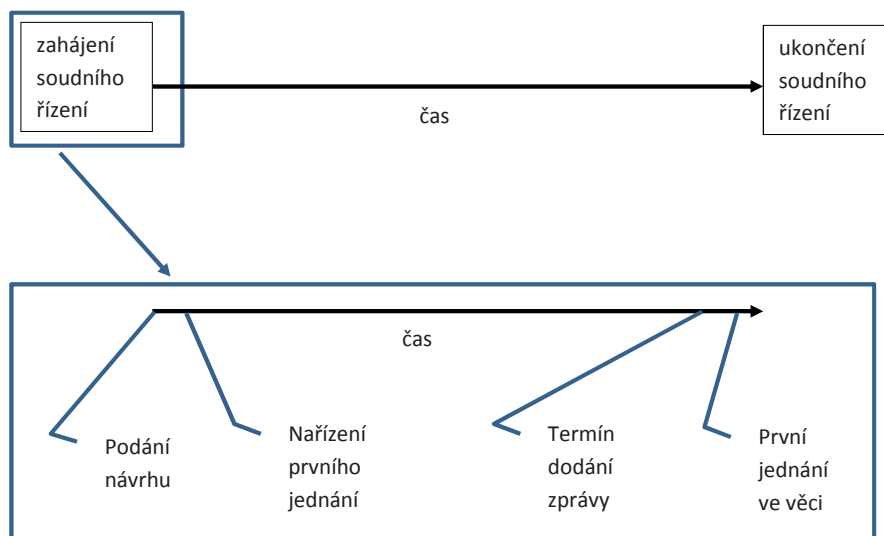
3. Posouzení příslušnosti

Péče soudu o nezletilé představuje specifické souhrnné řízení, které má pokud je to možné ve vztahu k nezletilému týčž rodičů vést po celou jeho dobu jeden soud a ideálně také jeden soudce. V případě návrhu podaného k nepříslušnému soudu, je na místě rychlé postoupení věci dle § 105 OSŘ soudu příslušnému. Změní-li se v průběhu řízení bydliště nezletilého, přichází přenesení příslušnosti dle § 5 ZŘS v úvahu nikoli automaticky, ale jen tam, kde je to v zájmu dítěte. Ne každé přestěhování se dítěte či dočasný pobyt mimo místo jeho bydliště má vést ke změně soudu a tím k nadbytečnému protahování řízení.

4. Nařízení prvního jednání

Co nejrychlejší postup chrání děti. Nařízení prvního jednání ve věci v nejbližším možném termínu (tedy bezodkladně) může být zcela zásadním faktorem pro efektivní řešení v zájmu dítěte. Ačkoliv zahájení řízení není totožné s nařízením prvního jednání ve věci, **je to právě termín prvního jednání, který nejenom pro rodiče ale i pro ostatní subjekty představuje zlomový bod**, k němuž se často upínají. Objektivně lze také říci, že dokud rodiče nestojí před soudcem na prvním jednání, je jeho autorita spíše neznatelná a pozitivní efekty autority soudu, resp. soudce tak přicházejí vniveč. Bohužel to často může znamenat také prodlužované ohrožení harmonického vývoje dítěte.

Rodičovský konflikt a rodinná situace jsou obecně samy o sobě poměrně dynamické. Co bylo uvedeno v návrhu na zahájení řízení, nemusí být už za týden aktuální. I proto je důležité jednat urychleně a nařizovat jednání co nejdříve po doručení návrhu na zahájení řízení. **Pokud soud žádá o zprávu**, o prošetření poměrů dítěte, zprávu školy či dětského lékaře, **je užitečné zadat termín pro její dodání co nejbliže nařízenému termínu jednání, aby všechny dožádané subjekty mohly soudu podat co nejaktuálnější informace.** Pokud soud obdrží zprávu o dítěti, o kterou bude opírat své rozhodnutí o půl roku později, je velmi pravděpodobné, že již nebude odpovídat skutečnému stavu, zejména v situaci, kdy mezi rodiči panuje otevřený konflikt.

Obrázek 16: Vztah času a procesních úkonů při zahájení soudního řízení

5. Vedení ke smírnému řešení

Je-li to v zájmu dítěte, je nevhodnějším řešením dohoda rodičů. Zcela ve shodě s předpokladem většiny opatrovnických soudců by to měli být především rodiče, kdo bude rozhodovat o budoucnosti svých dětí. Nejpřímější cestou, jak tohoto dosáhnout, je využít smírného řešení celé, či alespoň části situace. Proto **soudy dle § 9 ZŘS vedou účastníky ke smírnému řešení**. Hledání smírného řešení musí být optimálně vyváжено s výše uvedenou rychlostí řízení. Konkrétní doporučení viz bod 2.2. níže.

Nástroje soudců pro řešení rodičovského konfliktu

Je-li to třeba, soud nejprve zjistí, co již OSPOD učinil za opatření a jaký měla tato opatření efekt. Neoddiskutovatelnou i logickou možností soudu je však vždy učinit vlastní opatření, ať již formou motivace, doporučení, instrukce nebo přímo nařízení. I možnosti soudců lze umisťovat na pomyslnou osu od nejméně direktivních až po ty naprosto direktivní.

1. Jmenování opatrovníka dle § 469 ZŘS a společné plánování postupu dle § 474 odst. 3 ZŘS

Soud při zahájení řízení jmenuje dítěti opatrovníka dle § 469 odst. 1 ZŘS. Dle tohoto ustanovení má být opatrovníkem zpravidla jmenován OSPOD. Posouzení jmenování jiné osoby vychází z předmětu řízení a konkrétních okolností případu. Např. je vhodné při složitých záležitostech týkajících se jmění dítěte opatrovníkem jmenovat advokáta, a naopak při jednoduchých právních jednáních, které vyžadují souhlas soudu, nemohou však mít

zásadní dopady do poměrů dítěte, může být opatrovníkem i příbuzný dítěte. Ve specifických případech může i nezletilý jednat samostatně.

Bývá **účelné, aby soud zjišťoval, která opatření již OSPOD** pro pomoc s řešením rodinné situace **využil a s jakým výsledkem**. Účelnost tohoto zjišťování u OSPOD zůstává zachována i v případě, kdy soud jmenuje opatrovníkem jiný subjekt nebo osobu. Kroky, které mohou OSPOD provést před zahájením soudního řízení a které by měly soud zajímat, jsou zejména:

- zda byl proveden rozhovor s oběma rodiči dle § 53 odst. ZOSPOD a s jakým výsledkem
- zda bylo rodičům poskytnuto poradenství dle § 11 odst. 1 a) a s jakým výsledkem
- zda byla vyhodnocena míra ohrožení dítěte dle § 10 odst. 3 ZOSPOD a s jakým výsledkem
- zda bylo rodičům doporučeno využít služeb odborného poradenského zařízení (mediace, terapie, poradenství, asistovaný styk) nebo zapsaného mediátora, případně zda jim byla taková povinnost uložena dle § 12 odst. 1 písm. b) a c) nebo dle § 13 odst. 1 písm. d) ZOSPOD a s jakým výsledkem
- zda se již realizovala případová konference dle § 10 odst. 3 písm. e) a § 14 odst. 2 písm. b) ZOSPOD a s jakým výsledkem
- zda bylo některému, oběma rodičům nebo rodičům i dětem uloženo výchovné opatření dle § 13 odst. 1 ZOSPOD
- zda musel OSPOD přistoupit k uložení sankcí dle §59a ZOSPOD a s jakým výsledkem

Výstupy práce OSPOD by měly být zohledňovány soudem při rozhodování. Komunikace mezi OSPOD a soudy většinou probíhá bez problémů a je nastavena na velmi dobré úrovni. Toho je potřeba využít. Je v zájmu soudů, aby v rámci plynulého postupu řízení podporovaly spádové OSPOD děti již v průběhu jednání s rodiči, bylo-li zahájeno řízení.

Pokud soud na základě informací obdržených předem od OSPOD začíná zvažovat možné další kroky, jeví se jako vhodné a účelné je ve shodě s § 474 odst. 3 ZŘS předem konzultovat s OSPOD jako se subjektem, který byl doposud s rodiči v kontaktu nejvíce a může dát soudu důležité podněty, které budou mít vliv na výběr nevhodnějšího postupu soudu. Takový **tandem soudce a opatrovníka/pracovníka OSPOD dává největší jistotu, že zvažovaná opatření budou přesně cílit na nejlepší zájem dítěte**. Hned po rodičích je vlastně tato dvojice nejvíce schopna udělat správné rozhodnutí v jeho zájmu.

2. Vedení rodičů ke smírnému řešení

V první řadě samozřejmě **soud může sám rodiče vést ke smírnému řešení dle § 9 ZŘS, resp. § 99 odst. 1 OSŘ, tedy přímo v soudní síni rodiče motivovat či instruovat k tomu, aby se dohodli**. Takový postup je zcela legitimní a mnozí soudci ho využívají. Je na místě si položit otázku, co je nyní, před soudem, jinak než v předchozím období? Jak je možné, že se rodiče týdnů nebyli schopni dohodnout a nyní se toho po několika desítkách minut podařilo dosáhnout u soudu? První možností je samozřejmě přiznat, že mnozí soudci disponují významnou dávkou mediátorského talentu, dokáží přesně vysvětlit dopady protrahovaných

sporů apod., takže rodiče souhlasí, protože cítí, že tak je to správně. Stejně tak je ovšem pravděpodobné, že oba ustoupí ze svých požadavků kvůli autoritě, kterou soud má, nikoliv z přesvědčení, že to tak chtějí. Rizikem tak může být, že rodiče budou souhlasit s něčím, o čem se domnívají, že tím vyjdou vstříc soudu (a nebudou tak zhoršovat svou pozici jako nespolupracující rodiče), nicméně řešení samo nemusí být tím, co jsou schopni nebo ochotni reálně naplňovat. To není otázka dovedností soudců, nýbrž podmínek, v nichž takové vedení ke smíru probíhá – soudní síň, kde „kdykoliv“ může padnout rozhodnutí, které by se jednomu nebo druhému nemuselo úplně líbit, pokud budou shledáni jako „problémoví.“

Přinejmenším stejně dobrou variantou je ponechat rodičům prostor k tomu, aby mohli svou situaci řešit mimosoudně – za pomoci mediátora nebo poradny. **Pro využití těchto nebo i jiných způsobů mimosoudního řešení by rodiče měli dostat podporu, častěji však přímo instrukci, k čemuž může soud stále ještě využít § 9 ZŘS, resp. § 99 odst. 1 OSŘ, resp., případně § 114a odst. 2 bod b) OSŘ.** Dalo by se namítat, že rodiče měli dost času takové kroky provést předtím, než bylo první jednání nařízeno. Zde je možno pouze zopakovat, že první jednání soudu je často mezníkem, na který jedna nebo obě strany čekají s někdy až nereálnými očekávanými, že během pár minut dá soud za pravdu jejich variantě a budou mít po starostech. Právě **autorita a vážnost soudu zde často hraje významnou roli pro změnu stanoviska stran ve vztahu k volbě alternativního způsobu řešení, přitom však tato autorita „nekontaminuje“ potenciální výsledek,** kterého bývá dosaženo v neutrálním prostředí za pomoci nestranné třetí osoby, která jinak nemá nad stranami žádnou jinou moc!

2.1 Využití rodinné mediace

Pokud se rodiče ani přes motivaci soudu sami nerozhodnou využít možnosti mediace, může se soud za stejným cílem vydat dvěma různými cestami. Jednak může **využít obecného § 100 odst. 2 OSŘ a nařídit stranám povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem.** První setkání se zapsaným mediátorem se vždy odehrává v mezích zákona č. 202/2012 Sb. o mediaci. **První setkání s mediátorem není mediace.** Jde o informační schůzku, na níž se mediátor snaží stranám představit mediaci, její možnosti a limity a pomoci jim rozhodnout se, zda chtějí mediaci využít. Pokud tak strany učiní, sepíše s nimi mediátor smlouvu o mediaci, jejíž součástí je i vyčíslení odměny mediátora. **Taková mediace tedy probíhá vždy na komerční bázi.** Oproti rodinným mediacím poskytovaným v režimu služeb podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, zapsaný mediátor prakticky nemůže poskytnout rodinnou mediace bezplatně, jelikož je živnostníkem. **Nutnost úhrady za služby mediátora je dosud přetrvávající a nejvýraznější překážkou, pro niž rodiče nevyužívají služeb zapsaných mediátorů** ani v řádu jednotek procent tak, jak by bylo možné. Dalším rysem nařízení prvního setkání se zapsaným mediátorem podle zákona o mediaci je vyloučení možnosti předávání informací směřujících od mediátora k jiným subjektům. Zapsaný mediátor neposkytuje nikomu žádné informace a má v tomto podporu zákona. Jediný, komu poskytne potvrzení o absolvování mediace, jsou strany, a to pouze v tom případě, že o něj samy požádají. Zapsaný mediátor nesmí poskytnout ani informaci o tom, zda u něj konkrétní lidé mediaci podstupují, jestli ho už kontaktovali či nikoli apod. Jinými slovy, **možnost orgánů SPOD nebo soudů koordinovat své kroky s ohledem na průběh mediace je v případě rodinné mediace podle zákona o mediaci mizivá,** jelikož mediátor musí zachovávat důvěrnost veškerých informací.

Druhou možností, kterou mají **pouze soudci rodinných sporů**, je **využít § 474 odst. 1 ZŘS**, které jim umožňuje rodičům **uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání**. Jen pro úplnost srovnáme tuto úpravu s předchozí možností podle § 100 odst. 2 OSŘ. Soud nenařizuje pouze první setkání s mediátorem, ale **rovnou účast na mediačním jednání**. Někteří soudci do rozsudku přímo vnášejí povinnost účastnit se předem stanoveného minimálního počtu setkání. Takové mediační jednání musí probíhat mimo rámec zákona o mediaci, zpravidla tak probíhá v intencích zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. **Poskytovatelé sociálních služeb mají povinnost informovat na vyžádání jak soud, tak i OSPOD**. Ačkoliv i zde mediátoři ctí důvěrnost informací, které zazní v rámci mediace, jsou oprávněni soudu podat alespoň informace o tom, **zda již strany mediátora kontaktovaly, zda již proběhlo mediační jednání, zda je dohodnuto další mediační setkání nebo již rodiče s mediací skončili**. V případech uzavření mediační dohody nebo souhlasu rodičů se zprávou jsou poskytovatelé sociálních služeb oprávněni soudu podat i takové informace, resp. dokumenty. Soud tak nemusí čekat na uplynutí lhůty, kterou rodiče dostali, a může ihned po obdržení informací začít jednat. **Nezanedbatelnou charakteristikou mediací poskytovaných v režimu sociálních služeb je jejich bezplatnost**.

Pokud se rodiče rozhodnou využít pomoc poradny nebo mediátora, nebo je jim vyhledání takové pomoci uloženo ze strany soudu, mělo by být v přiměřeném časovém odstupu nařízeno další jednání, během kterého se budete zajímat o další posun ve věci. V případě odročení jednání za účelem dosažení dohody mezi rodiči je vhodné stanovit přiměřené lhůty. **Tři měsíce většinou bývají dostatečným časem pro realizaci kroků v mimosoudních jednáních**.

Mnozí soudci, kteří pravidelně využívají možnost odeslat rodiče na mediaci, **dospěli ke zkušenosti**, že i přes to, že se rodiče ne vždy vrátí z mediace s uzavřenou dohodou, tím spíše dohodou řešící veškeré sporné otázky, je pro ně **účast rodičů na mediaci přínosná**. Jednak **rodiče** měli spoustu času na to, aby si vzájemně vyjasnili některé situace, jež vedly až jejich rozchodu nebo rozvodu, takže **nemají potřebu vyřizovat si účty před soudem**. Jednak bývají rodiče **mnohem zorientanější** v tom, co potřebují a v čem nejsou schopni se shodnout, takže se k soudu vrátí s jasně formulovaným požadavkem, **jak oba chtějí, aby soud rozhodl**. Za třetí se pouze zřídka stává, že by výsledkem mediace nebylo vůbec nic. **Rodiče většinou dokáží nalézt shodu či společnou řeč alespoň v některých otázkách**, ačkoliv to nemusí stačit na uzavření dohody jako takové.

2.2 Případová konference

Netradičním postupem dle § 474 odst. 1 ZŘS je využití případových konferencí (PK). Jedná se o nástroj běžně využívaný OSPOD podle § 10 odst. 3 písm. e) ZOSPOD. Jeho funkcí je zejména v případech konfliktů rozvádějících se rodičů právě de facto smířčí jednání za účasti rodičů, OSPOD a dalších fyzických či právnických osob, jež jsou s rodinou v kontaktu. Zjednodušeně by bylo možné PK popsat jako mediaci s více stranami sporu. Takové jednání je (podobně jako mediace) vedené nestranným odborníkem na facilitování obtížných rozhovorů. Jedním z účastníků PK může být samozřejmě i soudce. Soud by při zvažování této varianty měl nejprve ověřit, zda již nebyla v nedávné minulosti PK svolána OSPOD, případně s OSPOD dle § 474 odst. 3 ZŘS probrat účelnost využití PK. Pokud soud dojde k závěru, že je účelné takové opatření využít, může rodičům nařídít účast na takové PK

podle § 474 odst. 1 ZŘS. V kapitole věnované OSPOD jsou podrobně popsány sociální i objektivizační efekty PK, které by v případě soudem nařízené PK byly ještě významnější. Ačkoliv se nejedná stricto sensu o PK podle § 10 odst. 3 písm. e) ZOSPOD, efekty i průběh jsou zcela totožné, ať již se takovému jednání bude říkat jakkoliv.

2.3 Jiný soudní rok dle § 18 ZŘS

Poslední variantou, jíž lze využít pro vedení rodičů ke smírnému nalezení řešení situace, je nařízení jiného soudního roku dle § 18 ZŘS. Zpravidla se jiný soudní rok využívá v situacích, kdy soud potřebuje:

- mluvit pouze s některými účastníky
- mluvit jmenovitě pouze s dítětem
- vést jednání mimo soudní budovu

Nic nebrání tomu ale, aby si v rámci jiného soudního roku soudce pozval účastníky řízení a promluvil si s nimi mimo jednací místnost, která může často sama o sobě působit jako prostor pro eskalaci konfliktu. Jiný soudní rok se může jevit vhodným i z toho důvodu, že z něj lze vyloučit veřejnost, aniž by byl soud vázán důvody podle § 116 OSŘ. Zahraniční praxe nasvědčuje tomu, že pozvat účastníky mimo jednací místnost, ke kulatému stolu, ale současně se zachováním autority soudce, který jednání vede, je pro účastníky přínosnější než praní špinavého prádla v jednací místnosti. Shledá-li to tedy soudce vhodné, svolá k přípravě a projednání věci jiný soudní rok, v rámci kterého dá soud účastníkům prostor, aby se k věci vyjádřili, nebo zjistí jejich stanoviska jiným vhodným způsobem (např. oddělené jednání). Způsob, místo a průběh jiného soudního roku určí předseda senátu opatřením.

V institutu jiného soudního roku se skrývá obrovská příležitost, jak rodiče vést k nalezení smírného řešení sporu.

3. Řádné poučení a zohlednění přístupu rodičů dle § 888, § 889 a § 907 odst. 2 OZ

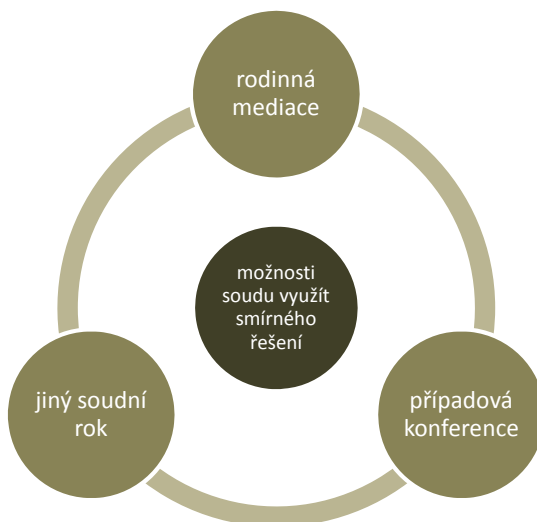
Je povinností rodičů dbát o zdraví, o duševní, tělesný, morální a citový vývoj jejich dítěte. Nutí-li rodiče své dítě žít v ohnisku vzájemného konfliktu, být svědkem hádek, výstupů, osočování a napadání, nebo dokonce využívají-li rodiče dítě jako nástroj v těchto sporech, snaží-li se jej oddělit od druhého z rodičů, dítěti tím pouze ubližují a ohrožují jeho řádný vývoj. Pokud rodiče ani po upozornění OSPOD, případně soudu v tomto svém jednání nejsou ochotni přestat, musí k tomu soud přihlédnout a vyvodit z toho pro rodiče patřičné důsledky. Soudy tedy konkrétně vyhodnocují stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepřibuzným osobám, stejně jako způsob, jakým každý z rodičů zajišťuje harmonický vývoj dítěte. Výchozím bodem je zde fakt, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům.

Při rozhodování ve věci je dobrou praxí soudů zohledňovat způsob, jakým se doposud rodiče k řešení situace stavěli. Zejména bývá prověřováno, zda a jakým způsobem rodič, který má dítě v péči, podporuje pravidelný kontakt s druhým rodičem. Pokud jeden z rodičů brání veškerým pokusům na smírné řešení, brání kontaktům dítěte s druhým rodičem a odmítá

předávat druhému rodiči informace, anebo jinak ztěžuje možnost dítěte mít oba rodiče, soud zpravidla zohledňuje takové jednání při posuzování všech návrhů, o nichž ve věci rozhoduje.

Soud rodičům napomáhá jak vhodným poučením, tak i správným zněním výroku. Při hledání smírného řešení může soud dle § 99 OSŘ poučovat i o hmotném právu, proto je na místě rodičům objasnit, co zahrnuje pojem péče a co je obsahem rodičovské odpovědnosti. Při rozhodnutí o styku je správné výrok formulovat dle § 888 OZ, včetně uložení povinnosti dítěte na styk řádně připravit. Je-li nařizován asistovaný styk, jeví se účelné do výroku přímo vymezit konkrétní místo asistovaného styku, osoby, které se jej budou účastnit, jakož i jejich práva a povinnosti. Lze-li předpokládat, že navazování vztahu dítěte s rodičem nebo i komunikace obou rodičů budou obtížné, je možné ve výroku poskytnout osobě, která styku asistuje, právo rozhodnout o podmínkách průběhu styku nebo styk i ukončit.

Pokud soud zjistí, že některý z rodičů hrubě ztěžuje postup řízení, může mu uložit pořádkovou pokutu až do výše 50 000,- Kč. Faktem je, že pro značnou část rodičů není ani taková částka dostatečně velká, aby je od nevhodného jednání odradila, a mnozí ji rádi zaplatí jako cenu za vyloučení druhého rodiče ze života dítěte. **Proto je zcela na místě, pokud soudy využívají další řešení, kterým je změna výchovného prostředí dle § 889 OZ. Není-li možné nebo vhodné svěřit dítě do péče druhého z rodičů, je na místě stanovit nad výchovou dítěte dohled, uložit rodiči povinnost spolupráce s psychologem nebo terapeutem nebo povinnost zajistit odbornou psychologickou nebo psychoterapeutickou péči pro dítě, apod.**

Obrázek 17: Možnosti soudu využít smírného řešení

4. Využití odborných vyjádření a znaleckých posudků dle § 114a a § 127 OSŘ

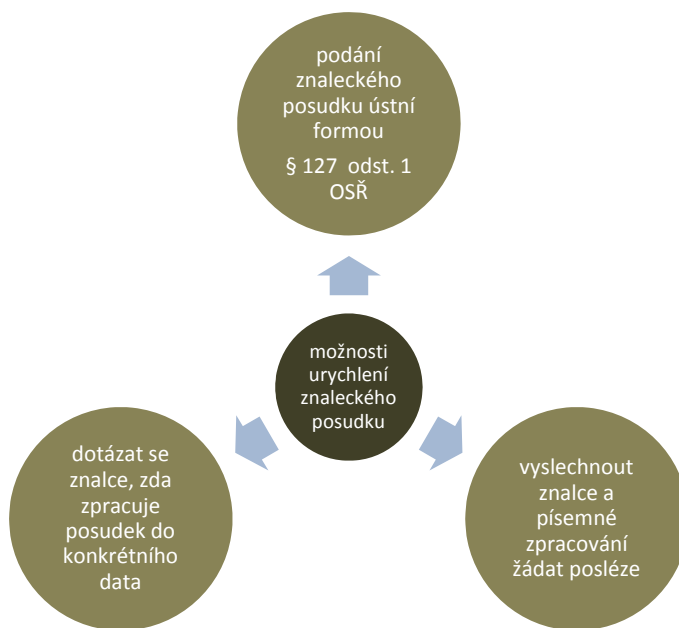
Soudy většinou vycházejí z předpokladu, že doposud byli oba rodiče stejně výchovně způsobilí a tak je tomu i nadále. V situaci, kdy jsou k výchově dítěte zjevně způsobilí oba rodiče, je primárně jejich odpovědností se na výchově dohodnout. V těch případech, kdy

vyvstane domněnka, že jeden z rodičů není nadále schopen vhodně na dítě působit a vychovávat ho, přichází na řadu zvažování, jak takovou domněnku vyhodnotit. K tomu soudy přistupují až v případech, že veškeré předchozí pokusy o smírné řešení ztroskotaly.

Prvním nástrojem soudu, po kterém v takové situaci sahají, je vyžádání si odborného vyjádření podle § 127 odst. 1 OSŘ. Odborné vyjádření může pocházet od OSPOD, stejně jako od dalších subjektů, např. lékařů, vzdělávacích institucí, poskytovatelů sociálních služeb, osob pověřených výkonem SPOD a dalších. Aby soudy nebyly blokovány nekonečným čekáním na vyjádření některého z odborníků, jeví se jako žádoucí stanovit pro vypracování odborného vyjádření lhůtu, do které se musí odborník vyjádřit. Znovu platí, že by konec této lhůty měl být co nejbližší termínu nařízeného jednání.

Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanovují soudy znalce. Zadávaní znaleckých posudků přichází na řadu pouze v situacích, kdy existuje vážný důvod se domnívat, že jeden z rodičů není způsobilý k výchově dítěte, přitom ale o svěření dítěte do své péče usiluje. Znalecké zkoumání totiž mnohdy neúměrně protahuje soudní řízení. Nehledě k tomu, že závěry znaleckého posudku podané formou srovnání rodičů jako vychovatelů pouze vyostřují konflikt mezi rodiči. Každé další vyšetření a setkání s dalšími cizími osobami zainteresovanými na řešení rodičovského konfliktu je pro dítě velice zatěžující. Ze stejného důvodu se soudy správně často brání vyhovět návrhu některého z rodičů a nařídit revizní znalecké posuzování pouze z toho důvodu, že rodič není spokojen s výsledkem znaleckého zkoumání.

Pokud je důležitým kritériem čas, je možné využití znalce urychlit několika způsoby. První variantou je podání znaleckého posudku ústní formou. Takovou možnost jednoznačně nabízí § 127 odst. 1 OSŘ. Tato možnost však často naráží na preferenci písemného znaleckého posudku. Ačkoliv se jedná o zvyk, je to zvyk výrazně zažitý. Druhou možností je postupovat stejnou cestou jako v předchozím bodě, tedy vyslechnout znalce, nicméně nechat ho dodatečně zpracovat písemné vyhotovení posudku. Tak může soud urychlit jednání a přitom zachovat zvykem očekávanou písemnou formu posudku do spisu. Třetí možností je požádat osobním dotazem znalce o vyjádření, zda je schopen znalecký posudek zpracovat do konkrétní lhůty např. dvou nebo tří měsíců. Pokud znalec takového vypracování schopen není, soud zvažuje jiného znalce.

Obrázek 18: Možnosti soudu urychlit výsledky znaleckého zkoumání

Je dobrou praxí soudů neptat se znalců, který z rodičů má lepší výchovné předpoklady, kdo je lepší a kdo horší vychovatel. Takovéto závěry znaleckých posudků pouze vyhrocují napjaté vztahy mezi rodiči. Namísto toho se soudy znalců ptají, zda některý z rodičů je pro výchovu nezpůsobilý a proč. V případě nejasností ohledně vhodného formulování otázek na znalce s nimi soudy toto znění nezřídka konzultují. **Základní otázka pro soudní znalce totiž zní: „Jsou oba rodiče schopní zajistit péči o dítě a jeho výchovu? Pokud ne, z jakého důvodu?“**

Pro další řešení věci je účelné, aby součástí zadání soudů pro znalce bylo i posouzení, jaká opatření je nutné přijmout, aby bylo možné obnovit komunikaci a korektní vztahy mezi rodiči, aby rodiče opět přijali společnou odpovědnost za své dítě, jak se rodiče mají chovat, aby svým rozchodem neubližovali svému dítěti. Znalci tak mohou doporučit plán stabilizace vzájemného vztahu rodičů.

Při zvažování, zda znalecké posudky využít, či nikoliv, může soud posloužit následující baterie otázek pro i proti využití znaleckých posudku.

Otázky pro využití posudků:

- Je k dispozici vyjádření OSPOD, že chování rodiče může ohrožovat dítě?
- Je k dispozici vyjádření jiných odborníků, že chování rodiče může ohrožovat dítě?
- Je k dispozici vyjádření samotného dítěte, které naznačuje možnost jeho ohrožení chováním jednoho nebo obou rodičů?
- Je soudu jinak známo, že chování rodiče může ohrožovat dítě?

Pokud alespoň na jednu z těchto otázek může soud odpovědět ANO, je zcela na místě zvážit zpracování znaleckého posudku.

Otázky proti využití posudků:

- Je účelem posouzení srovnání, který z rodičů je způsobilější?
- Je účelem posouzení zjištění, kterého z rodičů dítě preferuje?
- Je účelem posouzení, který z rodičů dítě ovlivňuje? (v případech, kdy je dítě delší dobu ve faktické péči jednoho z rodičů)
- Jeví se jako pravděpodobné, že jediným důvodem žádosti rodiče o zpracování znaleckého posudku je odložení rozhodnutí na později?

Pokud alespoň na jednu z těchto otázek může soud odpovědět ANO, je vhodné uvažovat o jiném nástroji, který by bylo lze využít.

Rodiče často předkládají vlastní posudky nebo odborná vyjádření, které si nechali vypracovat, aniž by znalec, nebo psycholog měl k dispozici spis a provedl vyšetření celé rodiny. Je vhodné přihlídnout k podmínkám, za kterých byl takový znalecký posudek vypracován. Zpráva odborníka, který nepracoval s oběma rodiči, dítětem nebo dětmi, případně dalšími klíčovými osobami, zpravidla nemá stejnou vypovídací hodnotu jako znalecký posudek vypracovaný z pověření soudu. Soukromé znalecké posudky mohou být tendenční, jejich závěry mohou být jednostranně vyhodnoceny ve prospěch rodiče, který je zadal. Je třeba zohlednit při hodnocení těchto důkazů, jaké vstupní informace měl znalec k dispozici.

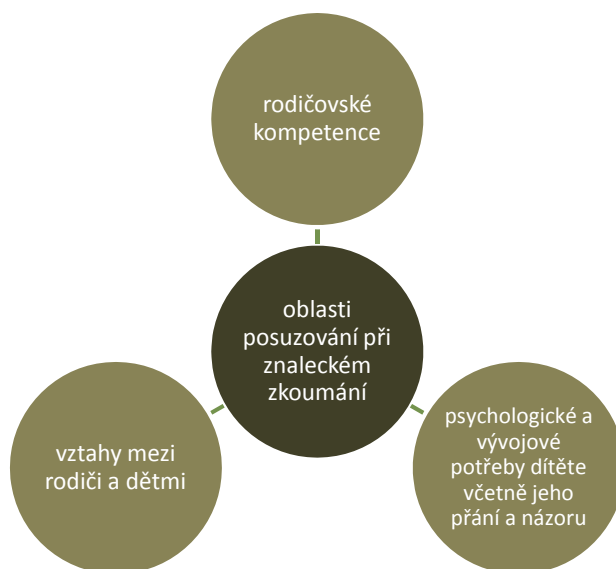
Častým nešvarem při využívání znalců je pokládání otázek, které z nějakého důvodu znalci nemohou zodpovědět. Soudy by se při využívání znalců měly vyhnout především následujícím otázkám:

- 1) Otázky, jež nelze při použití obecně akceptovaných psychologických metod a znalostí zodpovědět: Jedná se například o typickou otázku „Který z rodičů má lepší výchovné schopnosti“. V odborné literatuře nejsou uvedeny jakékoliv metody ani obecná doporučení, která by umožňovala porovnávat rodičovské kompetence u normálních osob. Znalec proto musí odpovědět, že tuto otázku na základě standardních psychologických metod nelze zodpovědět. Vytvářením hypotéz o tom, kdo je z rodičů lepší pečovatel, bez dostatečného odůvodnění, se znalec dopouští velmi závažného odborného i etického pochybení, které může mít pro dítě i rodiče velmi závažné konsekvence. Soud v takovém případě dostává zcela nerelevantní informace, jež jsou založeny toliko na osobním názoru znalce jako člověka a nemají oporu v žádném z nástrojů, které může znalec využít jako odborník. Jejich vypovídací hodnota je stejná, jako by se soud dotázal náhodného kolemjdoucího.
- 2) Otázky směřují k hodnocení nerelevantních oblastí: Jedná se o obvyklou otázku hodnocení osobnosti. Soud by se měl zaměřit pouze na hodnocení těch charakteristik, které mají přímý vliv na rodičovské kompetence. Ostatní zjištění nejsou v dané věci relevantní. Podrobněji viz. kapitola 5. Doporučení pro soudní znalce.
- 3) Otázky směřují do právní oblasti – posuzování důkazů, činění návrhů pro rozhodnutí apod.: V oblasti opatrovnických posudků není výjimkou, že je znalec tázán na konkrétní návrh úpravy péče o dítě. Znalec však může uvádět pouze odborný názor

na to, co je z psychologického hlediska pro dítě vhodné. Komplexní posouzení situace je otázkou soudu a nemělo by být přenášeno na znalce.

- 4) Otázky překračují odborné kompetence psychologa nebo nespádají do oboru psychologie: v těchto případech je nutné vždy přibrat konzultanta z příslušného oboru nebo musí soud jmenovat další znalce z příslušného oboru. Jako příklad zde může posloužit otázka, zda má dítě v souvislosti s formou péče nějaké zdravotní problémy. Znalec z oboru psychologie nemůže posoudit zdravotní stav dítěte a je tedy vhodné konzultovat tuto záležitost s pediatrem (či jiným odborníkem z oblasti zdravotnictví), resp. přibrat v této otázce znalce z oboru zdravotnictví.

Jako jeden z možných zdrojů inspirace při formulaci otázek může posloužit následující soubor okruhů, na něž by znalci bez obtíží měli být schopni nabídnout empiricky podloženou odpověď. Znalci jsou schopni posoudit:

Obrázek 19: Oblasti posuzování při znaleckém zkoumání

Soudy mohou od znalců získat konkrétní odpovědi ohledně:

- výchovných kompetencí rodičů,
- hodnot rodičů, které se týkají rodičovství,
- schopnosti a ochoty plánovat budoucnost podle potřeb dítěte,
- schopnosti poskytnout stabilní a milující domov,
- potenciálu pro nevhodné chování nebo pochybení, které by mohly negativně ovlivnit dítě,

- schopnosti a ochoty **podporovat dítě ke kontaktu s druhým rodičem** (kdy absence nebo omezení této schopnosti představuje významné snížení rodičovských kompetencí).

5. Využití revizních znaleckých posudků

V některých případech je třeba zadat zpracování revizního znaleckého posudku. Zde je nutno vyjasnit, že **revizní znalecký posudek není novým znaleckým posudkem**, nýbrž **jde o posouzení** dvou základních otázek, které se týkají vhodnosti, resp. **způsobilosti osoby znalce a vyhodnocení metod a způsobu, jakým bylo znalecké zkoumání provedeno**.

Revize znaleckého posudku probíhá v následujících kritériích, která by měl soud pro revizi využít, resp. vyžadovat:

- a) Způsobilost osoby znalce
- b) Hodnocení odborné správnosti znaleckého zkoumání:
 - i) hodnocení teoretických východisek, o něž znalec opírá svůj závěr,
 - ii) hodnocení empirického základu posudku, tj. kvality a množství zjištěných znaků zkoumaných objektů,
 - iii) hodnocení použitých odborných metod a postupů,
 - iv) hodnocení, zda subsumpce konkrétního empirického základu pod obecný teoretický základ je správná.

Je zcela nepřipustné, aby se znalec vyjadřoval k jednotlivým osobám nebo dokonce navrhoval reformulaci závěrů. Účelem jeho posouzení je čistě zhodnocení metodologické správnosti předmětného posudku. Pakliže je tomu jinak, soud by s takovým revizním posudkem neměl dále pracovat, nepřihlížet k jeho závěrům a zadat posudek nový.

6. Předběžná opatření

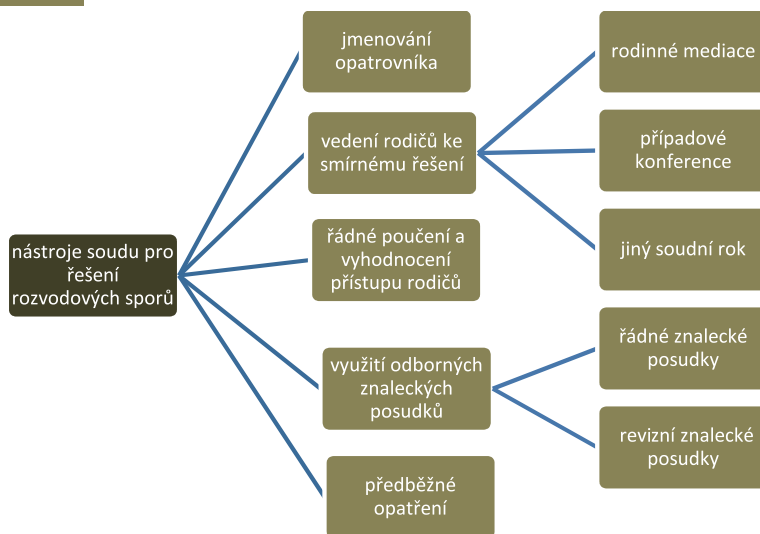
Předběžná opatření mají sloužit k prozatímní úpravě aktuální situace dítěte, je-li taková úprava nezbytně nutná. Obecně je však tento právní institut rodiči „nadužíván“ a využíván, často k neúměrnému protahování řízení. Soudy zde mohou využít pomoc OSPOD, které mohou rodičům vysvětlit a instruovat je, aby tento institut nezneužívali, nepoužívali ho nadbytečně a neprotahovali tak soudní řízení. To totiž není v zájmu žádné ze stran a nijak to nepřispěje k usnadnění složité situace dítěte. Rodiče by měli být také poučeni o tom, že soud vydáním předběžného opatření nepředjímá konečné rozhodnutí ve věci. Odvolají-li se rodiče proti rozhodnutí o předběžném opatření, tato skutečnost soudu nijak nebrání v pokračování v řízení a rozhodování ve věci samé – soudy mohou nadále nařídít jednání, vyslechnout účastníky řízení, provádět dokazování apod. Soudy si pro tyto účely vytvářejí pomocný spis dle § 166a vnitřního a kancelářského řádu (instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 505/2001 Org.), čímž maximálně urychlují další průběh řízení.

7. Výkon rozhodnutí

Rodič, který se nemůže domoci svých práv plynoucích mu z rozhodnutí soudu (nejčastěji jde o právo na styk s dítětem, často ale také o rozhodnutí týkající se péče o dítě), se často snaží dosáhnout kýženého stavu prostřednictvím výkonu rozhodnutí. V některých případech sice může mít efekt hnacího motoru pro jednání rodičů již jen hrozba zásahu soudního vykonavatele. V jiných případech se však rodiče nezastaví ani před případnou pokutou a jsou přesvědčení o tom, že k odebrání dítěte nedojde. Pokud však rodiče nejsou ochotní své povinnosti plnit a spoléhají na to, že k výkonu rozhodnutí nedojde, je na místě vyvodit důsledky z takového postupu, byť by mělo dojít k odebrání dítěte. Samotné odnětí dítěte by pak mělo být prováděno způsobem co nejšetrnějším k dítěti (nikoliv odebírat násilím dítě rodiči, ale zamezit rodiči, aby do výkonu rozhodnutí zasahoval, a dítě pak s vysvětlením nastalé situace úměrným jeho věku předat druhému rodiči).

Možnosti výkonu rozhodnutí jsou především:

- a) Výzva ke splnění povinnosti dle § 501 ZŘS. Pokud soud vyzývá k plnění povinnosti, může vyzvat přímo rodiče, současně však vyzvat i příslušný OSPOD, aby rodiče k plnění jeho povinností vedl. Takový postup se jeví jako nejvýše účelný.
- b) Nařízení výkonu rozhodnutí podle § 502 ZŘS. Zde je nařízením výkonu myšlena pokuta až ve výši 50 000,- Kč, která může být uložena i opakovaně. Již jsme naznačili, že pokuta v rodičovských sporech často nemá soudem zamýšlený efekt.
- c) Třetí možností je vést tzv. tvrdě rodiče k hledání smírného řešení Soud tak nařizuje první setkání se zapsaným mediátorem podle § 503 odst. 1 bodu a) ZŘS. První setkání s mediátorem lze ovšem nařídit pouze povinnému a očekává se, že druhý rodič se prvního setkání a případné mediace zúčastní dobrovolně.
- d) Další variantou je nařízení navykacího režimu dle § 503 odst. 1 bodu b) ZŘS s jasným určením podmínek takového plánu, stejně jako s určením odborné osoby, která bude nad navykacím plánem dohlížet. Tomuto opatření se také říká asistovaný styk a je zpravidla prováděn poskytovateli sociálních služeb.
- e) Obdobnou variantou je nařízení asistovaného styku za asistence OSPOD, který však naráží na metodické pokyny MPSV, aby OSPOD takové styky spíše nevykonávaly.
- f) Předposlední variantou je nařízení setkání s pedopsychologem pro povinného, který by mu měl pomoci získat náhled na vlastní chování i jeho dopady na dítě, případně napomoci překonat některé emocionální bloky apod.
- g) Poslední a současně nejvíce invazivní podobou výkonu rozhodnutí je v případě, že všechny předchozí možnosti selhaly, odnětí dítěte dle § 504 ZŘS.

Obrázek 20: Možnosti soudů pro řešení rodičovských sporů

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

1. Využití pomoci specializovaných orgánů pro řešení sporů s mezinárodním prvkem

V případech s přeshraničním prvkem (např. nachází-li se dítě nebo jeden z rodičů v cizině) využívají soudy při potřebě spolupráce se zahraničními soudy pomoc dalších úřadů, které mají s komunikací se zahraničními orgány zkušenosti. Zejména se obracejí na ÚMPOD, na mezinárodní odbor civilní Ministerstva spravedlnosti České republiky, pracovníky zastupitelských úřadů, případně na českého člena tzv. Haagské sítě styčných soudců.

5. Kapitola

Doporučení pro soudní znalce

Doc. PhDr. et PhDr. Radek Ptáček, Ph.D.
Psychiatrická klinika 1. LF a VFN v Praze

Postavení znalců při řešení rodičovského konfliktu

Soudně znalecká činnost v oboru psychologie hraje v rozhodování soudů o úpravě péče o dítě v České republice poměrně výraznou roli. Soudní znalci jsou ustanovováni za účelem zodpovězení otázek pokládaných soudem primárně za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte v situaci rozpadu primární rodiny. Variabilita zadání, a především pak variabilita ve způsobech zpracování znaleckých posudků otevírá řadu otázek o účelu a smyslu této činnosti. Zvláště plná absence jakýchkoliv standardů pro psychologickou znaleckou činnost vytváří z tohoto oboru pro soud i ostatní účastníky velmi nepřehledný terén. Přitom v řadě států, zvláště Evropy a Spojených států amerických, je tato činnost předmětem poměrně přísné regulace a podléhá aplikaci velmi striktních pravidel a standardů, jejichž účelem je především to, aby znalecké posudky byly zpracovány přehledným a předvídatelným způsobem, který bude založen na aktuálních a odborně akceptovatelných metodách. Závěry by pak měly být jasně zdůvodněny odborně akceptovatelnými a dohledatelnými odbornými studiemi, nikoliv prostým dojmem znalce, eventuálně odkazem na běžnou zkušenost tak, jak se v současné době někdy stává.

Znalecká činnost v oboru psychologie je v České republice v současné době předmětem poměrně výrazné kritiky (viz např. Veselá Samková, 2008). Kritizována je primárně absence standardů v této oblasti a z ní i plynoucí problémy s erudicí znalců, použití problematických metod, odborná kvalita posudků a kontaminace odborných závěrů osobními postoji a předsudky. Nutno však uvést, že znalecká činnost v této oblasti je předmětem kritiky i v jiných státech. Například McCurley s kolektivem (2004) publikovali rozsáhlou studii o ochraně dětí před nekompetentními znaleckými posudky a výpověďmi znalců v USA. V zásadě lze říci, že kritika znalecké činnosti je velmi podobná té, se kterou se setkáváme v ČR.

Cílem této kapitoly je návrh standardů pro oblast soudně znalecké činnosti v oboru psychologie se zaměřením na problematiku úpravy péče o dítě v České republice, které by mohly napomoci určitému zpřehlednění a systematizaci dané oblasti.

Soudně znalecká činnost

Soudně znalecká činnost se primárně řídí zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a vyhláškou č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících. V civilních záležitostech jsou některé otázky soudně znaleckých posudků řešeny v OSŘ v § 114a a § 127.

Klíčová podmínka pro jmenování znalcem spočívá v předpokladu „potřebné znalosti a zkušenosti v oboru“. Zákon ani v doprovodných předpisech neuvádí, o jaké podmínky se jedná. Konkrétní vzdělání a praxi by tak měly posuzovat **poradní sbory** ministra spravedlnosti a předsedů krajských soudů. Nicméně i zde je výrazný limit ve skutečnosti, že

tyto sbory, pakliže jsou vůbec aktivní, mezi sebou nespolupracují a nemají tak na jmenování znalce i ve stejném oboru identické požadavky. Dostáváme se tak do situace, kdy znalci jmenovaní pro stejný obor, eventuálně i specializaci, mají velmi rozdílné vzdělání i zkušenosti. To zvláště při absenci standardů v oblasti znalecké činnosti vede k situaci, která je často nepřehledná pro soudy i ostatní účastníky.

K otázce standardů pro znaleckou činnost

Znalecká činnost v oblasti úpravy péče o dítě je odborně velice náročná a nese sebou vysokou společenskou odpovědnost. To zvláště v případech, kdy se znalecký posudek stává jedním z hlavních podkladů pro rozhodnutí soudu. Z tohoto důvodu je znalecká činnost v této oblasti v řadě zemí regulována konkrétními pravidly nebo alespoň profesními standardy. Ty lze v této oblasti považovat za zásadní, protože jednak jasně vymezují pravidla pro výkon této činnosti, ale také vytvářejí přehledné a předvídatelné prostředí pro uživatele znaleckých posudků. V případě, že jakékoliv standardy neexistují, a to ani v oblasti požadavku na vzdělání znalce, stává se znalecká činnost v oboru psychologie zcela nepřehlednou a nepředvídatelnou. V této souvislosti se lze inspirovat v řadě zemí, kde má znalecká činnost tradici a profesní organizace vytvářejí doporučení pro její výkon. Mezi takové země patří nejen řada evropských zemí, jako například: *Německo, Rakousko, Velká Británie nebo Norsko, ale též USA.*

V následujícím textu uvedeme nejprve obecné standardy a doporučení týkající se psychologických testů v oblasti znalecké činnosti a dále se budeme věnovat specifické otázce standardů v oblasti úpravy péče o dítě.

Obecné standardy pro znaleckou činnost v oboru psychologie

Odborná literatura relativně konsensuálně uvádí základní požadavky na znaleckou činnost v oboru psychologie (v zahraniční literatuře uváděná jako „forensic psychology“). Ty obvykle i v různých národních adaptacích vycházejí z tzv. Daubertových nebo Fryeových standardů (Bartol a kol. 2014), které se obecně vztahují ke znalecké činnosti a definují několik základních požadavků na znaleckou expertní činnost:

- 1) Empirické testování: použité metody a teoretická východiska musí být testovatelná, falsifikovatelná a vyvratitelná.
- 2) Použitá východiska a metody vycházejí pouze z publikované odborné literatury.
- 3) Metody mají známé chyby a nedostatky.
- 4) Existují normy, standardy a mechanismus jejich kontroly.
- 5) Používají se pouze známé a obecně přijímané teorie, konstrukty a metody.

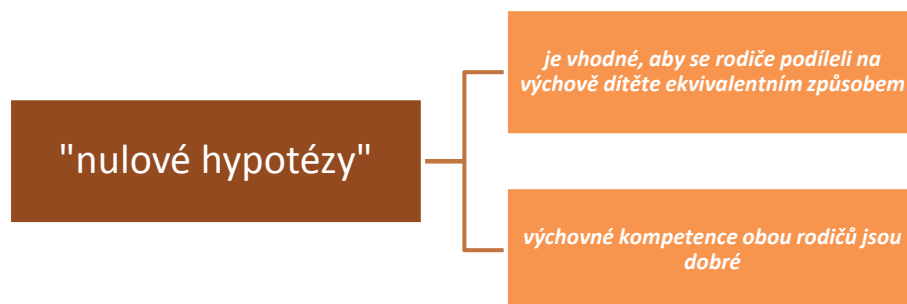
(viz např. Bartol, Bartol, 2014)

Navržené standardy doporučují přistupovat k tvorbě znaleckého posudku jako k jakékoliv jiné vědecké práci, kdy v jádru stojí **ověřování hypotézy**, které psycholog realizuje v souladu s obecně platnou psychologickou metodologií, využívá moderní metody s platnými normami, jejichž výstupy lze ověřit. Interpretace činí na základě transparentního postupu a kontextu obecně přijímaných teorií a empirických studií.

Pakliže bychom měli uvažovat o aplikaci těchto základních principů v oblasti znaleckých posudků v úpravě péče o dítě, kde základní zadání obvykle směřuje k zodpovězení dvou základních okruhů otázek:

- 1) výchovné kompetence rodičů
- 2) doporučení pro vhodné výchovné uspořádání pro dítě.

Znalec k těmto základním otázkám přistupuje jako k „**nulové hypotéze**“ (základní nebo implicitní), tedy „**výchovné kompetence rodičů jsou pro výchovu daného dítěte dobré**“ a „**je vhodné, aby se rodiče podíleli na výchově dítěte ekvivalentním způsobem**“ (tedy, aby výchovné uspořádání se podobalo co nejvíce dosavadnímu modelu, kdy rodiče vychovávali dítě spolu).

Obrázek 21: Výchozí hypotézy znalce

Veškeré použité metody jsou dále zaměřeny na ověření platnosti nebo vyvrácení těchto hypotéz. V oblasti výchovných kompetencí rodičů tedy znalec posuzuje informace a okolnosti, které by je mohly eventuálně **forenzně podstatným způsobem** ovlivňovat. Pakliže takové neprokáže, je nutné konstatovat platnost výchozí hypotézy – tedy skutečnost, že např. výchovné kompetence rodiče jsou dobré. Analogicky je nutné postupovat v oblasti eventuálních doporučení k úpravě péče o dítě. Zvláště zde je nutné, aby formulace základní hypotézy byla nezatížená znalcovými domněnkami, ale vycházela z aktuální odborné literatury, která uvádí, že základní potřebou dítěte v rozpadajících se rodinách je možnost **uchovat si ekvivalentní kontakt s oběma rodiči**. Znalec i v tomto případě platnost této

hypotézy ověřuje a na její podporu nebo popření argumentuje metodologicky správnými argumenty. Obdobným způsobem postupuje při zodpovídání dalších otázek.

Výše uvedené standardy představují doporučení pro obecný výkon znalecké činnosti. V oblasti psychologie je ovšem nutné věnovat náležitou pozornost i volbě psychologických metod. V tomto kontextu jsou v odborné literatuře formulovány různé požadavky, které obvykle zohledňují oblast aplikace daných psychodiagnostických metod. Obecně lze říci, že jakékoliv použití psychologických metod by mělo vycházet z obecně platných principů psychologického testování, které obvykle vycházejí z principů publikovaných Americkou psychologickou asociací (dále jen „APA“) a které byly přeloženy a publikovány i v České republice v nakladatelství Hogrefe Testcentrum v roce 2001, v české literatuře viz také Urbánek (2010).

Kromě obecných standardů pro psychologické testování odborná literatura uvádí specifické požadavky na použití psychologických metod v oblasti znalecké psychologie. Nejčastěji citované požadavky publikovali například autoři Heilbrun a DeMatteo (2012). Ti uvádějí, že psychologické metody použité při znaleckém zkoumání by měly splňovat tyto požadavky, které přímo navazují na výše uvedené obecné standardy:

1. Komerční dostupnost testu, adekvátní dokumentace v podobě manuálu a minimálně dvě dostupné odborné publikace o jeho použití.
2. Přiměřená reliabilita, existence platných norem.
3. Přímá relevance k řešené otázce.
4. Administrace standardním způsobem.
5. Aplikovatelnost na relevantní populaci.
6. Možnost objektivního hodnocení výsledku, minimalizace subjektivního dojmu.
7. Existence kontrolních mechanismů (např. validizačních indexů).

Z uvedených standardů je patrné, že kladou primárně důraz na **transparentnost a relevanci diagnostického procesu**, který má zajistit vědecky relevantní výsledek, který je možné nezávisle prověřit (Menton a kol., 2007).

Samozřejmě je nutné zmínit, že rozhovor a pozorování zůstávají základními psychologickými metodami, přesto, že nejsou standardizované. Jsou však základními klinickými nástroji psychologa, které nemohou být nahrazeny metodami jinými.

*V praxi to pak znamená především nutnost používat pouze metody, které jsou 1) komerčně dostupné, 2) mají platné normy a 3) existuje alespoň nějaká literatura o jejich použití v řešeném problému. V České republice je tato situace poměrně složitá, protože dostupnost psychodiagnostických metod je oproti zahraniční značně limitovaná, proto jsou i výrazně limitované i možnosti znalců pro volbu vhodných postupů. To ovšem neznamená, že z tohoto důvodu lze uváděná kritéria nedodržovat. Uvedená kritéria jsou především apelem na to, aby ve znaleckých posudcích **nebyly používány jako primární metody projektivní testy, testy zastaralé, nebo nerelevantní testy**, u nichž nelze ani přímo dovodit vztah mezi metodou, zjišťovaným konstruktem a řešenou otázkou. Je primární odpovědností znalce rozhodnout o vhodné a odborně akceptovatelné metodologii. Lze akceptovat případ, kdy znalec používá metody nestandardizované, a to tehdy, jestliže je používá pouze jako sekundární zdroje informací. Nevhodně zvolený postup tvorby znaleckého posudku by měl být vždy důvodem pro jeho odmítnutí.*

Uvedené standardy pro tvorbu znaleckých posudků by měly tvořit základ jakékoliv znalecké činnosti v oboru psychologie. Jak je patrné, jedná se o obecné principy, nikoliv specifická doporučení pro použití konkrétních metod. Každému psychologovi to umožňuje připravit znalecké zkoumání dle svých zkušeností, znalostí a konkrétního uvážení v daném konkrétním případě. Požadavky jsou kladeny pouze na metodologické charakteristiky aplikovatelného postupu a tvorbu závěrů.

Standardy pro posudky při úpravě péče o dítě

Vzhledem ke specifickým charakteristikám posuzování v oblasti úpravy péče o dítě je zapotřebí vycházet nejen z obecných principů tvorby znaleckých posudků, ale je nutné vytvářet standardy specifické právě pro tuto oblast.

American Psychological Association (dále jen „APA“) vydává doporučené standardy pro rozhodování týkající se úpravy péče o dítě a jiných otázek zaměřených na péči o děti – např.: adopce, pěstounská péče, ukončení nebo omezení rodičovských práv. Standardy jsou pravidelně updatovány, poslední revize proběhla v roce 2010 a představují pouze doporučení pro psychology, kteří v předmětných otázkách zpracovávají znalecký posudek. Fakt, že se jedná pouze o doporučení, odráží skutečnost, že APA respektuje možné věcné a odborně správné adaptace postupu hodnocení, které vyplývají z konkrétní situace.

Standardy APA v poslední revizi z roku 2010 jsou podkladem pro profesní doporučení v řadě států světa včetně Evropy (viz např. Westhoff, 2013). Jejich otevřenost a nezávislost umožňuje s určitou adaptací i zvážení možnosti jejich využití v České republice.

Standardy pro oblast úpravy péče o děti jsou členěny do třech základních celků:

- A. Úvodní doporučení – účel posudku,
- B. Obecná doporučení – příprava posudku,
- C. Procedurální doporučení – průběh posudku.

Dále je uveden návrh jejich adaptace pro výkon znalecké činnosti v této oblasti v České republice, v některých případech doplněné stručným komentářem reflektujícím současnou praxi.

1. Úvodní doporučení: účel posudku

1.1 Hlavním účelem posudku je poskytnout podporu při hodnocení nejlepšího (psychologického) zájmu dítěte

„Nejlepší zájem dítěte“ je interdisciplinární pojem. Lze ho interpretovat v oborových kontextech – např. psychologickém nebo zdravotním, ale též v kontextu právním. Při tvorbě znaleckého posudku je důležité, aby psycholog zohlednil skutečnost, že pouze poskytuje podporu při nalézání nejlepšího zájmu dítěte, o kterém v důsledku rozhoduje soud. Znalec se při tomto bez výhrady soustředí na otázky pokládané soudem a používá obecně akceptovatelnou metodologii, která je transparentní a v souladu s obecnými profesními standardy. Při tvorbě závěrů a interpretací vychází z obecně akceptovaných teorií nebo

publikovaných empirických studií s dostatečnou důkazní hodnotou. Názory a zkušenosti, které vyplývají pouze ze zkušenosti znalce, jsou v posudku jasně odlišeny. Rozhodně není nutné, aby znalec psal posudek jako odborný článek s citacemi v textu. Ale měl by ve znaleckém posudku uvést obecná teoretická/metodologická východiska, ze kterých vychází.

1.2 Zájmy dítěte jsou prvořadé

Během tvorby znaleckého posudku znalec nestranně akcentuje zájmy a potřeby dítěte nad eventuálním zvažováním potřeb dalších účastníků. V některých případech se znalci pokouší nalézt rovnováhu mezi požadavky, potřebami a právy rodiče a zájmy dítěte. Toto v žádném případě není předmětem znaleckého posudku z oboru psychologie. Psycholog znalec primárně hodnotí zájmy dítěte v dané situaci. S tímto úzce souvisí nutnost **zjištění názoru a přání dítěte v dané situaci**, které znalec musí věku odpovídajícím způsobem zohlednit a v případě, že jeho závěry a doporučení nejsou s nimi v souladu, musí to dostatečně zdůvodnit.

1.3 Posudek se zaměřuje na rodičovské kompetence, psychologické a vývojové potřeby dítěte a výslednou shodu

Při tvorbě znaleckého posudku se znalec zaměřuje pouze na řešení věcně souvisejících otázek, mezi které patří především posouzení:

- a) rodičovských kompetencí,
- b) psychologických a vývojových potřeb dítěte včetně jeho přání a názoru
- c) jejich výsledné shody – tedy eventuální doporučení uspořádání péče.

Hodnoceny musí být primárně **výchovné kompetence**, eventuálně hodnoty rodičů, které se týkají rodičovství, schopnosti a ochotu plánovat budoucnost podle potřeb dítěte, schopnosti poskytnout stabilní a milující domov, ale také potenciál pro nevhodné chování nebo pochybení, které by mohly negativně ovlivnit dítě. Jako samostatnou výchovnou schopnost je nutné hodnotit faktickou schopnost a ochotu **podporovat dítě ke kontaktu s druhým rodičem**, absenci nebo omezení této schopnosti je nutné hodnotit i jako významné snížení rodičovských kompetencí.

Hodnocení psychopatologie nebo specifických rysů osobnosti je v těchto případech spíše sekundární a je relevantní pouze tehdy, pakliže daná zjištění mají prokazatelný vliv na výchovné schopnosti rodičů. V žádném případě se ovšem nejedná o primární účel posudku. Uváděna by měla být vždy pouze zjištění, která mají **přímou relevanci k výchovným schopnostem**.

Znalci by se měli důrazně vyvarovat popisu osobnostních charakteristik, které nejsou v přímé souvislosti s konkrétními rodičovskými kompetencemi. Rozsáhlé popisy osobnosti jsou ve většině případů nejen zcela nerelevantní v oblasti úpravy péče o dítě, ani nemají dostatečnou oporu v odborné literatuře, ale mohou jednotlivé rodiče i výrazným způsobem zcela bezdůvodně znevýhodnit. V případě, že znalec je tázán na zhodnocení výchovných kompetencí a rozhodne se pro tento účel zvolit některé relevantní testy osobnosti, je odborně

a eticky akceptovatelné pouze to, aby konstatoval, zda zjištěné osobnostní vlastnosti jsou nebo nejsou v souladu s očekávanými výchovnými kompetencemi. Pakliže zjistí, že nejsou, je nutné pochopitelně je popsat a odůvodnit, nicméně jestliže neprokáže osobnostní vlastnosti limitující výchovné schopnosti, je detailní popis osobnosti nevěcný a může být pro některé rodiče i stigmatizující a znevýhodňující i po celou dobu řízení.

2. Obecné standardy: Příprava na posudek

2.1 Znalec získává a udržuje si odbornou způsobilost

Soudy a obecně všichni účastníci řízení očekávají, že znalec je schopen používat moderní, odborně správné metody, zná aktuální odbornou literaturu a je schopen její závěry a doporučení aplikovat. Psychologové znalci musí tedy neustále rozšiřovat své stávající dovednosti a znalosti, a to především v kontextu rozvíjející se poznatkové základny v oblastech psychologie dítěte a rodiny, vývoj dítěte a rodinné psychopatologie, dopadů rozpadu rodiny na děti atp. Znalci musí též věnovat náležitou pozornost příslušným právním předpisům. V případě, že znalec v průběhu zpracování posudku narazí na otázky, které překračují jeho odbornost, je povinen si přibrat konzultanta.

V České republice je v současné době nedostatek aktuálních odborných informací v této oblasti. Znalec musí proto v řadě případů vycházet ze zahraniční odborné literatury, to ovšem pro některé znalce může být limitem.

2.2 Úloha znalce je být profesionálem, který usiluje o zachování objektivního a nestranného postoje

Psycholog při zpracování posudku nepůsobí jako soudce, který dělá konečné rozhodnutí o konkrétní úpravě péče, ale pouze poskytuje odborné informace soudu pro rozhodnutí. Psycholog také nepůsobí jako advokát nebo psychoterapeut, který předkládá klientovi nejlepší možnosti. Znalec vyváženým a nestranným způsobem poskytuje soudu informace o relevantních faktorech, které je z psychologického hlediska nutné zvážit při úpravě péče o dítě. Znalec by měl být zcela nestranný bez ohledu na to, zda je požádán o pomoc soudem nebo soukromou osobou. V případě, že není schopen přijmout tuto neutrální roli, měl by požádat o stažení se z případu. Znalec musí dále velmi jasně a přísně oddělit své odborné názory vycházející pouze z jeho zkušenosti a aplikaci odborných teorií nebo empirických studií. Závěry posudku, které jsou netransparentním způsobem kontaminovány vlastními domněnkami a zkušenostmi, jsou zcela nepřijatelné.

V některých znaleckých posudcích v České republice znalci často uvádějí argumenty typu: „v těchto situacích se obvykle doporučuje“ nebo „na základě mé praxe“. Přestože může jít o erudované odborníky, v oblasti soudně znalecké činnosti není možné tento přístup přijmout. Veškeré závěry by měly být vždy v rámcovém souladu s aktuální odbornou literaturou.

2.3 Znalec si je vědom osobních a společenských předsudků a vykonává svou praxi nestranně a nediskriminačně.

Oblast posuzování úpravy péče o dítě je velmi úzce propojena s řadou otázek, které mohou být svázány s předsudky např. týkající se věku, pohlaví, rasy, etnického původu, národnosti, náboženství, sexuální orientace, zdravotního postižení, jazyku, kultury a sociálně-ekonomického postavení, a mohou i významným způsobem narušit objektivní hodnocení a doporučení. Znalec si musí být možných zkreslení vyplývajících z osobních nebo společenských předsudků vědom a předejít jejich proniknutí do nestranného posouzení.

V České republice stále přetrvávají v oblasti znalecké činnosti některé předsudky. Ještě dnes se lze setkat s paušálními závěry např. ve smyslu: „dítě daného věku by mělo být primárně s matkou“, které znalec činí, aniž by fakticky zhodnotil kontakt dítěte s oběma rodiči. Aktuální odborná literatura nicméně jasně ukazuje, že nejde primárně o pohlaví rodiče, ale o kvalitu kontaktu dítěte s ním, a ta může být zhodnocena pouze v reálné interakci.

2.4 Znalec se vyhýbá vícečetným vztahům

Znalec se obecně vyhýbá posuzování osob a rodin, kde působil jako terapeut nebo kde by jeho vztah k posuzovaným osobám mohl narušit nezávislost posouzení. Toto ovšem psychologovi nebrání vypovídat jako svědek v otázkách, které se týkají dotčených osob, zvláště v případech, kdy tyto s tím souhlasí.

3. Procesní standardy: zpracování posudku

3.1 Posudek je zaměřený na podstatu problému a položené otázky

Posudek je zaměřený výhradně na podstatu řešeného problému a odpovídá na položené otázky. Ve většině případů je nutné zpracovat komplexní posudek, který vyžaduje posouzení obou rodičů a jejich interakce s dítětem. V některých případech může být ovšem vyžadováno pouze posouzení rodičovských schopností jednoho rodiče nebo pouze posouzení dítěte. Jako akceptovatelné zadání lze přijmout kritické zhodnocení metodologie a oprávněnosti závěrů znaleckého posudku jiného znalce. Zcela neakceptovatelné je vyjadřovat se k osobám, které znalec neměl možnost vyšetřit osobně.

3.2 Znalec získává informovaný souhlas od dospělých účastníků a informuje dětské účastníky věku odpovídajícím způsobem

Při realizaci znaleckého posudku znalec zajišťuje, že každý dospělý účastník si je vědom a) kdo si znalecký posudek vyžádal, rozumí b) účelu posudku a rámcově i způsobu jeho realizace. Znalec by měl informovat dospělé účastníky o průběhu vyšetření a základní charakteristice vyšetřovacích metod. Informaci o účelu a průběhu vyšetření je též nutné poskytnout dítěti, a to věku odpovídajícím způsobem. Znalec též musí informovat účastníky o tom, jaké informace zůstávají důvěrné a jaké jsou předmětem zveřejnění ve znaleckém posudku.

3.3 Znalec používá několik metod sběru dat

Znalec vždy zakládá své hodnocení na několika zdrojích informací. Základním prostředkem sběru dat jsou metody klinické - rozhovor, pozorování, a metody psychologické diagnostiky. Kromě těchto prostředků je vždy nutné doplnit informace získané ze spisu, zdravotnické dokumentace, školských zařízení atp. Informace získané pouze od jedné strany sporu nikdy nemohou sloužit jako relevantní podklad pro tvorbu konkrétních závěrů. Zvláště v posudcích o úpravě péče o dítě může znalec získávat řadu informací poskytovaných jednotlivými účastníky. Není neobvyklé, že se rodiče navzájem pomlouvají a přinášejí znalci důkazy o problémovém či nevhodném chování druhého rodiče. Znalec zde musí zachovat bezvýhradnou objektivitu a ve svém posudku zohledňovat pouze informace, které jsou získané několika nezávislými kanály (alespoň 2) nebo které jsou doložené soudem.

3.4 Znalec se drží věcné roviny a zdrží se přehánění nebo nevhodné interpretace dat

Znalec se zcela zdržuje vyvozování závěrů, které nejsou dostatečně podpořeny konkrétními nálezy nebo nejsou v souladu s obecně akceptovanými teoretickými východisky nebo přijatelnými empirickými studii. Znalec interpretuje veškeré získané informace ať již prostřednictvím rozhovorů, pozorování nebo psychologických testů opatrně a konzervativně. Znalec vždy informuje o případných nedostatcích použitých metody nebo zdrojů dat.

V české praxi není neobvyklé, že znalecké posudky a výpovědi znalců před soudem jsou založené na primárním argumentu „vlastní praxe“. Požadavky na doložení určitého tvrzení odbornou literaturou nejsou zatím časté, ale začínají se objevovat. Je proto nutné, aby si znalec byl při tvorbě svých závěrů vědom možnosti, že bude konfrontován s požadavkem na doložení svých závěrů a doporučení – alespoň na úrovni konkrétních odborných např. souhrnných publikací.

3.5 Uváděna doporučení a závěry musí vždy primárně sledovat nejlepší psychologický zájem dítěte

Veškerá doporučení a závěry, které znalec uvádí, musí primárně sledovat nejlepší psychologické zájmy dítěte a musí být založeny na a) interpretaci přímo získaných dat, b) relevantní odborné literatuře a být v souladu s odbornými a vědeckými standardy. Veškeré uváděné názory musí být vždy v souladu s konkrétní odbornou literaturou. Je zcela nepřijatelné uzavírat znalecký posudek pouze na základě své zkušenosti nebo nepodloženého názoru.

3.6 Znalec vede písemné záznamy

Znalec by měl mít dostatečným způsobem zaznamenaný průběh posudku, jakožto uchovávat i veškeré písemnosti (např. záznamové archy testů nebo pozorování), které mohou být relevantní při eventuálním posuzování správnosti a oprávněnosti závěrů.

4. Konkrétní doporučení pro tvorbu znaleckých posudků

Uvedené standardy jsou primárně o obecných doporučeních a metodologických aspektech znaleckého posuzování. V praxi se pak znalec potýká s řadou konkrétních otázek – jak příslušné standardy naplnit, jaké konkrétní metody zvolit, jak konkrétní zjištění interpretovat. Touto problematikou se zabývá poměrně rozsáhlá odborná literatura.

Konkrétní metodologie posudku by měla být vždy zaměřená na položené otázky. Cokoliv, co znalec řeší iniciativně nad jejich rámec, by mělo být vždy jasně zdůvodněno. Zadávané otázky se obvykle týkají čtyř základních okruhů:

- Rodiče a rodičovské kompetence
- Dítě, jeho názor a přání
- Vztahy dítěte a rodičů
- Závěry a doporučení (doporučení k úpravě péče o dítě)

Obrázek 22: Základní okruhy znaleckých posudků

Zcela samostatným tématem je, jakým způsobem soudy formulují otázky. To je věc, kterou znalec často nemůže ovlivnit a musí se s nimi vyrovnat a zodpovědět je. V oblasti formulace otázek se lze setkat s několika typy problémů:

Obrázek 23: Problematické typy otázek pro znalce

- 1) **Otázky překračují odborné kompetence psychologa nebo nespádají do oboru psychologie:** v těchto případech je nutné vždy přibrat konzultanta z příslušného oboru nebo soud požádat o jmenování další znalce z příslušného oboru.
- 2) **Otázky nelze při použití obecně akceptovaných psychologických metod a znalostí zodpovědět:** Jedná se například o typickou otázku „*Který z rodičů má lepší výchovné schopnosti*“. V odborné literatuře nejsou uvedeny jakékoliv metody ani obecná doporučení, která by umožňovala porovnávat rodičovské kompetence u normálních, sociálně dobře integrovaných osob, bez předchozích záznamů o rodičovském selhání. Vytvářením hypotéz o tom, kdo je z rodičů lepší pečovatel, bez dostatečného odůvodnění, se znalec dopouští velmi závažného odborného i etického pochybení, které může mít pro dítě i rodiče velmi závažné konsekvence. Výchovné kompetence/schopnosti je nutné posuzovat v kontextu konkrétních informací, které spadají více do oblasti sociálně právní ochrany, dětí než klasické psychodiagnostiky. Výchovné kompetence je tedy možné porovnávat pouze tehdy, např. když u jednoho rodiče bylo prokázáno např. používání fyzických trestů, snížená ochota k podpoře dětí s druhým rodičem nebo jiné selhání v rodičovské roli. Výchovné schopnosti samozřejmě mohou ovlivňovat též některé sociálně patologické jevy, některé duševní poruchy atp. Blíže viz model rodičovských kompetencí.
- 3) **Otázky směřují k hodnocení věci nerelevantních oblastí:** Jedná se o obvyklou otázku hodnocení osobnosti. Znalec by se měl zaměřit pouze na hodnocení těch charakteristik, které mají přímý vliv na rodičovské kompetence, a dále uvést, že ostatní zjištění nejsou v dané věci relevantní.

- 4) **Otázky směřují do právní oblasti – posuzování důkazů, činění návrhů pro rozhodnutí apod.:** V oblasti opatrovnických posudků není výjimkou, že je znalec tázán na konkrétní návrh úpravy péče o dítě. Znalec musí vždy jasně deklarovat, že uvádí pouze odborný názor na to, co je z psychologického hlediska pro dítě vhodné a jasně deklarovat, že komplexní posouzení situace je otázkou soudu. V civilním řízení by měl též znalec odmítnout požadavky na hodnocení věrohodnosti výpovědi jednotlivých osob.

Dále se budeme zabývat konkrétními problémy v rámci jednotlivých okruhů znaleckého posuzování.

4.1 Rodiče a rodičovské kompetence

Často pokládané otázky

- *Charakterizovat osobnost otce a matky, definovat jejich psychickou kondici a jejich výchovné předpoklady pro výchovu nezletilých dětí.*
- *Zda je pro nezletilého vhodnější výchova matky či otce.*
- *Zda některý z rodičů netrpí duševní poruchou, vadou osobnosti nebo nadměrným užíváním alkoholických nápojů (závislostí) nebo omamných prostředků či jedů, které by některému z nich bránilo, aby se podílel na další péči o nezletilé dítě.*
- *Zda má některý z rodičů sklony k agresivitě, páchání násilí.*
- *Jaké jsou schopnosti a možnosti každého z rodičů pro další výchovu nezletilých, který z nich má lepší výchovné předpoklady.*
- *Posoudit osobnost nezletilého, matky a otce, výchovné schopnosti matky a otce, jaké jsou osobnostní rysy matky a otce, zda-li se u matky či otce projevují rysy agresivity obecně a zejména pak ve vztahu k nezletilému, zda-li mají rodiče tendenci k fyzickému trestání nezletilého.*
- *Jak se z výchovného a psychologického hlediska jeví matka a otec. Jaké mají rodiče výchovné předpoklady a schopnosti. Jak vyznívá srovnání výchovných schopností rodičů?*
- *Popište osobnost rodičů a porovnejte je, zvláště v otázce vhodnosti kontaktu s nezletilým.*

Z výše uvedených dotazů, které jsou vybrány z několika usnesení různých soudů, je patrné, že soud se primárně dotazuje na zjištění okolností, které nějakým způsobem interferují s výchovnými kompetencemi rodiče. V této souvislosti je nutné zohlednit několik skutečností:

- možnost výchovy vlastního dítěte není vázána na specifické osobnostní vlastnosti,
- většina rodičů před rozvodem nebo obecně rozpadem rodiny vykonává dobře veškeré rodičovské povinnosti a obvykle o nich není pochyb,

- není proto důvodné posuzovat a popisovat osobnostní vlastnosti rodičů, jestliže o nich nejsou konkrétní pochyby,
- psychodiganostické metody lze použít pouze za účelem vyloučení duševních poruch nebo specifické osobnosti patologie,
- výchovné kompetence se týkají především specifických dovedností a odpovědností, které dle odborné literatury nemají žádnou souvislost s konkrétními osobnostními vlastnostmi,
- dítě potřebuje zažívat rodiče takového, jaký je, nikoliv pouze takového, kterého psycholog sezná vhodným,
- výchovné kompetence je nutné posuzovat především na základě dosavadní historie a v kontextu konkrétního modelu rodičovských kompetencí (viz např. Cox, Bentovim, 2000),
- v případě, že znalec zjistí konkrétní faktory, které snižují výchovné kompetence rodiče, je nutné je řádně popsat a doložit relevantní odbornou literaturou.

Otázka posuzování rodičovských kompetencí představuje zcela specifickou oblast, která překračuje prostor této kapitoly. Je nutné pouze zdůraznit, že rodičovské kompetence by měly být posuzovány na základě konkrétního teoretického modelu. V oblasti moderní forenzní psychologie a obecně sociálně právní ochrany dětí se velmi často používá „Rámec pro hodnocení dětí a jejich rodin“ dle Coxe a Bentovima (viz uvedené schéma). Jedná se o komplexní model, který umožňuje komplexní zhodnocení celé situace dítěte, nebo pouze fokusované hodnocení rodičovských kompetencí.

Při posuzování otázek vztahujících se k rodičům by měl znalec mít vždy na mysli, že má posuzovat pouze otázky a oblasti, které se přímo vztahují k výchově dětí. Detailní popisy osobnostních charakteristik a vlastností jsou často zcela nerelevantní a mohou i zásadním způsobem posuzované rodiče **znevýhodnit nebo dokonce stigmatizovat**.

Jestliže se znalec rozhodne pro použití osobnostních testů, aby vyloučil eventuální případnou osobnostní patologii, která by mohla ovlivňovat výchovné kompetence rodiče (což lze dle odborné literatury zcela akceptovat), měl by volit metody relevantní, a své nálezy o osobnosti rodiče udržet pouze v relevantním konceptu:

Osobnostní charakteristiky posuzovaného/posuzované nejsou dle dostupné odborné literatury v rozporu s výchovou vlastních nezletilých dětí. V oblasti výchovných kompetencí rodiče neshledávám faktory, které by je forezně podstatným způsobem narušovaly.

Takováto formulace se v kontextu obvyklých košatých popisů osobnosti může zdát velmi strohá, nicméně je plně informativní, formulovaná jako hypotéza, kterou lze ověřit a posuzované rodiče žádným způsobem nestigmatizuje ani neznevýhodňuje. V případě, kdy psycholog zjistí některé osobnostní charakteristiky, které ovlivňují výchovné kompetence, je nutné jasně je popsat a dále uvést, že nálezy lze doložit odbornou literaturou:

Psychologickým/psychiatrickým vyšetřením zjišťujeme symptomy odpovídající hraniční poruše osobnosti, tento nálezy je potvrzen i v dostupné zdravotnické dokumentaci. Dále prokazujeme dlouhodobé zneužívání alkoholu, v jehož důsledku posuzovaná již opakovaně ztratila práci. Posuzovaná není aktuálně ochotna podrobit se protialkoholní léčbě. Uvedená porucha osobnosti, dlouhodobé zneužívání alkoholu s konkrétními dopady na sociální adaptaci a neochota k řešení svého zdravotního

stavu (závislosti na alkoholu) jsou v odborné literatuře popsány jako významné rizikové faktory, které závažným způsobem ovlivňují výchovné schopnosti rodiče. Výchovné kompetence matky proto v této souvislosti hodnotíme jako forenzně podstatně snížené.

Obrázek 24: Rámec pro hodnocení dětí a jejich rodin (Cox, Bentovim, 2000)

Při posuzování rodičů v opatrovnických sporech je tedy nutné primárně vycházet z informací o tom, zda před rozvodem/rozpadem rodiny rodič své výchovné povinnosti plnil řádným způsobem, pakliže ano, je vysoká pravděpodobnost, že i jeho výchovné kompetence budou minimálně přijatelné i v situaci znaleckého posouzení. Znalec při tvorbě posudku musí jasně rozlišovat, které informace mají k dané věci relevanci, které nikoliv, a které eventuálně mohou posuzované rodiče znevýhodnit nebo v krajním případě poškodit. Při posuzování rodičovských kompetencí je též nutné si uvědomit, že se primárně nejedná o psychologický konstrukt, ale konstrukt spadající více do oblasti sociálně právní ochrany dětí.

4.2 Dítě, jeho názor a přání

Často pokládané otázky

- *Posoudit osobnost nezletilého, jeho vývoj a psychický stav, jeho vztah ke každému z rodičů.*
- *Získejte vyjádření nezletilého k úpravě poměrů/aktuální situaci, zjistěte jeho přání.*
- *Zjistěte, zda je dítě týráno nebo zanedbáváno.*

Samostatnou oblastí v opatrovnických sporech je posuzování dítěte. Psychologické vyšetření dítěte by mělo být vždy minimálně zatěžující a zaměřené bez výhrady na dotazované oblasti a předmět posouzení. Pakliže si například soud přeje zjistit pouze názor a přání dítěte, je obvykle irelevantní rozsáhle testovat jeho intelekt a osobnost (to může být předmětné pouze v odůvodněných případech). Jádrem znaleckého posuzování dítěte je především zjištění **názoru a přání dítěte v dané situaci.**

Komplexnější vyšetření psychického a vývojového stavu dítěte může být důležité v situacích, kdy je podezření, že daná situace má na dítě negativní vliv a je třeba činit opatření, která by vedla k jeho nápravě.

Je též nutné zdůraznit, že názor a přání dítěte se zjišťuje věku odpovídajícím rozhovorem. Použití různých projektivních technik v případě dětí může být určitým doplňkem, nelze z něho ovšem vyvozovat jakékoliv závěry o tom, co si dítě přeje nebo co si dítě myslí. Velmi důležité je, aby dítě bylo přiměřeně věku o vyšetření a jeho průběhu informováno.

V některých případech může být znalec dotazován na otázky, zda je s dítětem nevhodně zacházeno. Zde je nutné, aby znalec uvedl, že tyto otázky nelze zodpovědět psychologickými metodami. Znalec psycholog může zjistit, co dítě o určitých skutečnostech říká, může též zjistit eventuální projevy traumatizace nebo jiných psychických dopadů, ale nemůže se vyjádřit k právní kategorii.

V případě zjišťování názoru dítěte je nutné si uvědomit a dítě informovat o tom, že je důležité, aby se k situaci vyjadřovalo, nicméně jeho vyjádření ho nečiní zodpovědným za finální rozhodnutí, které bez výhrady náleží soudu a pro který je vyjádření dítěte pouze jednou z informací.

4.3 Vztahy dítěte a rodičů

Často pokládané otázky

- *Zda dochází k ovlivňování dítěte rodiči, či členy jejich rodin.*
- *Zda a jak vede každý z rodičů k úctě a lásce druhému z nich. Ovlivňuje snad některý z rodičů děti negativně proti svému rodičovskému partnerovi?*
- *Jaké vztahy mají děti ke svým rodičům, tj. k otci a k matce. Jak se tyto vztahy jeví při vzájemném porovnání?*

Otázky v této oblasti obvykle směřují k hodnocení 1) vztahů dítěte k rodiči a naopak a 2) k hodnocení otázky, zda je dítě jedním z rodičů (nebo jinou osobou) naváděno proti druhému rodiči (nebo jiné osobě).

Hodnocení vztahu dítěte k rodiči lze provést v zásadě pouze při hodnocení reálné interakce. Samozřejmě je nutné zjistit, co dítě o vztahu říká, nicméně dále musí být poskytnut prostor, aby bylo možné hodnotit vztah dítěte a rodiče ve vzájemné interakci. Pakliže toto není možné, je nutné, aby znalec jasně uvedl, že objektivní hodnocení vztahu není možné a lze pouze uvést to, co dítě o vztahu říká. Je vhodné, když hodnocení interakce dítěte s rodičem probíhá ve strukturované (např. společný úkol), ale i nestrukturované (např. volná hra) situaci. Znalec se při hodnocení této interakce a tedy i vztahů mezi rodičem a dítětem drží popisné roviny a v případě, že určité projevy interpretuje, drží se opět věcné roviny a nevnáší do interpretace své předsudky a osobní názory.

Posouzení otázky, zda je dítě naváděno je obvykle velmi složité. V některých případech toto dítě přímo uvede: „Táto o mámě často říká, že nás opustila a nechová s k nám hezky.“, „Maminka mi řekla, že k vám jdeme proto, abych vám pověděla, jak je táta zlej a špatnej na maminku“. V podobných případech lze mluvit i o možnosti přímého ovlivňování dítěte. Velmi často ovšem přímé informace o tomto nezjistíme. Dítě je však přesto postojově vyhraněno: „Táta je zlej a špatnej, nechci k němu, ale nevím proč.“ V řadě podobných situací nemusí docházet k přímému ovlivňování, ale dítě spontánně a neuvědomovaně přijímá názory a postoje rodiče, se kterým tráví více času. V tomto případě je důležité, aby znalec uvedl, že se nemusí jednat o situaci přímého ovlivňování, ale o přirozenou identifikaci dítěte s rodičem.

K hodnocení vztahů mezi dítětem a rodičem musí znalec přistupovat vždy s maximální pozorností a odpovědností a výhradně na základě osobního kontaktu. Hodnocení vztahů bez možnosti pozorování reálné interakce je odborně i eticky neakceptovatelné.

4.4 Závěry a doporučení

Často pokládané otázky

- *Jaké je z pohledu psychologie vhodné uspořádání péče o dítě?*
- *Pokud by byly děti svěřeny do střídavé péče, jaký interval střídání by byl namístě?*
- *Pokud by nebyl shledán důvod pro změnu péče, zda je namístě nově upravit styk otce s dětmi a pokud ano, v jaké rozsahu?*
- *Zda v důsledku zjištěných skutečností, je namístě změna výchovy nezletilých, tedy jejich svěřením do péče střídavé, namísto současného uspořádání, kdy jsou děti svěřeny do péče matky?*
- *Posoudit vhodnost svěřením nezletilého do výchovy matky či otce nebo o střídavé péče, posoudit vhodnost rozsahu styku nezletilého s tím z rodičů, do jehož péče by nebyl svěřen.*
- *Lze si v daném případě představit, že střídavá výchova by byla v nejlepším zájmu dětí, anebo by zájem dětí vyžadoval jiné řešení, v tom případě uveďte, jaké.*

-
- *Vyjádřit se k vhodnosti návrhu otce na střídavou výchovu obou nezletilých dětí, případně navrhnout, jak jinak by měla být výchova nezletilých dětí dle znalce soudem upravena.*

Velkou otázkou, a to i v zahraniční odborné literatuře, je to, zda by měl znalec činit jakékoliv návrhy směrem k úpravě péče. Některé skupiny odborníků, ale i laiků uvádějí, že znalci psychologové by měli pouze popisovat situaci a rozhodnutí o úpravě péče ponechat soudu. Nečinit tedy jakákoliv doporučení. S tím ovšem nelze jednoznačně souhlasit. Jestliže předmětem znaleckého posudku má být příspěvek ke zhodnocení nejlepšího zájmu dítěte v dané situaci, je nezbytně nutné, aby znalec poskytl expertízu k otázce, jaká úprava péče by pro dítě byla z psychologického hlediska vhodná. Soud pak toto může vzít v úvahu při komplexní úvaze o faktické úpravě péče. Toto je názor, na kterém se shodne většina odborníků v dané oblasti (viz např. Ackerman, 2006, Millar, 2009, Galatzer-Levy a kol., 2009).

Je ovšem nezbytně nutné, aby doporučení znalce vycházela z obecně přijímaných teorií a v případě, že je to možné, i konkrétních odborných studií nebo textů, které empiricky prokazují vhodnost navrhovaného řešení.

Právě proto, že závěry a doporučení představují v oblasti znaleckých posudků předmět největších dohadů a sporů – a to i v rámci odborné veřejnosti, je nutné vycházet z jasných, odborně, ale i lidsky obhajitelných stanovisek. Je mimo možnosti této kapitoly diskutovat o vhodnosti a dopadech jednotlivých forem péče. Znalec si při tvorbě závěrů znaleckého posudku musí uvědomovat, že uváděná doporučení se mohou stát podkladem pro rozhodnutí soudu a tedy i ovlivnění lidských životů. Daná doporučení je nutné tedy korigovat nejen s ohledem na konkrétní odborné studie, ale též širší společenský a lidskoprávní kontext.

Jestliže nahlédneme do odborné literatury, která řeší „vědecké základy“ úpravy péče o dítě (viz např. Galatzer-Levy a kol., 2009), lze napříč různými studiemi najít některé styčné body:

- Rozvod jako takový má na vývoj dítěte negativní vliv v aktuální situaci i vývojové perspektivě.
- Budoucí vývoj dítěte v postrozvodové situaci neovlivňuje primárně forma péče, ale kvalita mezilidských vztahů mezi rodiči, dítě trpí především v důsledku intenzity sporu mezi rodiči.
- Doporučení pro postrozvodové uspořádání musí proto primárně akcentovat mezilidské vztahy a jejich rozvoj, protože mezi nejzávažnější následky rozpadů rodiny patří závažné a dlouhodobě narušený vztah k jednomu z rodičů.
- Primární doporučení by měla proto vždy směřovat k podpoře úpravy péče, která umožní dítěti pokračovat v možnosti rozvíjet si vztah k oběma rodičům ekvivalentním nebo ekvivalentu blížícím se způsobem.
- Obecně lze konstatovat, že navrhovaná doporučení by měla vycházet z axiomu, že **mezilidské vztahy jsou vždy na prvním místě.**

Při formulaci psychologických doporučení pro úpravu péče je tedy nutné, aby je znalec stavěl na konkrétních empirických a teoretických základech, ale také to, aby soudy nepřenášely na

znalce odpovědnost za konkrétní rozhodování, a znalci ve svých odpovědích jasně vymezili platnost svých návrhů.

Závěry

Znalecká činnost v oblasti psychologie je mimořádně náročnou a společensky velmi odpovědnou činností. Psychologové znalci by k těmto úkolům měli přistupovat s maximální odbornou přípravou, profesní i osobní odpovědností. Cílem znaleckého posudku je primárně poskytnout psychologickou podporu při zjišťování nejlepšího zájmu dítěte, paralelně je ovšem důležité, aby závěry a doporučení směřovaly k podpoře spolupráce a harmonizace vztahů a pokud možno omezovaly možnosti rivality mezi rodiči, k čemuž může dojít například při detailních nerelevantních popisech osobnosti, vytváření neodůvodněných nerovných hodnocení, která nejsou dostatečně odborně zdůvodněná atp.

Znalecká činnost v oboru psychologie je v současné době předmětem výrazné kritiky, velmi často zcela oprávněné. Znalecké posudky jsou velmi často podávány pouze v proudu letité zaběhlé praxe, která vůbec nezohledňuje posun v oblasti metodologie, nových empirických zjištění, ani změn v teoretických a lidskoprávních přístupech řešené problematiky.

Znaleckou činnost v této oblasti je proto nezbytně nutné kultivovat. To především z důvodů, jejich společenské závažnosti, ale také proto, aby psychologie nebyla vnímaná jako vágní věda, která je založena na osobních názorech psychologů, které jsou často zcela v kontradikci s názory jiných odborníků.

Je zcela pochopitelné a samozřejmé, že každý psycholog znalec má své osobní názory, postoje a zkušenosti, které nemusí být nezbytně v souladu s empirickými studii nebo změnami v teoretických východiscích. V rámci znaleckých posudků je však nutné tyto jasně odlišit, aby si uživatel znaleckého posudku mohl vybrat, zda bude akcentovat doporučení postavená na odborných studiích nebo konkrétní zkušenosti posuzujícího odborníka.

Autor si je vědom, že znalecká činnost v oblasti úpravy péče o dítě je přespříliš složitá, než aby bylo možné ji regulovat prostou aplikací konkrétních standardů, je také samozřejmé, že pakliže se standardy mají stát obecně akceptovanými, musí projít odbornou diskusí v širší odborné veřejnosti i v rámci odborných společností. Uvedený příspěvek je pokusem o vytvoření platformy pro další diskusi a kultivaci znalecké činnosti v oboru psychologie.

Zdroje

Odborná literatura:

Ackerman, M. J. (2006). *Clinician's Guide to Child Custody Evaluations*. John Wiley & Sons.

Ackerman, M. J. (2010). *Essentials of forensic psychological assessment* (Vol. 77). John Wiley & Sons.

American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (2001). *Standardy pro pedagogické a psychologické testování*. Praha: Testcentrum.

Bartol, C. R., & Bartol, A. M. (2014). *Psychology and Law: Research and Practice*. SAGE Publications.

Budd, K. S., Clark, J. R., & Connell, M. (2011). *Evaluation of parenting capacity in child protection*. Oxford University Press.

Condie, L. O. (2007). *Parenting evaluations for the court: Care and protection matters* (Vol. 18). Springer Science & Business Media.

Cox, A., & Bentovim, A. (2000). *Framework for the assessment of children in need and their families: the family pack of questionnaires and scales*. Stationery Office, Department of health.

Fowler, J. (2003). *A practitioner's tool for child protection and the assessment of parents*. Jessica Kingsley Publishers.

Galatzer-Levy, R. M., Kraus, L., & Galatzer-Levy, J. (2009). *The Scientific Basis of Child Custody Decisions*. John Wiley & Sons.

Heilbrun, K., & DeMatteo, D. (2012). Toward Establishing Standards of Practice in Juvenile Forensic Mental Health Assessment. In *Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry* (pp. 145-156). Springer US.

Herman, S. P. (2012). A Comprehensive Guide to Child Custody Evaluations: Mental Health and Legal Perspectives. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 40(1), 155-155.

McCurley, M. J., Murphy, K. J., & Gould, J. W. (2004). Protecting children from incompetent forensic evaluations and expert testimony. *J. Am. Acad. Matrimonial Law.*, 19, 277.

Melton, G. B., Petrila, J., Poythress, N. G., & Slobogin, C. (2007). *Psychological evaluations for the courts: A handbook for mental health professionals and lawyers*. Guilford Press.

Millar, P. (2009). *The Best Interests of Children: An Evidence-Based Approach*. University of Toronto Press.

Musil, J. (2010). Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 3.

Pavlát, J. (2012). Porozvodové uspořádání. *Česká a slovenská psychiatrie*, 108(2), 88-92.

Pavlát, J. (2011). Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie*, 107(5): 297 -300

Pavlát, J., & Šusta, M. (2008). Děti v rodičovských soudních sporech. *Československá psychologie*, 52(5), 458-467.

Pavlát, J. (2008). Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*, 104(4), 189-195.

Pavlát, J., & Janáčková, L. (2007). Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*, 3, 131-135.

Patton, W. W. (2006). *Legal Ethics in Child Custody and Dependency Proceedings: A Guide for Judges and Lawyers*. Cambridge University Press.

Reder, P., Duncan, S., & Lucey, C. (2003). *Studies in the Assessment of Parenting*. Psychology Press.

Shapiro, D. L., Mixon, L., Jackson, M., & Shook, J. (2015). Psychological expert witness testimony and judicial decision making trends. *International journal of law and psychiatry*.

Urbánek, T. (2010). Stav české psychologické diagnostiky a evropský model recenze testu. *TESTFÓRUM*, 1(1).

Veselá Samková, K. (2008). Lesk a bída soudních znalců duší. *Soudce*, 10 (10), 32–35.

Westhoff, K., Terlinden-Arzt, P., & Klüber, A. (2013). *Entscheidungsorientierte psychologische Gutachten für das Familiengericht*. Springer-Verlag.

Webové zdroje:

ŠKOCH, P. *Znalec a občanské soudní řízení. znaleckyportal.cz*. (citováno 3.5.2012)
Dostupné z: <<http://www.znaleckyportal.cz>>

Zákony:

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 37/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 95/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů.

[6] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

6. Kapitola

Doporučení pro rodiče

Postavení rodičů při řešení rodičovského konfliktu

Rozvodem nebo rozchodem končí manželství nebo partnerství, ale nekončí rodina. I když rozchod a rozpad rodiny představují složitou životní situaci, velkou ránu a zásah do plánů na společnou budoucnost, tuto bolest a ztrátu rodiče neprožívají sami. Jejich děti také vnímají, co se kolem nich děje. I když už nebudou všichni společně bydlet, neměla by se dítěti zavřít možnost mít i nadále oba rodiče. Proto by rodiče neměli:

- zatahovat dítě do svých sporů
- využívat ho jako prostředníka nebo se snažit udělat z něj komplice
- přenášet na něj své pocity a emoce vůči bývalému partnerovi
- vnucovat či podsouvat dítěti své názory
- mít dítěti za zlé to, že má rádo oba rodiče

Vhodnou strategií naopak je **nechat dítě, ať si vytvoří na druhého rodiče vlastní názor, vybuduje si s ním vlastní vztah a svobodně mu projevuje veškeré city**. K takovému cíli by měly děti od svých rodičů dostat veškerou podporu.

Je údělem rodičů (někdy nesmírně vysilujícím) zvládat náročné životní situace jako dospělí, vystupovat a chovat se způsobem odpovídajícím jejich pozici a sociálnímu statusu rodiče. V zájmu svého dítěte se rodiče musíte naučit činit vstřícné kroky vůči druhému rodiči, i když to vyžaduje velkou dávku sebezapření.

Dítě není věc, není ničím majetek. Je to živá bytost, která má city, vnímá, co se děje kolem něj. Má dva rodiče, kteří jsou za ně společně odpovědní. Dítě znamená celoživotní odpovědnost obou rodičů, není možné z této odpovědnosti svévolně jednoho vyloučit. Stejně tak není možné se vlastní odpovědnosti zbavovat.

Rodiče by se měli snažit se vyhnout zbytečným konfliktům, povznést se nad maličkosti, nad kterými by za trvání vztahu s bývalým partnerem mávli rukou. Je zcela zbytečné vyčítat druhému rodiči drobné úrazy či nehody, kterým se nedá zabránit, a které jsou běžnou součástí života dítěte. To, že se dítě umazalo, poškrábalo, nebo má modřinu po pobytu s druhým rodičem, nemusí být známkou špatné péče, jsou to drobnosti, které se nepochybně dítěti stanou pod dohledem kohokoliv.

Nástroje rodičů při řešení rodičovského konfliktu

1. Vyhledat včas odborníka

Partnerskou krizi je třeba začít řešit včas. Pokud konflikt rodiče nezvládají řešit sami, měli by vyhledat odbornou pomoc. Je mnohem jednodušší řešit konflikt v jeho počátku, než na vrcholu nebo ve stadiu, kdy není cesty tam ani zpět. **Včasná a vhodná odborná intervence může pomoci partnerskou krizi vyřešit a zachovat pozitivní emoce a fungující vazby.**

Hlavní je však včas si uvědomit, že v rodině vznikl problém. Často není v moci rodičů situaci zvládnout bez odborné pomoci. **Rodiče musí vždy hledat takové řešení, které zachová dítěti kontakt s nimi oběma a s jejich rodinami.** Dítě si nezaslouží, aby přišlo, z jeho pohledu bezdůvodně, třeba o jednu babičku. Nemůže za to, že partnerství rodičů selhalo. Dítě bude oba rodiče po celý život vnímat jako rodiče, ne jako partnery. Být dobrým rodičem znamená **nepokoušet se žádnou ze zúčastněných pomáhajících profesí přesvědčit o tom, že existuje pouze jeden dobrý rodič a ten druhý je rodič špatný – tohle není soutěž.**

2. Pokud jsou rodiče OSPOD vyzváni, abyste se dostavili, mají podle § 53 odst. 2 ZOSPOD povinnost tak učinit

Rodiče jsou podle tohoto ustanovení povinni spolupracovat s OSPOD při ochraně zájmů a práv dítěte a na výzvu příslušného OSPOD se dostavovat k osobnímu jednání. **Pozvání ze strany OSPOD** není šikanou nebo zpochybnění vašich schopností jako rodiče, ale **snahou o pomoc a rychlé řešení.** Setkání se sociálním pracovníkem může oběma rodičům pomoci získat nový pohled na věc, vyjádřit svůj vlastní názor na situaci a případně zjistit jak jejich dítě vnímá to, co se odehrává před jeho očima doma. Každé dítě je jedinečné a pouhé vnitřní přesvědčení jednoho z rodičů, že dítě nevidí co se děje, situaci neřeší. Je potřeba promluvit si s odborníkem.

3. Řídit se doporučeními, která dává OSPOD

Rodiče by měli být pozorní k tomu, co jim radí pracovníci OSPOD. Rady a doporučení, které jim poskytují, se nemusí poslouchat dobře a nemusí pro ně být příjemné. Klíčové je, zamyslete se nad tím, čeho lze dodržáním těchto doporučení dosáhnout. Odborníci z pomáhajících profesí mají s podobnými situacemi zkušenosti a vědí, které postupy v konkrétních situacích zvolit. Snahy postupovat proti bývalému partnerovi tvrdě, snahy o jeho diskreditaci v očích dítěte, o jeho vymazání ze života dítěte, jdou proti zájmu dítěte a budou tak i hodnoceny. Lítý boj nevyřeší nic, jen se na dlouhou dobu zpřetrhají vztahy a vazby. A to nejen mezi rodiči jako partnery ale také mezi rodiči a dítětem.

4. Využití všech nabízených možností smírného řešení sporu

Odpovědnost za dítě a za rozhodování o všem, co s jeho životem souvisí, leží výlučně na bedrech obou rodičů. Není možné přesunout odpovědnost spojenou s rozhodováním o dítěti a jeho budoucnosti na soud nebo jiné osoby. Proč by měl cizí člověk (např. soudce) rozhodovat o tom, jak bude dítě nadále žít, s kým se bude stýkat, s kým a kdy bude trávit volný čas? Rozhodnutí o budoucím životě každého dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti. Rodiče by proto měli využít všechny nabízené možnosti smírného řešení sporu. První z nich je samozřejmě nejčastější varianta, že se rodiče sami dohodnou, jak uspořádají další život svůj i svých dětí. To je nejčastější varianta, kterou rodiče při rozvodu volí. Pokud je společná domluva příliš obtížná či téměř nemožná, mohou rodiče využít některou z možností smírného řešení za asistence třetí neutrální osoby. K dispozici je několik různých variant:

MEDIACE

Účelem mediace je umožnit rodičům, aby jim zůstala zachována jejich maximální kontrola nad rozhodnutími, která se týkají budoucnosti jejich i jejich dětí. Přenechat tuto kontrolu někomu jinému, např. soudu resp. soudci, je zcela legitimní možností, měla by to však být až možnost poslední. Někdo cizí, kdo dítě nezná, možná ho ani nikdy neviděl a neuvidí, by měl takovou moc získat až ve chvíli, kdy je zřejmé, že všechny jiné varianty byly vyčerpány a selhaly. Jsou to právě rodiče, kteří jsou většinou schopni udělat ta nejlepší rozhodnutí ve prospěch svých dětí a většinu jejich života to i dělají.

PŘÍPADOVÁ KONFERENCE

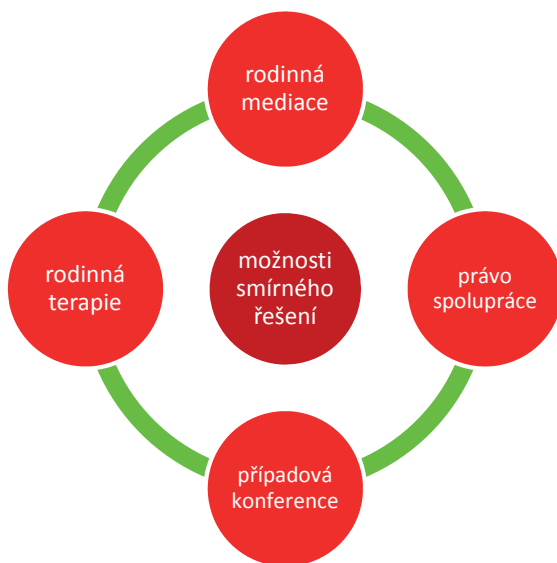
Účelem případové konference je vytvořit nekonfliktní prostor, kde bude rodičům nabídnut soubor možných řešení jejich situace ze strany různých pomáhajících profesí. Dává možnost koordinovat jednotlivé aktivity v souladu se zájmem dítěte a vytvořit otevřený a prostupný systém pomoci a podpory rodiny v krizi. Důležitým faktorem je okamžitá možnost podpory ze strany zúčastněných profesionálů nebo dalších účastníků.

RODINNÁ TERAPIE

Účelem rodinné terapie je v bezpečném terapeutickém prostředí pracovat s rodinou na změně celého rodinného systému, získat náhled na některé situace a jejich příčiny a změnit některé komunikační vzorce nebo způsoby chování.

PRÁVO SPOLUPRÁCE

Využívá osobní setkání všech stran a právníků, kteří při těchto schůzkách slyší stejné informace ve stejnou dobu a mají možnost okamžitě napravit jakákoliv nedorozumění. Advokáti vyškolení v mediačních technikách pomáhají svým klientům na základě podepsané smlouvy o spolupráci vyjednat s „protistranou“ co možná nejlepší řešení jejich situace bez nutnosti zahajovat nebo pokračovat v soudním řízení. Tento strukturovaný proces vyjednávání umožňuje stranám projednat dopodrobna všechny otázky, které je tíží a na které by často v soudním řízení nebyl čas ani prostor. Při jednáních se dodržuje odsouhlasený program setkání bez jakýchkoliv překvapení, požadavků (uplatňování zákonného práva) nebo soudních jednání. Strany sporu určují, jaké podklady a informace jsou nezbytné pro dosažení řešení sporné věci. Advokáti přenechávají stranám řízení časového rozvržení všech schůzek a konečných termínů. Hojně se využívají soukromé a důvěrné schůzky. Ve složitějších případech jsou do procesu přizváni další tzv. „spolupracující odborníci“ – dětští psychologové, terapeuti či sociální pracovníci specializující se na pomoc dětem ve složitě rodinné situaci, koučové či finanční či další specialisté podle řešené oblasti.

Obrázek 25: Možnosti smírného řešení sporu za asistence další osoby

5. Úplná dohoda nemusí být jediný výsledek mediace nebo případové konference.

Už jenom změna způsobu komunikace mezi rodiči může přispět k tomu, že se v budoucnu budou schopni na některých věcech domluvit sami, aniž by k tomu potřebovali třetí stranu. Stejně tak užitečná může být jejich lepší orientace v tom, co je vlastně problém, který je třeba řešit, jaké mají možnosti, případně jejich jistota v tom, jaké další rozhodnutí chtějí udělat a proč je to správně.

6. Využití odborné poradenské pomoci doporučené OSPOD

OSPOD může rodičům, kteří přesně nevědí, jaký nejvhodnější proces řešení vybrat, doporučit, resp. uložit povinnost navštívit konkrétní zařízení nebo profesionála. Učiní tak zejména proto, že na rozdíl od rodičů:

- má OSPOD nadhled nad situací, protože do ní není osobně zapojen
- setkává se pravidelně s rodiči, kteří řeší typově podobné situace
- zná možnosti podpůrné sítě v daném místě
- má povinnost učinit konkrétní kroky, pokud je neudělají rodiče

Doporučení je čistě na zvážení rodičů a z jeho nerespektování pro rodiče neplynou žádné sankce.

Pokud však doporučení rodiče nevyužijí a situace se nadále zhoršuje či nezlepšuje, může OSPOD uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo se setkat se zapsaným mediátorem. **Z nerespektování takové povinnosti už však sankce plynou.** Podle § 59a odst. 1 písm. b) ZOSPOD se rodič dopustí přestupku tím, že nesplní povinnost

využít odbornou poradenskou pomoc nebo účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo rodinné terapie. Za tento přestupek může OSPOD rodiči uložit pokutu do výše 20 000 Kč.

7. Respektování soudu a jeho rozhodnutí

Pokud rodiče hrubě ztěžují postup soudního řízení (např. nadměrným množstvím předběžných opatření), může jim být podle § 53 OSŘ uložena pořádková pokuta až do výše 50 000 Kč. Takové jednání může rodiče v očích soudu zdiskreditovat a **soud může začít pochybovat o schopnosti oprostít se od války s druhým rodičem**, což zatěžuje nejvíce dítě, takže **přistoupí k takové úpravě péče a styku, která může být i značně omezena**. Důvodem takového rozhodnutí může být to, že rodič ohrožuje právo dítěte na to, mít oba rodiče, což mu garantuje Úmluva.

8. Nepoužívání právního zástupce jako zbraně

To, že musí advokát hájit zájmy svých klientů, ještě neznamená, že nemusí hájit nejlepší zájem dítěte. Samotný fakt, že si jeden z rodičů připadá jako lepší rodič, ještě nemusí být v zájmu dítěte. Rozvod není soutěž, není zde vítěz ani poražený.

9. Svěření dítěte do péče neznamená absolutní moc nad dítětem a v rozhodování o jeho životě

Svěření dítěte do péče neznamená vítězství a moc nad dítětem ve smyslu, že pouze a jedině jeden rodič může ovlivňovat, co se s dítětem bude dále dít. Pěčí se v tomto smyslu rozumí pouze osobní péče o dítě, tj. dítě u pečujícího rodiče bydlí, stravuje se apod. **Podstatné záležitosti týkající se dítěte** (místo bydliště, škola, zdravotní zákroky, atd.) však **rodiče musí i nadále řešit vždy s druhým rodičem**, tedy **společně**. Skutečnost, že dítě bylo svěřeno do péče jednoho z rodičů, neznamená, že druhý rodič bude pouze platit výživné a jinak navždy ze života dítěte zmizí. Dítě má právo být s oběma svými rodiči. Podle čl. 7 Úmluvy o právech dítěte má dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči! A stejně tak rodič, do jehož péče dítě nebylo svěřeno, má právo se s dítětem stýkat, má právo na informace o něm, má právo nadále se podílet na rozhodování o všech důležitých záležitostech týkajících se dítěte.

10. Být i v případě rozpadu rodiny pro dítě nejen dobrým rodičem, ale i příkladem

Skutečnost, že již nemůže žít s oběma rodiči, je sama o sobě pro dítě zatěžující. Rodiče by dětem neměli situaci ještě ztěžovat tím, že na něj budou přenášet svoje problémy nebo si na něm vylévat zlost. Rodiče musí být v této obtížné životní etapě dítěti oporou, naslouchat mu, zajímat se o jeho pocity, názory, přání. Dítě ocení pomoc a podporu. Přání a názory dítěte nezlehčovat, zamýšlet se nad tím, co rodičům říká, uvažovat, co ho vedlo k vyslovenému přání.

I když dítě nemůže žít v úplné rodině, s oběma svými rodiči, i přesto by se měli oba rodiče snažit poskytnout dítěti pocit bezpečí, jistoty, zázemí. Nebránit mu v žádném případě v kontaktu s druhým rodičem, dovolit mu cítit i jeho lásku a vybudovat si k němu pevný a stabilní vztah. **To, že partner zklamal jednoho z rodičů, ještě neznamená, že je špatný rodič, a že zklame i dítě!** Vzájemnou podporou v rodičovství a respektem ukazují rodiče dítěti, že i když už spolu nežijí, zůstáváte pro něj stále dobrými rodiči.

Specifická doporučení pro případy s mezinárodním prvkem

1. Zjištění rozdílů plynoucích z odlišnosti kultur a respekt k rozdílnosti

Pokud je jeden z rodičů jiné národnosti a vyrůstal v jiné kultuře s odlišnými hodnotami, nebo i odlišného náboženství, je celkem pochopitelné, že udržet takový partnerský svazek vyžaduje velkou a oboustrannou toleranci. V případě výchovy dětí v etnicky smíšeném vztahu se zmíněné odlišnosti zvyrazňují, neboť se tím rodiče vrací ke kultuře, ve které sami vyrůstali. Při řešení konfliktních situací si tento fakt musí rodiče uvědomovat a snažit se navzájem projevit zvýšenou míru tolerance. Dítě by mělo získat veškerou podporu každého z rodičů seznámit se s kulturou obou rodičů.

2. Kontaktování ÚMPOD

Je přirozené, že na počátku každého vztahu i při zakládání rodiny si nikdo nepřipouští myšlenky, že by vztah nemusel vyjít. V případech smíšených partnerství, nebo pokud rodiče žijí v cizí zemi, je totiž situace ještě komplikovanější, neboť to, co by člověk řešil ve svém domovském státě podle práva své země, musí řešit s přihlédnutím k cizí právní úpravě a cizím právním tradicím. Žijí-li rodiče v zahraničí, mohou být veškeré otázky související s rozvodem nebo rozchodem řešeny před zahraničními orgány, dle místních právních předpisů.

Veškeré otázky spojené s rozpadem vztahu nebo rozvodem, které se týkají situací, kdy je jeden z rodičů cizinec, nebo pokud jako rodiče žijí v zahraničí a minimálně jeden z nich si přeje se vrátit do ČR, je dobré předem nebo i v průběhu konzultovat s ÚMPOD.

ČÁST C: NAVRHOVANÉ LEGISLATIVNÍ ZMĚNY

1. Vytvoření samostatné funkce opatrovníka dítěte

Problém: Orgány sociálně-právní ochrany dětí plní jako kolizní opatrovník dítěte diverzifikované a mnohdy protichůdné úkoly. Na jednu stranu mají jako kolizní opatrovník primárně zastupovat dítě a hájit jeho zájmy. Na druhou stranu mají pracovat s rodiči a přispět k obnově fungujících rodinných vztahů, poskytovat rodičům poradenství (právní i sociální), snažit se přimět rodiče k nalezení smírného řešení, mohou rodičům ukládat výchovná opatření a sankce. Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí má především chránit dítě, ale za aktuální situace je spíše mantinelem a arbitrem rodičovského konfliktu, dítě se z jeho práce stále více vytrácí.

Návrh řešení:

- V rámci orgánů sociálně-právní ochrany dětí vytvořit samostatná oddělení, z nichž jedno bude primárně určeno pro práci s rodinou (ideálně sociální kurátoři) a jedno bude určeno pro práci s dítětem a zastupování dítěte v soudních řízeních (současná oddělení sociálně-právní ochrany dětí – kolizní opatrovnictví představuje v současné době 80-90 % jejich agendy).
- Musí být jasně nastaven vzájemný vztah mezi odděleními sociálně-právní ochrany dětí a sociálními kurátory – tak, aby bylo možné si plynule předávat informace, aby bylo jasné, které úkoly kterému subjektu připadají, do jaké míry mohou spolupracovat a v jakých otázkách se jejich činnost nesmí překrývat. Bylo by vhodné v této souvislosti vypracovat metodiku.
- Postup kolizních opatrovníků při zastupování dítěte by měl být sjednocený, měly by existovat jednotné standardy pro činnost kolizních opatrovníků. Ve větších městech by bylo vhodné pracovníky, kteří budou vykonávat funkce kolizních opatrovníků, sdružit, vytvořit centralizovaný orgán.
- Alternativní variantou je vytvoření speciálního seznamu, do kterého mohou být na vlastní žádost zapisovány osoby, které budou chtít vykonávat funkci kolizního opatrovníka dítěte. Toto řešení je ovšem výrazně komplikovanější a přináší s sebou řadu nových otázek, které bude potřeba upravit (kdo seznam povede, kdo a za jakých podmínek do něho bude moci být zapsán, jaký bude vztah těchto osob s orgány sociálně-právní ochrany dětí, kdo bude kolizní opatrovníky za jejich činnost odměňovat, jak bude řešeno pravidelné vzdělávání, kdo bude provádět kontrolu činnosti, bude potřeba pro zapsání složit zkoušku a kdo a jakým způsobem ji bude organizovat atd.).
- V této souvislosti je potřeba jednoznačně vyřešit otázku vztahu orgánů sociálně-právní ochrany dětí a ÚMPOD v kontextu kolizního opatrovnictví. Soudy by neměly jmenovat ÚMPOD kolizním opatrovníkem v případech, kdy rodiče i dítě žijí v České republice a mezinárodní prvek je dán pouze odlišnou státní příslušností některého nebo některých členů rodiny.
-

2. Problematika výchovných opatření

Problém: Orgány sociálně-právní ochrany dětí i soudy mají možnost rodičům nařídít využití odborné pomoci při řešení jejich situace nebo uložit jiné výchovné opatření. Orgány sociálně-právní ochrany dětí k ukládání povinností, výchovných opatření a sankcí nepřistupují, a to ani v případech, kdy je takový postup na místě, protože rodiče svým chováním dítě

jednoznačně poškozují, protože tato opatření musí ukládat v rámci správního řízení a mnoho pracovníků se obává, že při tomto postupu mohou udělat procesní chybu, na jejímž základě bude rozhodnutí napadeno a kromě toho, že rodiče stejně povinnost nesplní, příslušný pracovník bude vypadat jako hlupák, který nedělá dobře svoji práci. U soudců záleží více na uvážení a na přístupu konkrétní osoby. Odborná pomoc přitom rodičům může přinést pozitivní efekt, ačkoliv se nepodaří přímo dosáhnout dohody a vyřešit jejich konflikt, může dojít k posunu ve vzájemné komunikaci, vyřešení některých skrytých problémů, vyjasnění vedlejších otázek vzájemného sporu, apod.

V otázce výchovných opatření navíc dlouhodobě panuje dvoukolejnost – tato opatření mohou ukládat jak orgány sociálně-právní ochrany dětí, tak soudy, přičemž úprava obsažená v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, v zákoně o zvláštních řízeních soudních a v občanském zákoníku není jednotná.

Návrh řešení:

- Sjednotit právní úpravu výchovných opatření. Tato opatření by měly nadále ukládat rodičům pouze soudy. Účelem výchovných opatření je hájit zájmy dítěte, případně využít je jako represi vůči rodičům, kteří své děti poškozují. Soud by rozhodování o výchovných opatřeních měl řešit přednostně, tato řízení by měla mít podobný režim jako předběžná opatření (možnou inspirací je slovenská právní úprava, kde existují tzv. neodkladná opatření).
- V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí by úprava výchovných opatření měla být zcela zrušena. Shledají-li orgány sociálně-právní ochrany dětí, že je potřeba výchovné opatření využít, musí podat návrh soudu.
- Soudy by měly rozhodovat o všech výchovných opatřeních. V případě uložení dohledu nad výchovou nezletilého dítěte, povinnosti rodičům účastnit se mediace, terapie, nebo poradenství, jiných zákazů či povinností nebo sankcí, se jedná o zásah do ústavních práv a v těchto případech by vždy měl rozhodovat soud, nikoliv správní orgán.
- Jako opatření v rámci preventivní a poradenské činnosti by měla fungovat napomenutí a doporučení, která by mohly využívat nadále orgány sociálně-právní ochrany dětí. Pokud tato opatření nebudou efektivní, je na místě podat návrh soudu na uložení výchovného opatření rodičům.

3. Povinné školení advokátů v problematice rodinného práva a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Problém: Rodičovské konflikty a s nimi související soudní řízení jsou zcela specifickou oblastí, která vyžaduje zvláštní znalosti (kromě oblasti práva samotného i stran vyjednávání, psychologie atd.). Pokud je některý z rodičů zastupován advokátem, který si specifika těchto problémů neuvědomuje a k řešení problému přistupuje jako k jakékoliv jiné sporné kauze, má potenciál rodičovský konflikt ještě vyostřit. Stejný problém se vyskytuje v souvislosti s obecnými zmocněnci, kteří často nemají ani odpovídající přehled o právní úpravě, pouze své vnitřní přesvědčení, jak by měla právní úprava de lege ferenda vypadat, o chybějících komplementárních odborných znalostech a dovednostech ani nemluvě. Podobné problémy se objevují i v souvislosti s některými soudci, kteří ve svých rozhodnutích prokazují

neznalosti právní úpravy rodinného práva, unijních předpisů a rigidní lpění na překonaných předsudcích („dítě patří matce“, nebo „nerozhodnu v rozporu se znaleckým posudkem“).

Návrh řešení:

- Povinná pravidelná školení pro advokáty, kteří chtějí zastupovat klienty v opatrovnických řízeních, v krajním případě povinné zastoupení advokátem v opatrovnických řízeních.
- Povinná pravidelná školení pro opatrovnické soudce.

4. Povinné zastoupení advokátem při řešení opatrovnických věcí s mezinárodním prvkem

Problém: Je-li řešení opatrovnických věcí samo o sobě specifickou oblastí, která vyžaduje zvláštní přístup, pro opatrovnická řízení s mezinárodním prvkem to platí dvojnásob. Zkušenosti s mezinárodními případy má minimální množství advokátů, takže nechá-li se některý z rodičů zastoupit advokátem, který potřebné zkušenosti nemá, vystavuje se velkému riziku, že se advokát dopustí chyby, nebude znát potřebné souvislosti, nezařadí si věci do správného kontextu. Je-li rodič zastoupen obecným zmocněncem, je riziko nesprávného postupu a s tím souvisejících chyb ještě větší.

Návrh řešení:

- V případech opatrovnických řízení s mezinárodním prvkem by bylo vhodné nařídit povinné zastoupení advokátem, nejlépe advokátem, který disponuje potřebnými znalostmi a zkušenostmi.
- Kromě znalostí rodinného a mezinárodního práva by advokáti měli osvědčit i znalosti jazykové.
-

5. Důsledná specializace advokátů

Problém: V současné době si advokáti při zápisu do seznamu vedeného Českou advokátní komorou sami zadávají oblasti své specializace. Chybí však jakákoliv kontrola, zda advokát v příslušné oblasti skutečně potřebnou specializaci má, zda disponuje potřebnými znalostmi a zkušenostmi právě pro zvolenou oblast.

Návrh řešení:

- Chce-li advokát vystupovat jako odborník na konkrétní oblast, měl by povinně absolvovat v pravidelných intervalech odpovídající množství kurzů, seminářů či školení, v nichž bude udržovat a prohlubovat své znalosti. Možnou kontrolou by byla i pravidelná přezkušování pro zvolené oblasti.
- Variantou by bylo zavést kreditový systém za absolvovaná školení, kdo nebude mít za stanovené období nasbíraný potřebný počet kreditů pro daný obor, nemůže v těchto řízeních zastupovat klienty před soudem.
- V souvislosti se zákonem o mediaci byla prosazena specializace mediátorů, kteří se rodinnou mediací zabývají. Problematika rodinného práva je specifická, a proto

specializaci naléhavě vyžaduje i právní zastupování v případech zejména vyhrocených rodičovských sporů.

- Možnou inspirací je i systém vzdělávání, který je praktikován u advokátních koncipientů.

6. Zpoplatnění soudního řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Problém: V současné době nejsou řízení ve věcech péče soudu o nezletilé spojena s žádnými soudními poplatky. Rodiče tedy nejsou nijak omezeni v podávání návrhů, mnohdy opakovaných, a obrací se na soud kvůli každé maličkosti. Otázkou je, zda zavedení soudních poplatků bude limitujícím faktorem s přihlédnutím ke skutečnosti, že rodiče se zpravidla v těchto řízeních nechávají zastoupit advokátem, kdy náklady na toto zastoupení zřejmě výrazně přesahují případný soudní poplatek. Dle současné právní úpravy soud v opatrovnickém řízení nepřiznává žádnému z rodičů úhradu nákladů řízení. K přiznání náhrady nákladů může soud přistoupit pouze tehdy, odůvodňují-li to okolnosti případu, nebo jako sankční opatření vůči jednomu z rodičů. Jinak se rodiče dělí pouze o náklady na vypracování znaleckého posudku.

Návrh řešení:

- Zavedení soudních poplatků za zahájení řízení by odradilo rodiče od opakovaného podávání návrhů bez zjevného důvodu pro nové rozhodnutí.
- Soudní poplatky představují finanční zabezpečení pro fungování soudnictví, je tedy na místě, aby soudní poplatky byly spojeny i s řízeními opatrovnickými, která jsou často velmi složitá a zdlouhavá.
- Na místě by bylo i zavedení hrazení nákladů za výkon funkce kolizního opatrovníka v případech, kdy rodiče řízení úmyslně protahují, to by se mohlo stát i stimulem rodičů pro uzavírání dohod. V této souvislosti se nabízí i varianta vracení soudního poplatku, pokud bude soudem schválena dohoda, nebo se rodiče dohodnou nejpozději v průběhu prvního jednání ve věci.
- Problémem by mohly být případy, kdy soud zahajuje řízení bez návrhu nebo na návrh orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Stát (tedy i orgány sociálně-právní ochrany dětí) by měl být od poplatkové povinnosti osvobozen. Riziko zde představuje varianta, kdy rodiče úmyslně nebudou řízení zahajovat a počkají, až bude zahájeno z moci úřední. Přetrvávající konfliktní situací mezi rodiči a neupravenými poměry však nejvíce bude trpět dítě.
- Bylo by nutné také detailně propracovat, za jakých okolností bude možné přistoupit k osvobození od poplatků. Musí dojít k zohlednění ekonomicky slabých občanů v tíživých životních situacích (např. matky samoživitelky). Osvobození od soudních poplatků v těchto případech by však mělo být vázáno na jasně daná pravidla (např. evidence u Úřadu práce apod.).
- Soudy by měly důsledně přistupovat k ukládání povinnosti nahradit náklady řízení, pokud jeden z účastníků řízení přispívá k průtahům v řízení (opakované návrhy na vydání předběžných opatření, odvolání proti všem dílčím rozhodnutím apod.).

7. Zakotvení lhůt pro procesní úkony soudu v rámci soudního řízení (termín prvního jednání, eventuálně i maximální délka řízení)

Problém: Postupy opatrovnických soudů jsou nejednotné. Nejsou stanoveny žádné lhůty, v nichž by měl soud nařídit projednání věci, učinit jednotlivé procesní úkony. Čas je přitom v případě rodičovského konfliktu jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících dalších průběh a vývoj rodinných vztahů. Soudní řízení by na tuto skutečnost mělo reagovat a mělo by být rychlé a pružné. S tím souvisí i odpovídající podpora opatrovnických soudů, poskytnutí jim dostatečného zázemí.

Návrh řešení:

- Zákon by měl pevně stanovit lhůty pro nařízení prvního jednání ve věci (optimálně do 6 týdnů od podání návrhu), nejdelší prodlevu mezi jednáními (maximálně měsíc, eventuálně i pro vydání rozhodnutí ve věci (6 až 9 měsíců).
- Upraveny by měly být i lhůty v souvislosti s odvolacím řízením (od podání odvolání do rozhodnutí odvolacího soudu by nemělo uplynout více než 9 měsíců).
- Argumenty o tom, že pokud budou lhůty stanoveny v souvislosti s jedním typem řízení, bude vyvíjen nátlak na to, aby se tak stalo i v souvislosti s jinými řízeními, jsou sice oprávněné, ale je potřeba opět upozornit na to, že rodinné právo a opatrovnické řízení je oblast zcela specifická, rozhoduje se v něm o osudech a životech dětí a je tedy na místě, aby tato řízení byla rychlá, pružná a efektivní. Žádné jiné řízení nemá tak zásadní dopad na rodinný život účastníků, jako řízení opatrovnické.

8. Každý opatrovnický soudce by měl mít k dispozici asistenta soudce

Problém: Opatrovnická řízení jsou často neúměrně dlouhá. Opatrovničtí soudci musí sami zpracovávat jednoduché opakující se administrativní úkony, se kterými soudcům v jiných oblastech pomáhají asistenti. Činnost opatrovnických soudců je dlouhodobě podceňovaná, opatrovnické soudnictví je považováno za podřadné, existuje předsudek, že na něm „není co zkazit“. Opatrovnický soudce ale rozhoduje o životě dítěte a dojde-li v průběhu řízení k pochybení, bude to mít nejhorsí dopad právě na dítě.

Návrh řešení:

- Opatrovničtí soudci by měli mít k dispozici asistenty, kteří by jim pomáhali s přípravou především opakujících se administrativních úkonů, aby tím byl uvolněn časový prostor pro soudce, který by mohli věnovat své odborné práci.

9. Povinná školení pro opatrovnické soudce

Problém: Soudci nemají povinnost absolvovat pravidelně školení, průběžně se vzdělávat. Zda tak budou činit je pouze na jejich rozhodnutí. V některých případech pak někteří soudci prezentují základní neznalosti problematiky, nebo se snaží vyhybat případům, v nichž si neví rady, čekají, až se věc vyřeší sama, nebo až se jí budou moci zbavit (např. přenesením příslušnosti). Což přispívá k průtahům řízení a negativně se odráží v životech účastníků řízení, v opatrovnických řízeních pak primárně dětí.

Návrh řešení:

- Opatrovniční soudci by měli mít povinnost pravidelně se vzdělávat.
- Měla by být organizována pravidelná školení, nikoliv celorepubliková, ale na úrovni např. krajů, aby přenos sdělovaných informací byl co nejintenzivnější a současně se soudci nemuseli přemísťovat příliš daleko.
- Je vhodné soudce školit zejména v problematice otázkách – např. problematika mezinárodních únosů dětí je velmi palčivá, neboť soudci se domnívají, že se jedná o specifický problém řešený pouze Městským soudem v Brně, a neuvědomují si, že se s ním mohou sami setkat např. v podobě návrhu na zákaz vycestování. Bylo by vhodné k této otázce provést důkladné školení.

10. Co největší upřesnění práv a povinností rodičů v soudním rozhodnutí v těch nejvyhrocenějších případech

Problém: Rodiče se v nejvyhrocenějších případech obracejí na soud a trvají na rozhodnutí o naprostých banalitách. Podávají v této souvislosti návrhy na předběžná opatření. Soud je pak nucen rozhodovat o věcech, o nichž třeba ani není kompetentní rozhodovat (s tím pak souvisí zbytečné zadávání dalších znaleckých posudků).

Návrh řešení:

- V extrémně vyhrocených případech rodičovských konfliktů je na místě v rozhodnutí naprosto přesně vymezit rozhodovací pravomoci každého z rodičů. Je-li zcela zřejmé, že rodiče nejsou schopni vzájemné spolupráce, musí být určeno, kdo bude mít primární právo rozhodovat o běžných záležitostech dítěte (příčemž by mělo být jasné určeno, co jsou běžné záležitosti). V podstatných záležitostech by mělo být apelováno na dohodu rodičů. V této souvislosti by soudy měly vést rodiče ke vzájemnému dialogu a spolupráci a to v krajních případech i za využití výchovných opatření.

11. Omezení počtu návrhů na předběžná opatření podaných v jednom řízení, resp. postihy za svévolné, účelově podávané návrhy

Problém: Rodiče jsou v některých případech schopni protahovat opatrovnické řízení na několik let, aniž by se věcně cokoliv vyřešilo. Opakované podávání návrhů na předběžná opatření a následné odvolávání se proti vyhovění takovému návrhu nebo zamítnutí návrhu neúspěšným rodičem přispívá k neúměrně délce opatrovnického řízení a celkově rodičovského konfliktu.

Návrh řešení:

- Počet návrhů na vydání předběžného opatření v opatrovnickém řízení by měl být omezen pro každého rodiče na tři, maximálně čtyři návrhy vycházející ze stejných skutkových okolností. Určení optimálního počtu je velmi složitou otázkou, byla by na místě důkladná analýza v souvislosti s touto otázkou.

- Rodiče si musí rozmyslet, ve kterých situacích je nutné, aby soud upravoval aktuální situaci. Je důležité rodičům neustále připomínat, že předběžné opatření není a nemá být předzvěstí toho, jak soud v konečném rozhodnutí upraví spornou otázku.
- Návrh na nařízení předběžného opatření by měl být zatížen samostatným poplatkem, relativně vysokým, což rovněž přispěje k podávání zbytečných opakovaných návrhů s cílem oddálit rozhodnutí soudu ve věci samé.

12. Výslovně upravit, že o výkonu rozhodnutí by měl rozhodovat soudce, který vedl řízení ve věci samé.

Problém: O výkonu rozhodnutí v některých případech rozhoduje soudce, který se s případem nikdy předtím nesetkal, nezná jeho konkrétní okolnosti, neví nic o průběhu řízení, což může mít negativní dopad na rozhodování o výkonu rozhodnutí.

Návrh řešení:

- O výkonu rozhodnutí by měl rozhodovat soudce, který případ řešil a který jej zná, zná účastníky řízení, zná spis, zná podrobnosti a okolnosti případu. V situaci se tedy plně orientuje, což může přispět ke zrychlení a zkvalitnění jeho práce.

13. Snaha o smírné řešení rodičovských sporů za využití pomáhajících profesí.

Problém: Rodiče se často obracejí na soud pouze s cílem dosáhnout autoritativního rozhodnutí ve svém sporu, aniž by se předtím sami pokusili o nalezení společného řešení. V současné době mají soudci možnost nařizovat rodičům první setkání s mediátorem. K tomuto řešení však příliš často nepřistupují, nejsou schopni rodiče motivovat k setkání s mediátorem, nemají o mediacích informace a zřejmě nejsou ani vnitřně přesvědčeni o účelnosti mediace jako takové. Domnívají se, že mediace by samotné soudní řízení pouze zbytečně zbrzdila.

Návrh řešení:

- Zkušenosti z praxe dokládají, že 80 % lidí se mediace účastní nedobrovolně. Z nich však přibližně 75 % dospěje v průběhu mediačního jednání k dohodě.
- Mediační jednání se jeví jako účinný nástroj pokud ne přímo k dosažení dohody, tak alespoň jako prostředek pro obnovení či zlepšení komunikace mezi účastníky.
- Nedojde-li mezi účastníky řízení k uzavření dohody v průběhu prvního jednání, soudy by obligátně měli ukládat účast na mediačním jednání.
- Bude nutné vymezit, na která řízení se tato povinnost bude vztahovat (nejeví se jako účelné vést mediaci kvůli otázkám výživného, schválení právního jednání, umístění dítěte v ústavním zařízení apod.). Mediace by měla být povinná v řízeních, v nichž se jedná o otázky práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.
- Mediace může být užitečná, i když se nepodaří dosáhnout dohody mezi rodiči, může rodiče posunout dál, změnit způsob jejich komunikace, díky mediaci se mohou vyřešit mezi rodiči některé skryté problémy, které mohly bránit efektivnímu řešení jiných problémů.

14. Založení profesního sdružení znalců a přijetí standardů pro znaleckou práci.

Problém: Soudní znalci nejsou nijak zaštiťeni profesní organizací. Neexistuje žádná komora, která by znalce sdružovala, neexistuje žádný nadřízený orgán, který by dohlížel nad řádným výkonem činnosti soudních znalců. Není rovněž nijak oficiálně sjednocen postup při vypracování a ani samotný formát znaleckého posudku. Rodiče i zástupci dalších profesí, kterým se hotový znalecký posudek dostane do rukou a mají se k němu vyjádřit, tak vlastně neví, jestli byl vypracován a vyhodnocen správně, zda znalec uvedl všechny náležitosti, zda pro svá tvrzení má v provedeném šetření dostatečný podklad, zda použil správné metody. Chybí jakékoliv standardy pro činnost soudních znalců. Pokud je činnost soudního znalce objektivně špatná, není žádný nadřízený orgán, který by vůči němu mohl uplatnit kárná opatření, nebo ho z řad soudních znalců vyloučit. Problematická je i otázka spolupráce znalců – je-li souběžně nebo postupně vypracováván znalecký posudek více znalci (revizní znalecký posudek, znalecký posudek pro účely civilního a trestního soudního řízení), znalci jsou i vůči sobě vázáni mlčenlivostí, nemohou si sdělovat žádné informace, které zjistili, nemohou spolu situaci konzultovat.

Návrh řešení:

- Je nutné vytvořit profesní sdružení soudních znalců, které bude vykonávat dohled nad činností znalců, bude moci uplatňovat postihy za nekvalitní práci.
- Je taktéž nutné přijmout standardy, zákon by měl upravit, že budou vypracovány a kdo je vypracuje. Standardy budou určující pro to, jak má vypadat znalecký posudek, jaké náležitosti musí mít, jak má znalec při své činnosti postupovat apod.
- Zákon by měl upravovat, že znalci, kteří vypracovávají posudky v jedné věci (paralelně nebo postupně), nejsou vůči sobě vázáni mlčenlivostí, mohou si výsledky vyšetření vzájemně sdělovat a konzultovat.

15. Výslovně upravit, v jaké nejdelší lhůtě musí znalec vypracovat znalecký posudek.

Problém: Soudy pravidelně znalcům ukládají lhůtu, v níž mají předložit vypracovaný znalecký posudek. Přesto se stále stává, že z důvodu znaleckého vyšetření se v řízení půl roku i déle nic neděje, protože se právě čeká na vypracování znaleckého posudku.

Návrh řešení:

- Je vhodné upravit formulaci § 127 občanského soudního řádu – soud znalci musí uložit přiměřenou lhůtu pro písemné vypracování znaleckého posudku (není žádoucí, aby zákon tuto lhůtu omezoval, s přihlédnutím k okolnostem může být vyžadována delší doba, než by byla zákonem stanovená maximální lhůta), v odůvodněných případech může tuto lhůtu prodloužit.
- Současně je na místě dát soudu možnost uložit znalci za nedodržení uložené lhůty sankci (např. v podobě krácení odměny).

16. Umožnit znalcům vyšetřovat děti v neutrálním pro děti přívětivém prostředí.

Problém: Zejména malé děti mohou mít z vyšetření u znalce strach a před cizím člověkem v cizím prostředí se úplně neotevrou, nechtějí spolupracovat, necítí se dobře. V současné

době sice nic nebrání tomu, aby znalci vyšetřovali děti i v jejich přirozeném prostředí, doma, ale právě mezi znalci existují rozpory v tom, zda je takový postup správný, nebo má znalec vyšetřovat výlučně ve své ordinaci.

Návrh řešení:

- Znalci by měli mít možnost se s dítětem setkat vícekrát, je-li to zapotřebí. Nemusí jít o opakované vyšetření, je důležité, aby si znalec k dítěti našel cestu, získal si jeho důvěru. Což samozřejmě může zvýšit náklady znaleckého vyšetření a je nutné, aby tyto náklady byly v ceně znaleckého posudku obhajitelné.
- Důležité je také podporovat prostory, kde se může znalec s dítětem setkat v neutrálním prostředí a bude-li to potřeba, provést zde i vyšetření (inspirací může být v Chorvatsku provozovaná poliklinika Djeca: <http://www.poliklinika-djeca.hr/english/>). V tomto prostředí musí být samozřejmě zajištěno soukromí, aby vyšetření mohlo probíhat v klidném prostředí a současně se nepovolané třetí osoby neměly možnost seznámit s obsahem sdělení dítěte. Takovými prostory mohou být dětská krizová centra, rodinná a mateřská centra apod.
- Vhodná je novelizace § 127 odst. 4 občanského soudního řádu, dle aktuálního znění může soud uložit účastníkům řízení povinnost dostavit se ke znalci, tento text by měl být přeformulován na povinnost podrobit se znaleckému vyšetření.

17. Prolomení mlčenlivosti některých profesí ve prospěch soudních znalců.

Problém: Soudní znalci při své práci vycházejí výlučně ze soudního spisu. Zde se mohou setkat s materiály, které pro jejich práci mohou mít význam, ovšem potřebovali by podrobnější informace, které jim ovšem osoba, která materiál zpracovala, nemůže poskytnout, protože je vázána mlčenlivostí (nejčastěji pracovník OSPOD nebo pomáhající profese).

Návrh řešení:

- V opatrovnických řízeních by měly být znalecké posudky využívány minimálně (což není současná situace). Poté by bylo možné posílit postavení znalce a prolomit v jeho prospěch mlčenlivost některých profesí pracujících s rodinou. Mlčenlivost chrání práva rodičů, ale v důsledku jsou takto poškozena práva dětí.
- Novelizace § 100 zákona o sociálních službách – poskytovatelé sociálních služeb (konkrétně zařízení pro krizovou pomoc, terapeutické komunity, sociální poradny, centra sociálně rehabilitační péče, pracoviště rané péče, intervenční centra) poskytují na základě písemné žádosti soudu pro účely opatrovnického řízení informace o osobách, jimž je poskytována poradenská pomoc a o formě a průběhu poskytnuté pomoci.

18. Zvýšit odměnu znalců .

Problém: Odměna znalců byla naposledy měněna v roce 1993, kdy byla zvýšena na 350,- Kč hrubého za hodinu práce. V dnešní době se již jedná o odměnu zcela neadekvátní. Znalci to řeší tím, že svoji práci nadhodnocují co do počtu odpracovaných hodin a je prakticky neodhalitelné, kolik práce na případu reálně strávili.

Návrh řešení:

- Zvýšit hodinovou odměnu znalce (riziko, že znalci budou rozsah své práce nadále nadsazovat a dojde pouze ke zvýšení cen posudků).
- Zavést paušální odměny znalců (jednotná hodnota znaleckého posudku bez ohledu na to, kolik času znalci vypracování posudku zabere).
- Po vzoru právnických profesí zavést odměny za jednotlivé úkony (setkání s klientem, prostudování spisu, každá započatá strana textu písemného posudku apod.).

19. Odstranit výkladové problémy v zákoně o zvláštních řízeních soudních (zejména povinnost nařizovat jednání u výkonu rozhodnutí).

Problém: Někteří soudci se domnívají, že před nařízením výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé musí nařídit jednání. Takový postup jednak výkon rozhodnutí zbytečně oddaluje, jednak dává prostor povinnému rodiči pro případné taktizování.

Návrh řešení:

- Novelizace § 502 zákona o zvláštních řízeních soudních – výslovně zákonem upravit, že soud nařídí výkon rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé bez jednání.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Zahájení spolupráce OSPOD s rodiči.....	10
Obrázek 2: Jednání s rodiči dle § 53 odst. 2 ZOSPOD.....	11
Obrázek 3: Spor o děti jako situace vyžadující SPOD.....	12
Obrázek 4: Prvotní vyhodnocení situace dítěte dle § 10 odst. 3 písm. c).....	16
Obrázek 5: Využití uložení povinnosti dle § 12 odst. 1 písm. b) a c) ZOSPOD.....	18
Obrázek 6: Využití případových konferencí.....	23
Obrázek 7: Základní informace o rodině.....	24
Obrázek 8: Úkony OSPOD před zahájením soudního řízení.....	30
Obrázek 9: Úkony OSPOD po zahájení soudního řízení.....	31
Obrázek 10: Možnosti advokátů v souvislosti s mediací.....	36
Obrázek 11: Možnosti advokátů při práci s rozvádějícími se rodinami.....	37
Obrázek 12: Možnosti advokátů při práci s mezinárodními rodinami.....	38
Obrázek 13: Faktory usnadňující spolupráci SASPRD a SPOD.....	43
Obrázek 14: Teorie proudu.....	45
Obrázek 15: Nástroje pomáhajících profesí.....	48
Obrázek 16: Vztah času a procesních úkonů při zahájení soudního řízení.....	52
Obrázek 17: Možnosti soudu využít smírného řešení.....	57
Obrázek 18: Možnosti soudu urychlit výsledky znaleckého zkoumání.....	59
Obrázek 19: Oblasti posuzování při znaleckém zkoumání.....	61
Obrázek 20: Možnosti soudů pro řešení rodičovských sporů.....	64
Obrázek 21: Výchozí hypotézy znalce.....	67
Obrázek 22: Základní okruhy znaleckých posudků.....	74
Obrázek 23: Problematické typy otázek pro znalce.....	75
Obrázek 24: Rámec pro hodnocení dětí a jejich rodin.....	78
Obrázek 25: Možnosti smírného řešení sporu za asistence třetí nestranné osoby.....	88

VZORY

§12 odst. 1 ZOSPOD

(Označení OSPOD)

č.j./....

V dne

Rozhodnutí:

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl dne t a k t o :

Panu (jméno a příjmení)
narozenému, bytem

a

paní (jméno a příjmení)
narozené, bytem

rodičům nezletilé/ho (jméno a příjmení)
narozené/ho....., bytem
zastoupeného opatrovníkem

se ukládá

povinnost využít odbornou poradenskou pomoc ve smyslu § 12 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
..... (specifikovat, jaký druh pomoci má být využit, označení zařízení nebo subjektu, který má pomoc poskytnout, vymežit délku trvání, po kterou má být pomoc využívána, časový rozsah, případně uložit povinnost spolupracovat, dodržovat rady a pokyny uložené zařízením).

Odůvodnění:

.....
(zde je potřeba uvést konkrétní popis skutečností, z nichž vyplývá potřeba, aby rodiče využili odbornou poradenskou pomoc; jaké rady a doporučení byly rodičům uděleny, zda se rodiče těmito radami a doporučeními řídili; jaké skutečnosti dítě ohrožují a jakým způsobem by v tomto směru mohlo odborné poradenství situaci v rodině přispět. Bude-li určeno konkrétní poradenské zařízení, které jsou rodiče povinni kontaktovat, z jakého důvodu je vhodné využít právě toto zařízení, nebo tento druh poradenství)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k (uveďte se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně

*nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím
..... (uveďte se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).*

.....
*(jméno, příjmení a podpis vedoucího
OSPOD)*

(úřední razítko)

§ 13 odst. 1 písm. a) ZOŠPOD

(Označení OSPOD)

č.j./....

V dne

Rozhodnutí:

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,⁴ rozhodl dne t a k t o :

Nezletilé/mu / Panu / Paní (jméno a příjmení)

narozené/mu, bytem

(v případě rodičů uvedení vztahu k dítěti) matce/otci nezletilé/ho (jméno a příjmení) narozené/ho bytem

(v případě dítěte označení opatrovníka) zastoupené/mu opatrovníkem

se ukládá

n a p o m e n u t í

podle § 13 odst. 1 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Odůvodnění:

.....
(zde je třeba uvést konkrétní popis skutečností, které OSPOD vedly k rozhodnutí o napomenutí dítěte nebo rodičů, konkrétní popis chování, událostí, které k rozhodnutí vedly. Důležité je také zdůvodnit, proč OSPOD přistupuje právě k tomuto opatření, proč nezvolil opatření přísnější, nebo zatím nezůstal u práce s rodinou)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k (uvede se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím (uvede se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).

.....
(jméno, příjmení a podpis vedoucího OSPOD)

⁴ Dále je potřeba doplnit další – prováděcí právní předpis – zák. 500/2014 – správní řád... specifikovat i §, dle kterého se meritorně rozhoduje, nikoliv jen uvádět místní příslušnost

§13 odst. 1 písm. b) ZOSPOD

(Označení OSPOD)

č.j./....

V dne

Rozhodnutí:

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí⁵, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl dne t a k t o :

Nad výchovou nezletilé/ho (jméno a příjmení)
narozené/ho, bytem
zastoupené/ho opatrovníkem
se s účinností od právní moci tohoto rozhodnutí stanoví

d o h l e d

podle § 13 odst. 1 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Odůvodnění:

.....
(zde je třeba uvést konkrétní popis skutečností, které OSPOD vedly k rozhodnutí o stanovení dohledu nad výchovou dítěte; konkrétní popis chování, událostí, které k rozhodnutí vedly. Důležité je také zdůvodnit, proč OSPOD přistupuje právě k tomuto opatření, proč nezvolil opatření přísnější, nebo mírnější)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k (uveďte se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím (uveďte se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).

.....
(jméno, příjmení a podpis vedoucího OSPOD)

(úřední razítko)

⁵ Dále je potřeba doplnit další – prováděcí právní předpis – zák. 500/2014 – správní řád...specifikovat i §, dle kterého se meritorně rozhoduje, nikoliv jen uvádět místní příslušnost

§ 13 odst. 1 písm. d) ZOSPOD

(Označení OSPOD)

č.j. /

V dne

Rozhodnutí:

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,⁶ ve znění pozdějších předpisů, rozhodl dne t a k t o :

Nezletilé/mu / Panu / Paní (jméno a příjmení)

narozené/mu, bytem

(v případě rodičů uvedení vztahu k dítěti) matce/otci nezletilé/ho (jméno a příjmení) narozené/ho bytem

se ukládá

povinnost využít odbornou poradenskou pomoc ve smyslu § 13 odst. 1 písm. d) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,

.....
.....
(specifikovat, jaký druh pomoci má být využit, označení zařízení nebo subjektu, který má pomoc poskytnout, vymezit délku trvání, po kterou má být pomoc využívána, časový rozsah, případně uložit povinnost spolupracovat, dodržovat rady a pokyny uložené zařízením).

Odůvodnění:

.....
(zde je třeba uvést konkrétní popis skutečností, z nichž vyplývá, že pro řádnou výchovu dítěte je nezbytné, aby dítě nebo rodiče využili odbornou poradenskou pomoc, nebo se účastnili prvního setkání se zapsaným mediátorem či terapie; rovněž je nutné uvést, z jakého důvodu je v konkrétním případě vhodný právě zvolený způsob pomoci rodině; je-li uložena povinnost absolvovat poradenství v konkrétním zařízení, nebo se setkat s konkrétním mediátorem, je vhodné zdůvodnit, proč bylo vybráno právě toto zařízení nebo tento mediátor)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k (uvede se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím (uvede se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).

⁶ Dále je potřeba doplnit další – prováděcí právní předpis – zák. 500/2014 – správní řád...specifikovat i §, dle kterého se meritorně rozhoduje, nikoliv jen uvádět místní příslušnost

*(jméno, příjmení a podpis vedoucího
OSPOD)*

(úřední razítko)

§ 13a odst. 1 / § 13a odst. 4 ZOSPOD

Okresnímu soudu v

V dne

Ke sp. zn. (pokud už je o nezletilém veden spis)

Navrhovatel: (označení OSPOD)

Nezletilý/á: (jméno a příjmení)
narozený/á
bytem

Matka: (jméno a příjmení)
narozená
bytem

Otec: (jméno a příjmení)
narozený
bytem

Návrh na zahájení řízení o uložení výchovného opatření - dočasného odejmutí nezletilého z péče rodičů podle § 13a odst. 1 / § 13a odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Čtvermo

Řízení je osvobozeno od soudních poplatků.

Přílohy:

I.

Nezletilý/á narozený/á bytem

.....(popis rodinné anamnézy, označení rodičů – jméno a příjmení, datum narození, bytem, dále je potřeba uvést zda se dítě narodilo v manželství či mimo manželství, zda žije s oběma rodiči, nebo jinými osobami, zda a jaké navštěvuje školní či předškolní zařízení apod.)

Důkaz: seznam důkazů, kterými je možné doložit uvedené skutečnosti, např. rodný list

II.

(označení OSPOD) se jako orgán sociálně-právní ochrany dětí situací nezletilého zabývá od, kdy,
..... (popis okolností, za jakých OSPOD začal pracovat s rodinou, popis vývoje situace dítěte od zahájení práce s rodinou do současnosti; je důležité uvést veškeré kroky, které OSPOD podnikl pro zlepšení situace nezletilého, uvést veškerá opatření, která byla přijata, uvést výčet všech výchovných opatření, která byla rodině uložena včetně data vydání a stručného popisu jejich obsahu).

Důkaz: *seznam důkazů, které dokládají tvrzené skutečnosti (např. písemnosti ze spisu, záznamy o pohovorech s rodiči, rozhodnutí o výchovných opatřeních, stanovení dohledu, udělení napomenutí, apod.)*

III.

.....
.....
(popis aktuální situace, k jaké závažné události došlo, v čem stávající situace dítě ohrožuje a proč se jeví jako nezbytně nutné, aby dítě bylo odebráno z péče rodičů a umístěno do střediska výchovné péče, nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo do zdravotnického zařízení, v tom případě je nutné uvést i okolnosti zdravotního stavu dítěte, které dokládají potřebu takového zásahu).

Důkaz: *seznam důkazů, které dokládají tvrzené skutečnosti (např. lékařské zprávy, zprávy ze školy, zprávy o vyšetření psychologem nebo jiným odborníkem, apod.)*

IV.

Na základě výše uvedených skutečností navrhuje, aby soud vydal následující rozsudek:

Nezletilý/á narozený/á se odnímá z péče rodičů,
(jméno matky) narozené bytem a (jméno otce) narozeného bytem a umísťuje se do péče (přesné označení střediska výchovné péče, nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo zdravotnického zařízení) a to na dobu (navržené trvání tohoto opatření, dítě může být umístěno v zařízení až na dobu 3 měsíců).

Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Podpis navrhovatele

§ 53 odst. 1 ZOSPOD

(označení OSPOD)

(označení adresáta)

V dne

č.j. /

Výzva k poskytnutí informací dle § 53 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán vykonávající sociálně-právní ochranu ve vztahu k nezletilé/mu narozené/mu se na Vás obrací s žádostí o sdělení

.....
..... *(konkrétní popis požadovaných informací – o zdravotním stavu, školních výsledcích, chování nezletilé/ho atd.)*

Požadované informace zašlete písemně do *(termín)*.

Upozorňujeme, že neposkytnutí údajů potřebných pro výkon sociálně-právní ochrany je správním deliktem dle § 59i odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, za který je možné uložit pokutu až do výše 50 000,-- Kč.

Děkujeme za Vaši spolupráci.

S pozdravem

.....
(jméno, příjmení a podpis pracovníka OSPOD)

(úřední razítko)

§ 53 odst. 2 písm. b) ZOSPOD

(označení OSPOD)

(označení adresáta)

V dne

č.j. /

Výzva k dostavení se ke společnému jednání dle § 53 odst. 2 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

(Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán vykonávající sociálně-právní ochranu ve vztahu k nezletilé/mu narozené/mu bytem

Vás jako rodiče nezletilé/ho vyzývá, abyste se dne dostavil/a k osobnímu jednání na*(označení OSPOD a místnosti, kde se má jednání konat)* za účelem

.....

..... *(konkrétní popis, čeho se jednání bude týkat, z jakého důvodu je žádoucí jednání obou rodičů apod.)*. Na jednání s sebou přineste *(seznam podkladů či dokumentů, které případně bude nutné, aby rodiče při jednání předložili)*

S případnými dotazy se obračejte na *(označení příslušného pracovníka včetně uvedení telefonického nebo e-mailového kontaktu)*.

Upozorňujeme, že za nesplnění povinnosti dostavit se k osobnímu jednání může být rodiči uložena pořádková pokuta podle § 53 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, až do výše 20 000,-- Kč. Tuto pokutu lze uložit i opakovaně.

S pozdravem

.....

(jméno, příjmení a podpis pracovníka OSPOD)

(úřední razítko)

§ 59a odst. 1 písm. a) ZOSPOD

(Označení OSPOD)

č.j./....

V dne

Rozhodnutí:

Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,⁷ ve znění pozdějších předpisů, rozhodl dne t a k t o :

Pan / Paní (*jméno a příjmení*)

narozený/á....., bytem

se dopustil/a přestupku podle § 59 odst. 1 písm. i) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, tím, že

varianta A

úmyslně bránil/a výkonu dohledu nad výchovou nezletilého/ho narozeného/ho bytem, který byl uložen rozhodnutím (*označení OSPOD, který rozhodl o uložení dohledu nad výchovou*) ze dne, které nabylo právní moci dne, a to tím, že (*konkrétní popis toho, jak osoba bránila ve výkonu dohledu nad dítětem*)

varianta B

nesplnil/a povinnost využít odbornou poradenskou pomoc / účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo terapie uloženou rozhodnutím (*označení OSPOD, který rozhodl o uložení dohledu nad výchovou*) ze dne, které nabylo právní moci dne

a za toto jednání se mu/jí ukládá pokuta podle § 59 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ve výši-- Kč (*je možné uložit pokutu až do výše 50.000,-- Kč*), kterou je povinen/povinna zaplatit na účet (*označení OSPOD, který o spáchání přestupku rozhoduje*) č., variabilní symbol vedený u (*název peněžního ústavu*), a to do 15 dnů od právní moci tohoto rozhodnutí.

Odůvodnění:

.....
.....
.....
.....

⁷ Dále je potřeba doplnit další – prováděcí právní předpis – zák. 500/2014 – správní řád...specifikovat i §, dle kterého se meritorně rozhoduje, nikoliv jen uvádět místní příslušnost

(zde je třeba uvést, za jakých okolností a z jakého důvodu bylo přistoupeno k uložení opatření dle § 13 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a jakým způsobem osoba bránila ve výkonu dohledu nad výchovou dítěte, nebo že nevyužila odbornou poradenskou pomoc, nebo se neúčastnila setkání s mediátorem nebo terapie, případně jaké kroky byly podniknuty, aby došlo k výkonu toho rozhodnutí a z jakého důvodu nebyly úspěšné)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k *(uveďte se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím (uveďte se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).*

.....
*(jméno, příjmení a podpis vedoucího
OSPOD)*

(úřední razítko)

§ 59i odst. 1 ZOSPOD

(Označení OSPOD)

č.j./....

V dne

Rozhodnutí:

Označení OSPOD) jako věcně a místně příslušný správní orgán podle § 4 odst. 1 písm. b) a § 61 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,⁸ rozhodl dne t a k t o :

..... (označení právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby) IČ se
sídlem

se dopustil/a správního deliktu podle § 59i odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, tím, že nesplnil/a povinnost bezplatně sdělit údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany podle § 53 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, na základě výzvy (označení OSPOD, žádal o poskytnutí údajů) ze dne

a za toto jednání se mu/jí ukládá pokuta podle § 59i odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ve výši,- Kč (je možné uložit pokutu až do výše 50.000,- Kč), kterou je povinen/povinna zaplatit na účet (označení OSPOD, který o spáchání přestupku rozhoduje) č., variabilní symbol vedený u (název peněžního ústavu), a to do 15 dnů od právní moci tohoto rozhodnutí.

Odůvodnění:

.....
(zde je třeba uvést, v jaké souvislosti byla právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba vyzvána ke sdělení údajů, z jakého důvodu, označení písemnosti, nebo způsobu, jakým byla výzva osobě doručena, jaké prostředky byly využity, aby k získání požadovaných údajů došlo)

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat (podat rozklad) v termínu do 15 dnů ode dne doručení k (uveďte se název a adresa OSPOD, nejbližší vyššího stupně nadřízeného OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal), a to prostřednictvím (uveďte se OSPOD, který napadené rozhodnutí vydal).

.....
(jméno, příjmení a podpis vedoucího
OSPOD)

(úřední razítko)

⁸ Dále je potřeba doplnit další – prováděcí právní předpis – zák. 500/2014 – správní řád...specifikovat i §, dle kterého se meritorně rozhoduje, nikoliv jen uvádět místní příslušnost

§ 452 ZŘS

Okresnímu soudu v

V dne

Ke sp. zn. (pokud už je o nezletilém veden spis)

Navrhovatel: (označení OSPOD)

Nezletilý/á: (jméno a příjmení)
narozený/á
bytem

Matka: (jméno a příjmení)
narozená
bytem
..... (povolání, které matka vykonává, je-li tato skutečnost známa)

Otec: (jméno a příjmení)
narozený
bytem
..... (povolání, které otec vykonává, je-li tato skutečnost známa)

Návrh na vydání předběžného opatření upravujícího poměry dítěte podle § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Trojmo

Řízení je osvobozeno od soudních poplatků.

Přílohy:

I.

Nezletilý/á narozený/á bytem

.....
.....
(popis rodinné anamnézy, označení rodičů – jméno a příjmení, datum narození, bytem, zda se dítě narodilo v manželství či mimo manželství, zda žije s oběma rodiči, nebo jinými osobami, zda a jaké navštěvuje školní či předškolní zařízení apod.)

Důkaz: seznam důkazů, kterými je možné doložit uvedené skutečnosti (např. rodný list)

II.

.....
.....

(popis aktuální situace, ze kterého vyplývá, že péče o dítě není dostatečně zajištěna, nebo že je život dítěte, jeho vývoj nebo jiný zájem vážně ohrožen nebo byl narušen).

Důkaz: *seznam důkazů, které dokládají tvrzené skutečnosti (např. lékařské zprávy, zprávy ze školy, zprávy o vyšetření psychologem nebo jiným odborníkem apod.)*

IV.

Na základě výše uvedených skutečností navrhuje, aby soud nařídil následující předběžné opatření:

Nezletilý/á narozený/á se umísťuje do péče

.....
(přesné označení osoby nebo zařízení, do jejíž/jehož péče má být dítě umístěno)

Podpis navrhovatele

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte

Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů

nejen s mezinárodním prvkem

Robin Brzobohatý, Martina Cirbusová,
Romana Rogalewiczová a kol.

Vydal a vytiskl Tribun EU, s. r. o.
Cejl 892/32, 602 00 Brno

Vydání první

Brno 2015

ISBN 978-80-263-1010-5

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST**
www.esfcr.cz

Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Registrační číslo projektu: CZ.1.04/5.1.00/81.00002.